

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ
ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ:
ФІЛОСОФСЬКІ, ІСТОРИЧНІ,
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

**Матеріали науково-практичних заходів
кафедри філософії та політології за 2017 рік**

**Дніпро
2018**

УДК 101 + 159.9 + 93 + 316 + 32

Затверджено Науково-методичною радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (протокол № _ від _____ 2018 року)

Редакційна колегія:

Кузьменко В.В. – доктор філос. наук, професор

Стояцька Г.М. – канд. філос. наук, доцент

Головіна О.В. – канд. іст. наук

Диса О.В. – канд. псих. наук, доцент

Формування особистості як чинник розвитку громадянського суспільства в Україні: філософські, історичні, психологічні аспекти : Матеріали науково-практичних заходів: тези доповідей. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. – 128 с.

До збірника включено тексти доповідей і тези виступів, підготовлені за результатами науково-практичних семінарів кафедри філософії та політології ДДУВС у 2017 році «Проблеми формування громадянського суспільства в Україні» (20.04.2017 р.), «Психічне здоров'я людини і суспільства» (19.10.2017 р.), «Історико-філософські засади дидактики» (16.11.2017 р.) та круглого столу «Християнська ідея – загальна справа – проблема праворозуміння» (19.12.2017 р.).

У матеріалах, представлених у збірнику, здійснено соціально-філософську, психологічну та історичну рефлексію феномену формування особистості, розглянуто різноманітні гуманітарні та соціальні аспекти розвитку та соціальної динаміки громадянського суспільства, крос-культурні та професійні особливості соціального та інтерсуб'єктивного формування правоохоронця та юриста.

Для науковців і викладачів, аспірантів і студентів, усіх небайдужих до світоглядно-філософської та гуманітарно-методологічної думки.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат, даних, власних імен та інших відомостей.

Викладені у публікаціях судження, висновки та пропозиції передають погляди самих авторів, що не завжди поділяється редколегією.

© Автори, 2018

© ДДУВС, 2018

З М І С Т

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ТА ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Кузьменко В. В. ДУХОВНОСТЬ – ОСНОВОПОЛОЖЕНИЕ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА -----	6
Скиба Е. К. ПРОБЛЕМА САМОПІЗНАННЯ У ВЧЕННІ БЕРНАРДА КЛЕРВОСЬКОГО-----	9
Кацуба Р. М. ДОСВІД ІННОВАЦІЙНОГО ВПЛИВУ РЕФОРМАЦІЇ НА ЗДІЙСНЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ -----	12
Логінова Г. Н. ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ДИДАКТИКИ -----	14
Stoyatska G. M. TIME REQUIREMENTS FOR UNIVERSITY PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE-----	17
Подворчан А. З. ПРОБЛЕМА ДУХОВНОГО БАГАТСТВА У ТВОРАХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ -----	19
Вагеник Б. Д. СУЧАСНІ СУСПІЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ЗГУБНИЙ ШЛЯХ САМОРУЙНАЦІЇ -----	22
Конопленко С. М. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОБЛЕМИ ЛЮДИНИ В ФІЛОСОФІЇ -----	25
Цимбал В. В. ПОТРЕБА В ПОШУКУ СЕНСУ ЖИТТЯ -----	27

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Алексєєнко І. В., Курас А. І. СУЧАСНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ РЕАЛІЇ: ЗМІНА СВІТОГЛЯДНИХ ПАРАДИГМ-----	30
Архірейський Д. В. ДЕМОКРАТИЧНІ ІМПУЛЬСИ МАХНОВЩИНИ -----	37
Holovina O. V. THE NATIONAL AND POLITICAL IDENTITIES IN UKRAINIAN SOCIETY: MODERN VIEWS ON THE PROBLEM-----	41
Нарижний Ю. О. УКРАИНА: ТЕРНИСТЫЙ ПУТЬ К ДЕМОКРАТИИ-----	43
Ядловська О. С. ІДЕЯ «СРОДНОЇ ПРАЦІ» У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ Г. СКОВОРОДИ -----	45

Бурлаку О. М. БОРОТЬБА З НЕЗАКОННОЮ МІГРАЦІЄЮ -----	48
Гордієнко К. Д. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ -----	52
Кошовець Е. Р. СПІВПРАЦЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ -----	54
Мазенко Н. А. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПОЛІЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ -----	57
Москаленко О. Я. ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У ПЛОЩИНІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РАДИКАЛЬНИХ СУБКУЛЬТУР-----	60
Рец В. В. ІМІДЖ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ -----	62
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	
Палагута В. И. ПРОБЛЕМНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК СОВРЕМЕННЫЙ ВАРИАНТ СОКРАТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ	
Самойлов А. Е. ОСНОВЫ ТЕОРЕТИЧЕСКОГО ПОДХОДА К ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ОБРАЗОВАНИЯ -----	73
Dysa O. V. ROLE OF REFLECTION IN OVERCOMING CRISIS SITUATIONS -----	76
Крашеніннікова Т. В. СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНОМОВНИХ ДИСЦИПЛІН У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СИСТЕМИ МВС -----	78
Маркіна Л. Л. ДИДАКТИЧНІ ОРІЄНТИРИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ-----	80
Підлісний М. М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ ЗАГАЛЬНОЇ СОЦІОЛОГІЇ -----	82
Сурякова М. В. САМОІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМИ У КОНТЕКСТІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ -----	87

Шинкаренко І. О. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ -----	90
Клименова О. М. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ -----	93
Бабенко В. О. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ -----	95
Климова С. А. ВПЛИВ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ НА ОСОБИСТІТЬ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ -----	98
Могілевська А. Є. ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ -----	101
Нагорна К. Г. ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА -----	103
Назаренко Ю. А. РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ – ЗАПОРУКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ -----	108
Нестерова К. Ю. ЗАКОНОДАВЧА ТА ПРАКТИЧНА ПЛОЩИНА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК УМОВА НОВАЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА -----	111
Самойлюк Д. В. ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ВУЗІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ -----	113
Симоненко Т. В. ПРИНЦИП ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ -----	116
Фурман К. В. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТИЛЮ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АНАЛІЗ----	118
Чуприна А. В. ДО ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ -----	121
Шевелуха М. О. РОЛЬ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА-----	123

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ТА ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Кузьменко В. В.

доктор философских наук, профессор,
заведующий кафедрой философии и политологии
(Днепропетровский государственный
университет внутренних дел)

ДУХОВНОСТЬ – ОСНОВОПОЛОЖЕНИЕ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

В каждый выделенный представителями исторической науки, философского знания и других социальных видов знания, культурно-исторический период развития общества, любое социально-этническое образование в целом и микро социумы, которые в нём находятся, стремились к достижению общественной гармонии – духовности. Кроме того, выработке законов, которые, имея своим основоположением мораль, складывающиеся социально-культурные условия способствуют осуществлению духовности. Особо подчеркнём, что названная проблема не была решёна ни в один из культурно-исторических периодов жизни людей. Она не решена и сегодня.

Можно смело утверждать, что общество в целом духовно и каждый индивидуальный человек, его составляющий, духовен, если в обществе достигнута гармония. Поэтому не станем, уважаемый читатель, связывать духовность только лишь с религиозным началом общества, как это иногда принято. Рассмотрим её в более широком контексте.

Попробуем раскрыть многогранность категории духовность, в которую, как нам видится, следует включить ряд понятий. Выделим основополагающие, на наш взгляд, понятия. Во-первых, понятие познавательной активности, оно относится к сообществу исследователей, которые заняты поиском образца гармоничного, а, значит, духовного общества. Во-вторых, понятие методов – путей, оно относится к сообществу идеологов, которые ведут социально-этническое образование к гармонии – духовности. В-третьих, понятие приобщения к выработанному образцу духовности, которое относится к каждому индивидуальному человеку, а, значит, и обществу в целом.

Укажем на то обстоятельство, что лишь в обществе, в котором существует и поддерживается духовность, возможно развитие индивидуального духовного человека. Духовность транслируется от целого к части, от общества к каждому конкретному индивидууму.

Говоря об образце гармонии, особо подчеркнём, что у человечества ни в одну из культурно-исторических эпох его развития не было иного образца гармонии, кроме гармонически устроенного космоса.

Значит, вначале следует постичь основы космической гармонии, затем найти методы приобщения к ней. Особо выделим тот аспект, что одним разумом постичь гармонию космоса никогда не удастся. Космос, как утверждают исследователи, бесконечен. Человек не в состоянии постичь, что есть бесконечность – его жизнь конечна. Бесконечность – регулятивная форма нашего мышления. Гармонию космоса можно постичь лишь эмоционально, в последующем разум попытается выстроить доступную его пониманию схему космической гармонии и при помощи эмпирии раскрыть законы некоторых составляющих этой схемы.

Таким образом, онтология духовности в обществе – это триединство, которое состоит в постижении принципов – основоположений духовности, целей и методов её достижения. Во-первых, это достижение цели, состоящей в осознании принципов космического совершенства как образца основоположений гармонии в обществе. Во-вторых, поиск методов перенесения космической уравновешенности в сферу общественных отношений. В-третьих, установление цели постоянного стремления общества в целом и индивидуального человека к эмоциональному и рациональному постижению основ космической гармонии и приобщению к ней.

В нашем понимании, онтология духовности в обществе состоит в осмыслении возможности и приведении разнообразных эмоциональных состояний душ людей к состоянию космического совершенства.

Онтология духовности индивидуума – это кропотливый постоянный труд души, который даёт возможность приобщения к образцам гармонии, вырабатываемой в обществе. При этом индивидуум приучается сдерживать свои негативные – порочные эмоциональные душевные проявления.

Отметим, что зачастую в истории развития человечества представление каждого социально-этнического образования о духовности изменчиво и не всегда совпадает с образцом космической гармонии. Оно зависит от социально-политических, демографических, климатических, географических и ряда других условий, в которых находится общество в каждый конкретный период своего развития. Законы общества в каждый культурно-исторический период выводятся эмпирически, не всегда отражают образец космической гармонии. Представление общества архаического периода о гармонии отлично от того, что возникает в период появления семьи, частной собственности, государства.

Эпос Гомера, в частности «Илиада», при исследовании онтологии категории «духовность» интересен тем, что в нём отражено представление о духовности ряда микро социумов в переходный период. А именно, в завершение

архаического периода, разложения общинно-родовой формации и зарождения в ней частной собственности. При анализе «Илиады» можно смело утверждать и о том, что Гомером отражено представление о духовности древнегреческой и троянской родовой знати. Античным поэтом ярко описываются душевные состояния греческих и троянских правителей, возможность или невозможность их душ к кропотливому труду по преодолению негативных – порочных душевных состояний.

Особо подчеркнём то общеизвестное обстоятельство, что в общинно-родовой период нет разрыва сознания индивидуума и коллектива. В тот период существовало единое коллективно-родовое сознание. Среда, порождавшая гомеровские поэмы, в особенности «Илиаду» – общественная и военно-политическая жизнь греков при изменении их демографического состояния.

Эолийцы-завоеватели несли с собой выработанное представление о духовности. Это касается, во-первых, бытовых традиций, во-вторых, мифов.

На наш взгляд, мифы следует рассматривать двояко. Как общественные объединительные идеи, появившиеся в результате эмоционального постижения космической гармонии. Как выработанные религиозные верования – разумные схемы осмысления и описания основоположений гармонии космоса. Отметим для читателя – соотношение веры и разума, остро поставленное мыслителями средневековья, присутствовало в каждом культурно-историческом периоде существования человечества.

Эолийцы покорили часть Малой Азии и вошли в духовное соприкосновение с тамошними народами, в общении с которыми они переработали собственные мифы и религиозные верования. Указанное переосмысление связано с двумя обстоятельствами, во-первых, с усвоением малоазиатских мифов, во-вторых, с характером своей колонизаторской деятельности. Победы эолийцев вызвали в дальнейшем переселение иных греческих племён – ионийцев, которые на родине выработали своё представление о духовности. Ионийское представление о духовности накладывается на то, что выработано, а затем переосмыслено эолийцами в результате духовного общения с народами Малой Азии.

Интерпретируя проблему онтологии духовности в эпосе Гомера, отметим, что античный автор ярко описывает особенности человеческой души. В ней присутствуют как негативная, так и позитивная эмоциональные составляющие. Человеческой душе внутренне присущи такие негативные порочные эмоциональные состояния: гнев, злость, зависть, жадность, похотливость, каприз, высокомерие. Кроме того душе присуще состояние страдания, которое вызвано вышеуказанными негативными состояниями. Но в душе содержится и доброта. На наш взгляд, Гомер осуждает негативные эмоциональные

составляющие человеческой души и призывает её к кропотливому труду, благодаря которому душа приходит к доброте и поэтому находится в гармонии.

Говоря языком сегодняшнего дня, Гомер в своих описаниях использует метафорический подход – перенос значений. Душевные состояния человека – это различные душевные состояния олимпийских богов-небожителів, которые руководят действиями людей. Человек не принимает самостоятельных решений, его ведут по жизни боги, они наказывают людей за преступления, останавливают порывы гнева, но иногда поступают и наоборот. Зачастую небожителів совершают неблагоприятные поступки. Особо выделим, в гомеровском эпосе боги помогают как ахейцам, так и троянцам.

Гомером продемонстровано протистояння добра і зла в душі людини, а також стани страдань, яке викликане злом. Не спротивляючись негативним емоціональним душевним станам, людина неодмінно піддається покаранню і собі, і своїх ближніх. Але подолати себе – це величезний духовний труд, виконати який, за Гомером, боги не завжди допомагають людині.

Говоря об онтології духовності в творчестві Гомера, відзначимо, що в нашій інтерпретації античний поет описує необхідну трійственність в быті духовності. По-перше, гносеологічні ідеї – зразки пізнання і пояснення Світу, в якому, в баченні античного людини, він живе. По-друге, вироблені антропологічні установки, уявлення про людину і його душу, про те, що їй притаманно. По-третє, етичні ідеї як зразки, яким необхідно слідувати і суспільству, і кожному індивідууму в досягненні духовності.

Скиба Е. К.

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМА САМОПІЗНАННЯ У ВЧЕННІ БЕРНАРДА КЛЕРВОСЬКОГО

Аналіз антропологічного аспекту поглядів св. Бернарда Клервоського, проведеного дослідником Тимофєєвим А.В., дозволив виділити основні положення його вчення про сутність буття людини.

Здається, що вивчення середньовічного мислителя, основні положення якого сприяли створенню сучасного наукового вигляду Західної Європи, що, в свою чергу, в світлі євроінтеграційних процесів і необхідності вироблення спільних ціннісних орієнтирів підкреслює виняткову актуальність цієї теми.

На нашу думку, досягнення людини в світі виробництва матеріального світу не змогли, проте, забезпечити щастя, гармонію і навіть саме життя людині. Випробувані людством громадські формації, способи управління наповнили світ благами матеріальної культури, але не заповнили собою відсутність духовної благодаті, відчуття гармонії в процесі проживання людиною свого життя.

Людина усвідомлює, що і війни, і всякого роду кризи, і будь-які реформи мають серед багатьох причин одну загальну - незадоволеність життям. Але людина не знає як знайти цю гармонію. На тлі загальної розчарованості в можливості раціонального пізнання і раціонального вирішення мікро- і макроконфліктів виникає гострий інтерес до пошуку ірраціональних шляхів щодо подолання занепаду соціального та економічного життя суспільства.

Тому проблема співвідношення світу раціонального знання і світу духовного досвіду зараз представляється багатьма теоретиками як один з можливих дієвих інструментів. В цьому відношенні практичні зусилля по вирішенню таких проблем, як: проблем співвідношення вольових зусиль людей і божественних встановлень: (і якщо Господь не буде, даремно трудиться той, хто будує його); проблеми ставлення людини до зовнішнього світу, до Бога і інших людей: проблема співвідношення знання і віри, проблема свободи волі - всі ці питання були важливі в реформаторській діяльності Бернарда Клервоського, оскільки вони спрямовані на повернення церкви, віри до апостольських засад. Св. Бернард вказує, що містичне вчення, що має міцну основу в Одкровенні і підкріплене особистим духовним досвідом, служить викоріненню в суспільстві моральних недоліків і пробудженню дійсно релігійного життя.

Важливим є зауваження, що людина була створена за «образом» і «подобою» Бога. За Бернардом, цей «образ» полягає, перш за все, у вільній волі, яка представляє собою невід'ємний дар, властивий людській природі. «Подоба» благодатний дар, що направляє вільну волю людини до прийняття Божественної волі.

У цьому сенсі, особливого сенсу набувають слова «Нехай твоє міркування почнеться з тебе, щоб тобі не розпорозуватися на інше, нехтуючи собою. Яка користь людині, що здобуде весь світ, але душу свою занастить?». Ми вважаємо, що неспроможність всіх сучасних реформ, форм управління, невирішеність міжособистісних відносин має початок у не слідуванні цієї істини. А. Тимофєєв у своїй роботі зазначає, що в ранньому трактаті Бернард Клервоский «Про ступені смирення і гордині» закладає одну з центральних тем свого вчення, а саме: основою духовного сходження є смиренність, добродієність, яка відкривається людині в пізнанні самого себе. «Я бачив всі пастки, які ворогом розставлені на землі, і сказав, зітхнувши: «Хто зможе їх обійти?» Тоді я почув голос, який сказав: «Смирений» [1].

Міркуючи про свободу волі, ключовим на думку автора аналізу, є вказівка Св. Бернарда, що віддавши перевагу своєї особистої волі перед волею Божественною, вживши у зло дану йому свободу, людина (як і грішні ангели) відпав від Бога: «Бог втратив своїх ангелів у великому числі і людей всіх без вилучення». Дослідник підкреслює, що втративши можливість участі в блаженстві Божому, людина «втратила можливість навіть самостійно вирішувати або схилитися до добра. Так людина стала рабом гріха і смерті». Як ми приходимо до висновку, Бернард Клервоський бачить причину гріха людини в неправильному використанні свободи.

На думку автора роботи, основою концепції св. Бернарда є вимога морально-етичного вдосконалення у вигляді діалектики смирення і гордині, яка збагачує сучасну людини ідеями самопізнання як моральної практики аскетизму, що попереджає небезпеку духовного регресу.

Відзначаючи важливість вчення св. Бернарда, Тимофеев А. підкреслює, що концепція спрямованості людини до Бога вирішується св. Бернардом в морально-практичній площині духовного преображення особистості, представленого в динамічній програмі християнського життя.

Доцільність полісистемного характеру методології дослідження, що передбачає комплексне застосування різних методів і прийомів дає можливість цілісного бачення середньовічного філософсько-теологічного дискурсу, адекватно наблизитися до розуміння продуктивних концептів вчення св. Бернарда Клервоського і визначити їх місце і значення в цілісному просторі історико-філософської континуальності.

Актуальність дослідження філософсько-теологічної спадщини Бернарда Клервоського обумовлює той факт, що у вченні Бернарда проявляється інтроспективне усвідомлення людиною своєї істинної суті, що веде до смирення і морально-етичного катарсису. Як доводять дослідники, розробляючи етико-аксіологічну «науку способу життя», св. Бернард систематизує вчення про шляхи духовного самовдосконалення, вперше в історії західної думки, концептуально об'єднуючи гнозис (як вище містичне знання) і духовну природу людини у вигляді кореляції пізнання зі смиренням, а смирення з істиною. Це і є шлях до вищої Істини існування людини: смиренність, співчуття і милосердя.

Література

1. Тимофеев А.В. Проблема свободы воли в учении св. Бернарда Клервоського в контексте западноевропейской истории философии / А.В. Тимофеев // Актуальні проблеми духовності. – 2014. – Вип. 15.- С. 34-42.

Кацуба Р. М.

кандидат юридичних наук,
декан факультету економіко-правової безпеки
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДОСВІД ІННОВАЦІЙНОГО ВПЛИВУ РЕФОРМАЦІЇ НА ЗДІЙСНЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

П'ятисотліття Реформації, яке світ відзначає у 2017 році, стало приводом для переосмислення ролі феноменів просвітництва, науки, техніки, права, праці в історії людства в цілому. Для українського суспільства, яке перебуває у перманентному стані трансформацій та самоусвідомлення власної ролі у світовій історії, всебічне вивчення релігійного, наукового, конфесійного та економічного досвіду перетворення Європи постає надзвичайно актуальним. Показово, що саме 2017 року в Україні побачили світ ряд знакових наукових праць та перекладів, які напряду торкаються означеної проблематики [1; 2; 3; 4] та дають підстави під різними кутами зору побачити та оцінити безпрецедентний церковно-релігійний та суспільно-політичний рух, який назавжди змінив хід західної історії.

Для пересічного мислення притаманно ототожнювати Реформацію з антифеодальними та антиклерикальними настроями, що спричинили виникнення ідеології протестантизму. У свідомості більшості ця ідеологія виявилась надзвичайно життєдайною та витривалою, змогла століттями протистояти церковним гонінням з боку домінуючого богослов'я і, врешті, на практиці довести суспільний запит на себе: за останніми офіційними статистичними даними одна восьма частина людства сповідує саме протестантизм реформаторського типу [5]. Подібне ставлення, безумовно, має певні підстави, адже і Лицарська війна 1522 року і ряд селянських повстань, хай не були напряду спровоковані Реформацією, втім, розцінювали протестантизм як спосіб виправлення пануючого соціального укладу. Але практично всі наступні історичні події в Європі, в тому числі жахливу Тридцятирічну війну, можна вважати наслідком трансформації релігійних настроїв. Адже ідеологія протестантизму, викладена у 95 тезах – це певне одкровення для свідомості європейця XVI-XVII століття яка не знала альтернативи католицизму, для якої католицька віра була частиною, невід'ємним структурним елементом світобудови.

Часто в ході актуального аналізу історичних подій звучить думка, що тогочасні селянські спротиви і повстання проти світської влади, якими супроводжувалась Реформація, стали негативним чинником і відвернули від

цього революційного релігійного оновлення саме представників світської влади, які спочатку були його великими симпатиками. Реформація розколола європейські нації у XVI ст. за релігійною ознакою, коли одні ставали лютеранами, а інші залишались католиками. Але після придушень селянських повстань світська влада все одно швидко зрощувалась у своїх корупційних інтересах з церковною, подекуди привласнюючи її повноваження та багатства. Тобто селянські постання стали чинником перерозподілу сфер впливу у економічно панівних станах суспільства, не оптимізуючи, власне, ані тогочасну суспільну ієрархію, ані соціальне життя в цілому.

Втім, хай якими контроверсійними на сьогодні вбачаються наслідки Реформації загалом та постаті її ідеологів зокрема, беззаперечним є ліберально-просвітницька її складова. Серед найсвіжіших досліджень надбань Реформації можна виділити книгу американського аналітика і журналіста Еріка Метаксаса «Мартін Лютер: людина, що знову відкрила Бога і змінила світ», який стверджує: «всі більш пізні європейські ідеї плюралізму, релігійного звільнення, самоврядування та свободи – всі входили в історію через двері, які відкрив Лютер» [6].

Буржуазні перетворення, зростання ролі міського населення, безпрецедентний вплив на розвиток права і взагалі актуалізація феномену прав людини – все це було б абсолютно неможливим без впливу Реформації. Особливим явищем в цьому сенсі постає значуща просвітницька роль Реформації як духовного перетворення. Лютер народився через декілька десятиліть після винайдення друку та початку книгодрукування і при цьому у першій половині шістнадцятого століття третина всіх книг, що друкувались у Європі були або перекладені, або написані ним. Переклад Біблії німецькою та спровокована цим хвиля її перекладів іншими національними мовами є фундаментальним фактором національної та етнічної самоідентифікації європейців. Фактично це було не просто реформування церковної системи, це була глибинна духовна революція та процес творення власної, народної країни. Значення постаті М.Лютера для Німеччини можна порівняти із значенням Данте для Італії або Т.Шевченка для України – фактично, німецька нація формувалась та усвідомлювала себе саме через мову Лютера. Робота по перекладу Біблії стала кульмінаційним досягненням його життя – звісно, Лютер в цьому сенсі не був першим, до нього вже було здійснено вісімнадцять попередніх спроб, але саме його досвід, безсумнівно, виявився найкрасивішим, відрізнявся тонким поєднанням піднесення та простоти. Біблія у перекладі Лютера була присутня у кожній німецькій родині, почасти вона була єдиною книгою в домі і в цьому сенсі виступала осередком і навчання, і формування правосвідомості, і критичного мислення тощо (адже з текстом, написаним рідною мовою набагато простіше не лише засвоювати і визнавати норми, але й дискутувати з ними). Сам

Лютер наполягав що мірянам не потрібні священики для тлумачення Писання – вони мали стільки ж прав, скільки й духовенство для тлумачення Писання. Тому таку роль Біблії для формування світогляду тогочасних європейців можна порівняти із феноменом третього (символічного) світу Г.Сковороди, який постулював його двонатурність. В цьому сенсі Реформація актуалізувала унікальну можливість замислитись про співвідношення між ідеями та матерією, де класичний дуалізм стискається до тілесної присутності, має вагу, розмір, масу і дизайн (до речі, завдяки вражаючій співпраці Лютера та Лукаса Кранаха Старшого [7]) і, водночас, надсилає, постачає інформацію, яка допомагає свідомості конструювати світ, в тому числі і сферу правосвідомості.

Суперечливі наслідки Реформації залишили свій відбиток не лише в суспільній історії. Досить суворими були вони і для еволюції науки та права. Ці феномени людського життя надзвичайно сильно потерпали від християнської інтелектуальної традиції, втім, не можна стверджувати що Реформація мала для них цілковите прогресивне значення. Але те, як досвід Реформації змінив звичний набір історичних та культурних координат у Європі, може виступати для України невичерпним джерелом алгоритмів для запозичення стратегій або уникнення помилок на сучасному етапі реформування.

Література

1. Арістова А.В. Феномен релігійної девіації: теоретичні нариси. – К.: Інтерсервіс, 2017. – 182 с.
2. Казанова Х. По той бік секуляризації. Релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби. – К.: Дух і Літера, 2017. – 264 с.
3. Лавриш Ю. Церква у нових медіях України: проблеми і пріоритети комунікації. – Львів: Компанія «Імперіал», 2017. – 156 с.
4. Макрат А. Небезпечна ідея християнства. Протестантська революція: історія від шістнадцятого до двадцять першого століття. – К.: Дух і Літера, 2017. – 664 с.
5. Acocella J. How Martin Luther Changed the World. Five hundred years after he started the Reformation, his ideas and his ornery personality remain as potent as ever // The New Yorker. October 30, 2017 Issue.
6. Metaxas E. Martin Luther : the man who rediscovered God and changed the world / Metaxas E. – New York, New York: Viking, 2017. – xiii, 480 pages c.
7. Parker G. Reformation or Revolution? Herman Bavinck and Henri de Lubac on Nature and Grace. – Perichoresis, 15(3). – 2017. – pp. 81-95.

Логінова Г. Н.

кандидат філософських наук,
докторант УВУ, г. Мюнхен, Германия

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ДИДАКТИКИ

Философия как и мир живет разнообразием и непредвиденностью своих возможностей. И тот, кто первым назвал философию ее именем, в семантике

когого Любовь и Мудрость слились в взаимодополняющее единство, определил тем самым на все времена глубинное призвание философа: слышать, понимать и передавать глубинный смысл слова. Молчание и слово, взгляд и мнение, интуиция и рефлексия, созерцание и понимание – все это нехитрый инструментарий опыта человечества, породило диалог обучения философии, который нужно начинать с детства. Проблема исследования диалога обучения – одна из самых содержательных в направлении разработок современного круга философских вопросов. В целом она воспринимается в исследовательском измерении под многогранным углом зрения, то есть можно отметить, что подобная тенденция ее постановки определила путь философской мысли ее решения. Философия как и педагогика ориентирует в общих вопросах, дает знание наиболее распространенных законов развития человека, природы и общества.

Исторически сложилось так, что наряду с термином «педагогика» долгое время в том же значении использовался и термин «дидактика». Впервые ввел его в научный обиход немецкий педагог В. Ратке (1571 – 1635), назвавший свой курс лекций «Краткий отчет из дидактики или искусство обучения Ратихия». В том же значении пользовался этим понятием и великий чешский педагог Ян Амос Коменский (1592 – 1670), опубликовавший в 1657 г. в Амстердаме свой знаменитый труд «Великая дидактика». По своему происхождению термин «дидактика» восходит к греческому языку, в котором «didaktikos» означает «поучающий», а «didasko» – изучающий. По мере развития педагогической науки дидактика начинает концентрировать свое развитие мировой дидактики внесли Иоганн Фридрих Герbart (1776 – 1841), внимание на вопросах теории образования и обучения. Значительный вклад в И.Г. Песталоцци (1746 – 1827), А. Дистервег (1790 – 1816), К.Д. Ушинский (1824 – 1870), Д. Дьюи (1859 – 1952), Г. Кершенштейнер (1854 – 1932), В. Лай (1862 – 1926) и др

Листая страницы книги истории развития дидактики в Германии обратимся к сокровищнице ее исторических корней. Традиционную дидактическую систему связывают прежде всего с именем немецкого ученого И.Ф. Гербарта (1776 – 1841), который, критически переосмыслил классно-урочную систему Я.А. Коменского, научно обосновал систему обучения с позиций теоретических достижений философии, этики и психологии. Целью обучения, по Герbartу, является формирование интеллектуальных умений, представлений, понятий, теоретических знаний. Вместе с тем Герbart ввел принцип воспитывающего обучения: организация обучения и весь порядок в учебном заведении должны формировать морально сильную личность. Он стремился организовать и систематизировать деятельность учителя, что было важно для дидактики. Это имело тем большее значение, что он основывал ступени обучения на психологических процессах формирования знаний, а также

на философско-этических представлениях о личности., что особенно ярко нашло свое выражение у последователей и учеников Гербарта (Т. Циллер, О. Вильман, В. Рейн и К. Стой).

Поэтому в начале XX века рождаются новые подходы. Среди них выделяется прежде всего педоцентристская дидактика. Ее называют также прогрессивистской, реформаторской, обучением через делание. Ее появление связывают с именем американского педагога Д. Дьюи (1859-1952), работы которого оказали огромное влияние на общий характер учебно-воспитательной работы школ США и некоторых других стран. Название «педоцентристская» она носит потому, что Д. Дьюи предлагал строить процесс обучения, исходя из потребностей, интересов и способностей ребенка. Целью обучения должно быть развитие общих и умственных способностей, разнообразных умений детей. Один из реформаторов В. Лай, выделял в процессе обучения три этапа: восприятие, переработку, выражение. Особое значение он придавал «выражению», понимая под этим разнообразную деятельность детей на основе знаний: сочинения, рисунки, театр, практические работы, называя это «педагогикой действия».

Вторая половина XX века характеризуется развитием дидактической мысли как у нас в стране, так и за рубежом. Постепенно вырисовываются контуры современной дидактической системы. Наглядным примером тому является модель обучения «через совершение открытий», разработанная известным американским психологом и педагогом Джеромом Брунером. Суть его концепции заключается в том, что учащиеся должны приобретать знания и познавать мир через собственные открытия в системе целенаправленного и управляемого процесса обучения со стороны учителя. Завершим краткой характеристикой главных направлений преобразования школьного обучения в настоящих условиях и остановимся на поисках роли философии в воспитании гармоничной личности.

Преподавание философии – это помощь им в овладении способами мышления и деятельности, опытом эмоционально-ценностных отношений к себе и окружающему миру. Мысли и обобщения по поводу образования и воспитания, переплетаясь как веточки, образовали алею философских знаний, актуальных сегодня. Начальное образование – это колыбель народа, подготовка условий для развития высшей школы – университета, «реки, питающей мир». Социальный заказ, данный образованию, однозначен: воспитать творческую, инициативную, самостоятельную личность, активно участвующую во всех общественных и государственных делах.

Stoyatska G. M.

Ph.D, Associate Professor of Department
of Philosophy and Political Science
(*Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs*)

TIME REQUIREMENTS FOR UNIVERSITY PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE

In recent decades, teleological potential of humanitarian knowledge in general and potential of philosophy education in particular, have been actualized sharply. Today the finding of new solutions of transforming the humanitarian component of higher education around the world and its adaptation to national needs is very actual. The rising importance of teleological aspect of education, which was a key aspect for Epicurus, Seneca, I. Kant, S. Kierkegaard and allows you to analyze reality through the prism of human goal-setting and reasonability, is a major incentive for changes in teaching and learning. The questions of existence and its purposes actualize the question of the purposes of activity and related issues of value potential of science in general.

In this sense, the problem of correlation of discrete and continual, that is the basis for humanitarian education, becomes extremely important. Understanding discreteness as an analog of coherence, consistency and continuity as autonomy, interruption (in the terminology of Nicholas of Cusa «discontinuity» and «continuity») today we can observe paradigm shift in the whole complex of philosophical researches: from discrete, structural, combined paradigm to continuous, systematic and dynamic. These changes are largely provoked by the development of postnonclassical scientific picture of the world and by the interpenetration of problem searching (both natural and social sciences). They currently have a significant impact on the objectives of university education. We can say that discreteness and continuity, as two models of the universe, are significantly reflected in the education system. In particular, we can say that the outer segmentation of humanitarian knowledge (its disciplinary segregation) causes the danger of internal segmentation of our system of thoughts. One of the leading critics of the system of university education P. Bourdieu describes it as a process of permanent reproduction of knowledge in the minds of future generations in a way where there are strict external borders of the competence of science, but the diversity of internal divisions, boundaries and hierarchies within the certain scientific field are also supported. Bourdieu believes that humanitarian education system reproduces itself in the structures of thinking of its students, who will reproduce the discreteness of knowledge in their future practice [1].

The question of the conceptual status of philosophy – is the question about the place held by philosophy in the system of spiritual practices and in the structure of

social consciousness. In the study of philosophy in high school such questions are arisen: what place holds the philosophy among other institutionalized forms of consciousness and can we consider the general philosophy as a special kind of science. So we try to immerse philosophy in a generic form of spiritual practice that surrounds it. There is an alternative approach: when philosophy is not considered as a part of science, morality, religion, but as an independent spiritual formation with its own conceptual specifics.

In front of modern higher education there is a great number of transformational challenges. In terms of fundamental reformation the humanitarian component of higher education plays a crucial role even in those specialties, which are oriented to vocational training for the labor market, not just for the sphere of science. This role is adaptive, is intended, first of all, to teach to perceive the world in its totality, universality and integrity, which will eventually give the opportunity to adapt to the fast changes in the structure of the world in terms of the transitive society.

Speaking of «the status of modern philosophy education», we keep in mind not only its narrow understanding (training of philosophy students through the relevant departments and specialties), but, first of all, a broad interpretation - as an integral part of higher education in general. However, the awareness of the importance of this field of knowledge in the modern world also requires radical revision of the principles of teaching and using the potential of the continuity of philosophical discourse through their speakers - representatives of humanitarian education.

Repeated systemic discussion among Ukrainian specialists of philosophy and managers in higher education didn't give a clear interpretation of the defined critical situation until now. Paradoxically, the present situation is largely the same as the situation eloquently described by Terry Eagleton in his famous post in 2015 «The Slow Death University»: «In the midst of this debacle, it is the humanities above all that are being pushed to the wall. The British state continues to distribute grants to its universities for science, medicine, engineering, and the like, but it has ceased to hand out any significant resources to the arts» [2].

Humanities and philosophy in particular is the most vulnerable as the most dramatic field. Attacks on philosophy and its neglecting exist, in fact, as long as philosophy exists by itself. The stated problem really contains a strategic threat for society today, because society by its nature is a communicative mind and philosophy from ancient times – is its way of dialogue, guarantee of social understanding. Therefore, during its existence, it had also to become an art of resistance, opposition, constant tension of the human mind, defending itself as the only way of humanity and hope for society. The lecturers of the humanities are not just «test tubes with knowledge», but people who are called to create value-targeted, moral and meaningful tone of social development, to generate knowledge in the mind, not the information, to satisfy implicit need of society in intelligence. If the paradigm of positive science has

clear ideals of disciplinary organization, then humanities aim to create a space for public discussion and set common paradigm of social development. Humanitarian mind is dialogical by its nature. It aims to «the other» relatively to itself; this focus is not so much cognitive or gnosiological as hermeneutic understanding of nature. It's philosophy which is largely responsible for the formation of this focus. Thus, artificial «dehumanization» of education, such attempts constantly are observed in higher education of Ukraine, means withdrawal or purposive reduction of humanities disciplines in the structure of university education, in fact lead to disastrous consequences for the future of the entire society. Already mentioned Terry Eagleton outlined it as «the slow death of the university as a center of humane critique» [2], stressing that the humanities, through a certain detachment from everyday life, makes it possible to think about values, goals and priorities of public order and solve strategic practical tasks.

References

1. Burd'ye, P. Universitetskaya doksa i tvorchestvo: protiv skholasticheskikh deleniy / Burd'ye P'er // Socio-Logos'96. Al'manakh Rossiysko-frantsuzskogo tsentra sotsiologicheskikh issledovaniy Instituta sotsiologii Rossiyskoy Akademii nauk.. – M.: Socio-Logos, 1996. – P. 8-31.
2. Eagleton T. The Slow Death of the University / Terry Eagleton : [Web resource]. – URL : <http://www.socjobrumors.com/topic/the-slow-death-of-the-university-by-terry-eagleton-uk>

Подворчан А. З.

старший викладач

кафедри українознавства та іноземних мов

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМА ДУХОВНОГО БАГАТСТВА У ТВОРАХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Історико-культурний розвиток України тісно пов'язаний з ім'ям визначного філософа-мислителя, поета, письменника, педагога, музиканта, художника, знавця духовної спадщини Античності і Середньовіччя, Григорія Савича Сковороди, «українського Сократа», який жив і творив у XVIII столітті.

Григорій Сковорода є одним з найбільших і найзагадковіших християнських філософів світу. Видатний український письменник Дмитро Чижевський писав: «Може, ні про одного філософа у світі не висловлено таких розбіжних думок, як про Сковороду. Тепер є не менше, ніж 250 великих та малих праць, присвячених Сковороді, який, як це загально визнано, — є найцікавіша постать історії українського духу. В цих працях — можна сказати

без перебільшення — висловлено, напевне, не менше, ніж 250 різних поглядів на Сковороду...» [8].

Проблема духовного багатства є одним із найважливіших понять філософії Г.Сковороди. Це питання досліджувалося цілою когортою науковців, серед яких такі: Ю.Барабаш, Д. Багалій, Г.Верба, В.Ерн, І.Іваньо, М. Кашуба, Ф. Поліщук, Л. Ушкалов, М. Фіглевський, Д.Чижевський та ін.

Уже на ранньому етапі своєї творчості Сковорода починає створювати свою філософію, яка, на його думку, повинна стати теоретичним підґрунтям для вирішення проблем щастя і духовного багатства. З точки зору мислителя, філософія повинна бути тісно пов'язана з життям і спрямовуватись на розв'язання суспільно-практичних питань. Для створення філософії Сковорода використав ідейну спадщину минулого і опирався на досягнення сучасної йому науково-філософської думки.

Григорієм Савичем Сковородою були написані такі філософські твори: «Діалог, або Розмова про давній світ», «Нарцис. Розмова про те: пізнай себе», «Розмова п'яти подорожніх про справжнє щастя в житті (Дружня бесіда про душевний спокій)», «Розмова, що називається Алфавіт, або Буквар миру», «Ізраїльський Змій», «Діалог. Назва його – Потоп зміїний» та інші. З написаних у різний час віршів він уклав збірник «Сад божественних пісень». У своїй творчості Г. Сковорода широко застосовує метод діалогізму – переважна більшість його творів написана у формі діалогів, розмов, бесід, суперечок. Але діалогізм думки Сковороди означає ще і її постійну спрямованість на пошук істини.

Григорій Сковорода – автор багатьох літературних та філософських творів, ідейний зміст яких підпорядкований пошуку сенсу життя людини. У своїх байках письменник звертається переважно до морально-філософських аспектів життя людини та визначенню шляхів до щастя, духовного багатства людини.

Значна частина байок присвячена темі «сродної праці». Григорій Сковорода переконаний, що кожному людину Бог наділив певним даром. Треба вчитися розпізнавати його. Той, хто вибирає собі життєву справу не за природними нахилами, а орієнтуючись на якісь чинники (славу, матеріальне збагачення, прибутки), той шкодить і собі, і суспільству. Саме таку думку автор розвиває у байці «Бджола і Шершень». Людяності, скромності, чесності, благородству вчить Сковорода в байках «Ворона й Чиж», «Алмаз й Смарагд», «Голова й Тулуб (перша)», «Олениця й Кабан» та ін. Проти хижацтва і дармоїдства спрямовано вістря байки «Пчела й Шершень». У написаній пізніше поетичній збірці «Сад божественних пісень», поряд з глибоко ліричними віршами про природу рідного краю («Сон», «Ах поля, поля зелені», «Ой ты, птичко жолтобоко»), є чимало поезій соціального змісту.

Серед філософських праць Сковороди складною побудовою та смисловою глибиною відзначається діалог «Алфавіт, чи Буквар світу». Автор звертається до важливих питань самопізнання, визначення людиною своїх природних нахилів, розглядає проблеми «сродної» праці та людського щастя.

У 70-80-х Григорій Сковорода об'єднав раніше створені поезії у збірку «Сад божественних пісень». Це духовно-філософська лірика, навіяна переважно релігійними переживаннями автора. У десятій пісні збірника «Всякому місту – звичай і права» вічні людські позитивні якості – чистота сумління й мудрість – протиставляються марноті повсякденних спокус. У пісні двадцятій «Чистий можеш бути собою» автор підносить душевну чистоту як найбільший людський скарб, що не боїться нічого. Один з основних мотивів «Саду божественних пісень» – гармонійність людини із собою, з навколишнім світом. Щоб змінити макро- та мікросвіт, тобто себе самого, пізнай себе, а пізнавши, удосконалюйся. Щастя людини – у внутрішньому стані, у єдності з природою, у роздумах про красу. Людина, уважає філософ, може відчути себе духовно багатою лише серед природи, справжнє задоволення лише в душевному спокої й почутті свободи.

Значна частина поезій Сковороди залишилася поза збірником. Серед них – «De libertate» («Про свободу»), у якому автор визначає особисту свободу людини як одну з найбільших життєвих цінностей. Духовне багатство людини, на думку філософа, – у наших думках, у нашому серці, у любові. Істинна ж любов не в багатстві, а в спорідненості душі, доброчесності.

Роздуми Г. Сковороди спираються на головні християнсько-світоглядні категорії: любов, віру, щастя, смерть та ін. У творах Сковороди людина виступає мірою всього існуючого, бо перш ніж пізнати великий і символічний світи, людина повинна пізнати саму себе. Саме у пізнанні самого себе він вбачав щастя, яке розцінював як душевний світ і вважав найважливішим для людини. Третім у концепції «трьох світів» є символічний світ, що ототожнюється Сковородою з Біблією. Застосовуючи філософію двох натур і трьох світів до людини, Сковорода робить висновок, що людина може бути щаслива тільки тоді, коли живе у відповідності до закладених природою здібностей.

Г.Сковорода заперечує думку більшості людей про те, що духовне багатство полягає в здоров'ї чи в матеріальному багатстві, адже є випадки, коли людина здорова, але при цьому нещасна, а є й протилежні, коли вона нездорова, проте щаслива. Те ж саме можна сказати й про багатство. «До яких тільки пороків не призводить здоров'я з багатством! Цілі республіки пропали через те. Чому ж ти багатства бажаєш, як щастя? Щастя нещасливим не робить... Багатьох людей багатство пожерло, наче повинь всесвітнього потопу... Боже милосердя осипало б тебе багатством, коли б воно було тобі потрібне» [6, с.138]. Г.Сковорода слушно зауважує: «Недоумство в багатстві пишається й лається, а в

бідності осідає і впадає у відчай. В обох долях воно нещасне... Ця болячка тому зроджується, що не навчаються Царствові Божому і правді його, а гадають, що усе на світі робиться наудачу, як у беззаконнім володінні» [6, с.64].

У словах мислителя «Світ ловив мене, та не впіймав...» закладено всю сутність філософії Сковороди, у центрі якої перебувала людина та проблема досягнення нею щастя, духовного багатства та гармонії з оточуючим світом.

Сковорода є основоположником української класичної філософії. Творчість Сковороди мала вагоме значення для подальшого розвитку вітчизняної філософської думки.

Література

1. Багалій Д. Український мандрований філософ Григорій Сковорода. – 2 вид. випр. – К. : Обрій, 1992. – 472 с.
2. Багалій Д.І. Українській філософ Григорій Савич Сковорода // Сковорода Г.С. Розмова про істинне щастя / Пер. укр. мовою, прим. В.О.Шевчука. – Харків: Прапор, 2002. – С.3-12.
3. Вступ до філософії. Великі філософи – Харків: СПДФЛ Чиженко С.Ю., ТОВ «Риф», 2005 – 512с.
4. Драч І. Ф., Кримський С. Б., Попович М. В. Григорій Сковорода: Біографічна повість.— К.: Молодь, 1984.— 216 с.
5. Сковорода Г.С. Розмова про істинне щастя / Пер. укр. мовою, прим. В.О.Шевчука. – Харків: Прапор, 2002. – 280с.
6. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. — К.: Наукова думка, 1973. — Т. 1. — 532 с.; — Т. 2. — 576 с.
7. Стадниченко Володимир, Шудря Микола. Наш перворозум Григорій Сковорода на портреті і в житті. – К.: Спалах, 2004. – 178с.
8. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди. — Харків, 2004. — 272 с

Електронні джерела

9. <http://aphy.net/forum?task=viewtopic&id=1741>
10. <http://ref.lecture.in.ua/>

Вагеник Б. Д.

студент 1 курсу

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

кандидат філософських наук, доцент

Стояцька Г.М.

СУЧАСНІ СУСПІЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ЗГУБНИЙ ШЛЯХ САМОРУЙНАЦІЇ

Життя людей сповнене різними ідеями, інтересами, які змушують вибрати краще, цікавіше і йти вже по визначених дорогах, а не торувати шлях

невідомого. Сучасна цивілізація, глобалізований інформаційний світ породив особливий людський тип – сьогодні переважна більшість людей просто не мають бажання братися за важку складно організовану діяльність, мислити і напружуватися. Сьогодні людина воліє робити все вже за готовими схемами, займаються тим, що приносить почуття задоволення, витрачаючи при цьому багато часу. Нинішнє молоде покоління і зовсім знаходиться на тому етапі, коли потреба в знанні тієї або іншої інформації стає не актуальною. «Словниковий» характер сучасного пізнання спричиняє суттєву небезпеку для майбутнього збереження пізнавального потенціалу.

Ієремія Бентам під корисністю розумів ту властивість предмета, по якому людина має прагнення приносити благодіяння, вигоду, задоволення, добро або щастя, застережитися від шкоди, страждань, зла або нещастя [1]. Але розуміння і відмінність корисного від даремного явно вводить в оману людей і призводить до великих наслідків.

Є безліч прикладів, які зв'язують інтереси людей і їх зацікавленість в певній сфері діяльності. Відомо, що футбол найпопулярніший спорт у світі, близько 250 мільйонів людей на планеті грає у футбол, а кожен другий зацікавлений у футболі як глядач. Зарплата футболіста, це мільйони доларів, цифри які складно уявити. Інша ситуація – вчений, що не може знайти фінансову підтримку, аби провести дослід і втілити свою ідею. Доводиться задіювати застарілі технології та ресурси, наражаючи на небезпеку багатьох, хто потребує негайної допомоги. Отримання Нобелівської премії – це гідна нагорода, яка, у свою чергу, теж несе фінансову вигоду, але вона не зрівняється з тими обсягами фінансування, які отримує масовий сектор дозвілля. Люди, спостерігаючи різницю, зрештою і роблять вибір на користь споживацького ставлення до дійсності. Звісно, ми не прагнемо засуджувати футбол, але чи зможе розвиток сектору масового дозвілля забезпечити подальше життя людства, чи зможуть люди захистити себе, навіть маючи великі гроші, від фатальних наслідків подібного ставлення до життя?

На часі зміни ставлення до життєвих пріоритетів на користь фінансування нагальних потреб суспільства. Люди створюють ланцюг єдиної зневіреної людської думки, яка просто витрачає час і зусилля в отримання бодай чогось корисного. Але все одно знаходяться ті, що прагнуть віднайти істину, але фізично і матеріально не в силах цього зробити. Освіта і освіченість - це запорука доброго майбутнього. Людина, що знаходиться в суспільстві недостатньо освіченому врешті решт стане частиною всього цього цілого. Людей не треба змушувати, це безглуздо, і на це піде багато часу, варто тільки їх зацікавити, дати можливість розвиватися і творити. І тоді люди почнуть знаходити відповіді на свої питання. Люди, наділені можливістю повноцінної реалізації власних здібностей, створені розвиватися і змінювати власне

існування. Але якщо людина відмовляється від цього, вона втрачає можливість змінювати своє життя.

Існує гіпотеза, що заняття наукою – не більше ніж спосіб задоволення особистої зацікавленості за державний рахунок. Ніл Деграссі Тайсон (американський астрофізик, доктор філософії з фізики, письменник, агностик) в своїй книзі наводить приклади як досягнення минулого вплинули на побудову сучасного. Внесок у науку – це успіх в майбутньому [2]. А на сьогодні гасло «Все й одразу!» виступає на заміну всім людським труднощам і прийняттям спонтанних рішень. Квантова механіка, без якої не було б новітніх гаджетів і комп'ютерів, зазнає успіху в сучасності. Нині світ знаходиться на тому етапі, коли не прагнучи зробити крок вперед, хоче досягти небачених висот. Інвестиція в науку не завжди одразу приносить успішні результати, втім, з часом, різниця між сьогоднішнім і майбутнім стане явною.

Століттями знання були основними людськими потребами. Зараз ми спостерігаємо деградацію у сфері прагнення до знань. Через це кількість людей, що прагнуть дізнатися більше, катастрофічно зменшується і суспільне майбутнє лежить саме в їхніх руках. Першою причиною цього може бути звичайно ж, людська лінь: людина завжди буде шукатиме того, що у неї краще виходить, там, де не треба докладати чималих зусиль. Другою причиною може бути незацікавленість, коли постає вибір що краще, який зиск з цього, чи подобається цим займатися. Але наука – саме той фактор, за якого через незнання з'являються проблеми, а через розвиток – колосальні зміни. Єдиним способом вирішити і застерегти себе від цієї проблеми є лише знання і потреби в них. Якщо людина перестане відчувати потребу в знаннях, людство назавжди припинить своє існування.

Література

1. Бентам И. Введение в основания нравственности и законодательства / И.Бентам. – М. Издательство: «РОССПЭН»,1998. – 416 с..
2. Тайсон Н.Д. История всего. 14 миллиардов лет космической революции. / Тайсон Н., Голдсмит Д. – Питер,2004. – 352 с.

Конопленко С. М.
студент 1 курсу
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник
кандидат філософських наук, доцент
Стояцька Г.М.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОБЛЕМИ ЛЮДИНИ В ФІЛОСОФІЇ

Серед найфундаментальніших та найдавніших питань філософського вивчення є проблема людина, її виникнення, розвиток, меж її пізнання. Загальноприйнятою вважається позиція, згідно з якою людина є найпротирічливішим, але тому і найцікавішим філософським феноменом. Лише на перший погляд питання «Що таке людина?» здається досить простим, але дати повноцінне визначення людської сутності набагато складніше. Навіть зважаючи на накопичення величезних масивів інформації з приводу природи людини, ми не маємо повного спектра знань для можливості повноцінної, істинної відповіді на це питання.

В античні часи питання людини розглядалось в сенсі загального космоцентричного бачення: «Людина – мікрокосм» [1]. В давньогрецькій філософії люди визначається як складова певної системи відносин, що можна визначити як квінтесенцію космосу – абсолютного порядку. Зокрема, філософи Мілетської школи визначали людину як складову космосу (мікрокосм), в межах нашого сприйняття зрозумілу як живий організм. Було визначено, що в людина в усіх своїх потягах та прагненнях підкоряється вищому задуму – долі.

Софісти вперше заклали принципово новий і, відтоді, основний філософський підхід до визначення людини: «Мірило усіх речей – людина» [1, с.348-350].

Платон визначав людину як головну дійову особу буття. З позиції платонівського антропологічного дуалізму душі і тіла, підкреслюється роль душі як субстанції, що робить людину людиною, тому саме душа є найважливішою складовою людини (соціальне призначення, характеристика людини).

Аристотель визначав людину як соціальну, політичну, державну істоту. На його думку кожен хто визначає себе як самодостатню та незалежну істоту, не здатний до комунікацій з іншими і тому апріорі не є елементом держави. Звертаючи увагу на дві основні відмінності людини від тварини він визначає їх як розум та мову: «Лише людина з інших істот володіє мовою» [1, с.348-350]. Це є основною характерною рисою, що відокремлює людину від інших.

Християни пояснювали людину як нерозривне двох елементів: душа – тіло, а також людина – Бог.

Розглядаючи відмінності епохи Відродження можна визначити декілька ключових моментів: «Людина є не тільки природною істотою, а й творець самої себе» [2].

У своєму послідовному раціоналізмі Г.Гегель дав визначення людині: «Людина – вираження абсолютного пізнаючого духу, основною відмінною рисою якої є розумність» [2]. За Гегелем основною сутністю людини є «дух» [2], що не існує з самого початку у своїй закінченій формі оскільки обтяжений двома

формами матерії: 1) тілесна цілісність души і тіла; 2) предметна підпорядкованість природі, праця. Гегель вважав, що людина може досягти родової сутності лише подоланням емпіричної суті, відокремлення себе від матеріальних цінностей і поглиблення у вивчення своєї самосвідомості.

У рамках концепції антропологічного дуалізму, І.Кант визначає людину як істоту, що належить, з одного боку до природного світу, а з іншого – до царства моральнісної свободи та абсолютних цінностей. Сутність людини Кант викладає у своїй книзі «Антропологія з прагматичної точки зору» [2]. Головна частина цієї книги розділяється на три категорії, відповідно до трьох основних здібностей людини: пізнання, «почуття задоволення і незадоволення» [2] і здатністю бажання. У своїй роботі він визначає людину як найголовніше в світі, істоту, що стоїть над іншими, основною причиною чого є самосвідомість. Завдяки свідомості людина має можливість стати індивідуальністю. З індивідуальності витікає егоїзм, який Кант розглядає в сфері вираження образу людських думок, в яких кожен розглядає своє Я як частину самого себе, а не як весь світ. Кант вимагає приборкання внутрішнього егоїзму і абсолютного контролю на всіма духовними проявами особи.

Найбільш проблематичним питання людини постало у ХХ ст., в часи розквіту філософії екзистенціалізму. Саме в цей період працював над питанням людини Ж.П.Сартр, який проводив аналогію творення людини Богом як створення ножа ремісником. Сутність цієї концепції полягає у тому, що Бог створює людину покладаючи в неї певний задум, ідею. Можна сказати що поняття «людина» у божественному розумі ідентичне поняттю «ніж» [3] у ремісника, в результаті чого, певний індивід розкриває певне поняття божественного розуму. Визначаючи людину з самого початку життя, можна сказати, що людина існує і не є визначеною. Стати людиною можливо лише у процесі існування, до того ж не порожнього існування, а самореалізації шляхом життя за своєю волею, людиною, яку «створить себе сама» [3]. Значення фрази «створить сама» [3] можна пояснити як наявність в конкретному індивіді бажання та волі, поступові зміни в процесі життя. Сартр пояснює це як суб'єктивність. Для Сартра людина – проект суб'єктивного проживання, внаслідок чого спостерігається звеличення над іншими сферами природи. Найбільш значущим моментом під час існування людини виділяється момент набуття сутності, внаслідок чого людина несе повну відповідальність за те, ким вона є.

Тож, підводячи підсумок, можна сказати, що за весь період розвитку питання людини в світовій філософії не було однозначно визначено поняття «що таке людина?». Кожна точка зору є цілком правдоподібною та імовірною але через відсутність повноти знань про людину та її сутність не можна до кінця бути впевненим у можливих визначеннях поняття «людина».

Література

1. Причепій Є.М. Філософія [Текст] : підручник / Є. М. Причепій [и др.]. – Вид. 3-тє, стер. – К. : Академвидав, 2009. – 592 с.
2. «Філософія епохи Відродження, Німецька класична філософія, Кант, Гегель». [Електронний ресурс.] - Режим доступу: [<http://filosofedu.ru/index.php/voprosy-i-otvety-po-filosofii-vstupitelnyj/953-chelovek-kak-filosofskaja-problema>] дата звернення 21.11.2017
3. «Філософія Ж.П.Сартра» [Електронний ресурс.] - Режим доступу: [http://philosophy-a.blogspot.com/2011/06/blog-post_8377.html]. дата звернення 21.11.2017

Цимбал В. В.

слухач магістратури
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

кандидат психологічних наук, доцент

Шинкаренко І.О.

ПОТРЕБА В ПОШУКУ СЕНСУ ЖИТТЯ

Проблема сенсу життя піднімається на кожному новому історичному етапі і в свідомості кожний розмірковує про буття людини. Людина - єдиний серед живих істот - здатний об'єктивувати власне буття і разом з тим усвідомлювати кінцівку будь-якого існування. Питання про сенс життя, будучи глибинною основою людської мотивації, найтіснішим чином пов'язаний з розумінням специфіки людського існування, його природи і сутності.

Людський рід, який розуміється як історично змінюють один одного покоління людей, володіє певними специфічними рисами, які якісно відрізняють його від інших живих істот. Розвиток людини і суспільства пов'язане зі змінами умов буття людей і їх уявлень про сенс життя. Спроби філософів та психологів визначити якийсь вічний сенс життя спочатку були приречені на невдачу, бо, будучи детермінованим суспільним середовищем і соціальною орієнтацією особистості він кожен раз виявляє себе по-новому. У будь-якій історичній епосі існують тільки її властиві домінанти у визначенні сенсу життя і в міру її розвитку він зазнає істотні зміни, набуваючи нових соціально значущі якості. Так на зміну традиційно-релігійними уявленнями (готувати себе до потойбічного життя) приходять тлумачення сенсу життя з позицій абстрактної чесноти (служити істині, добру), максимального задоволення біологічних потреб людини (прагнення до досягнення найбільшого насолоди), екзистенційно-песимістичні концепції (людина народжується для страждання і смерті) тощо. [1, с. 104].

Проблему пошуку та здійснення сенсу життя поставили в центр своїх роздумів представники екзистенціальної психології (такі, як В. Франкл, Л. Бінсвангер, Р. Мей та ін.). Представниками цього підходу розроблена особлива теорія і практика психотерапевтичного лікування, що отримала назву «Логотерапія». Головним завданням логотерапії є допомога в здобутті сенсу в критичних життєвих ситуаціях. Важливо зауважити, що логотерапевт не нав'язує готовий сенс («Ти повинен жити для того, щоб ...»), а активізує пошук його людиною. Творець логотерапії В. Франкл стверджував: «Сенс можна дати, але його потрібно знайти». Згідно Франклу можна описати три шляхи, на яких людина виявляє сенс свого існування. У першому випадку мова йде про сенс, укладеному в дії, в творенні чогось нового. Тоді свідомість життя досягається за рахунок залучення до цінностей творчості. У другому випадку вмістом сенсу життя може стати переживання специфічних психологічних станів, в першу чергу любові. І нарешті, третій шлях - це розкриття сенсу за допомогою вироблення відношення до того, що людина не здатна змінити [2, с. 89].

Прагнення до пошуку і реалізації людиною сенсу життя Франкл розглядає як вроджену мотиваційну тенденцію, притаманну всім людям і є основним двигуном поведінки і розвитку особистості. По Франклу сенс для кожної людини в кожний конкретний період часу унікальний і єдиний. Відсутність сенсу породжує у людини стан, який Франкл називає «екзистенціальним вакуумом». Відсутність сенсу виступає причиною багатьох психічних захворювань, у тому числі специфічних «Ноогенних неврозів», і різних видів відхилень. Втрата сенсу призводить до спроб заповнення «екзистенційному вакууму» і пошуку щастя за допомогою псевдосенсів - прагнення до успіху, влади або споживання і т.д [3, с. 107].

Фундаментальним психологічним фактом є широке поширення в нашому столітті почуття втрати сенсу, безглуздя життя, прямий наслідок якого - зростання самогубств, наркоманії, насильства і психічних захворювань, в тому числі специфічних ноогенних неврозів. Вчення про сенс життя вчить, що сенс в принципі доступний будь-якій людині. Сенс не суб'єктивний, людина не винаходить його, а знаходить у світі. Саме тому він виступає для людини як імператив, вимагає своєї реалізації [4, с. 174].

Оскільки прагнення до реалізації унікального сенсу свого життя робить кожну людину унікальною особистістю, Франкл говорить також про зміст самої особистості людини, її індивідуальності. Сенс людської особистості завжди пов'язаний з суспільством, в своїй орієнтації на суспільство сенс життя трансцендує себе. І навпаки, сенс суспільства у свою чергу конститується існуванням індивідів.

Таким чином, вчення про сенс життя в теорії Франкла може бути виражене у наступній тезі: життя людини не може позбутися сенсу ні за яких обставин;

сене життя завжди може бути знайдений. Здійснення сенсу свого життя є для людини імперативною необхідністю через кінцівки, обмеженості і необхідності буття людини в світі, неможливість відкласти щось на потім. Здійснюючи сене свого життя, людина здійснює тим самим самого себе (самоактуалізація) [5, с. 165].

Отже, можна сказати, що сене життя - це вроджена мотиваційна тенденція, притаманна всім людям і є основним двигуном поведінки і розвитку особистості, а потреба в сенсі життя, в тому, щоб усвідомлювати своє життя не як серію випадкових, розрізнених подій, а як цільний процес, що має певний напрям, спадкоємність і сене, - одна з найважливіших потреб особистості. У пошуку сенсу життя виробляється світогляд, розширюється система цінностей, формується той моральний стрижень, який допомагає впоратися з першими життєвими негараздами, юнак починає краще розуміти навколишній світ і самого себе, стає насправді самим собою.

Література

1. Віктор Франкл. Пошук сенсу життя і логотерапія. / Психологія особистості. Збірник, М., МГУ, 1982, С.301.
2. Франкл В. Людина в пошуках сенсу: Збірник: / Заг. ред. Л.Я. Гозмана. - М.: Прогрес, 1990. -С. 368
3. Колесніков В.М. Лекції з психології індивідуальності / Ріс. акад. наук. Ін-т психології: М.: Ін-т психології РАН, - 1996. -С. 224с.
4. Тихонравов Ю.В. Екзистенціальна психологія. Навчально-довідковий посібник. - М.: Бізнес-школа. Інтел-Синтез. - 1998, - С.238
5. Ленг А. Віктор Франкл - повірений людяності / / Питання психології. - 2005. - № 3, С.289

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Алексєєнко І. В.

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри філософії та політології
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

Курас А. І.

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства
*(Київський національний
університет харчових технологій)*

СУЧАСНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ РЕАЛІЇ: ЗМІНА СВІТОГЛЯДНИХ ПАРАДИГМ

Гарантія безпеки, як однієї з центральних функцій держави, обумовлено особливостями політичного режиму, який визначає основні пріоритети політики безпеки. [3, с. 44]. Політичний простір сучасного світу не одноманітний, існування в ньому безлічі демократичних і авторитарних практик створює варіативність як в розумінні безпеки, так і в формуванні системи її забезпечення. Більшість держав на планеті повністю або частково демократичні. Це викликано тим, що демократія є ефективним механізмом пошуку, селекції та відбору політичних рішень, а також реалізації ініціатив окремих громадян, соціальних груп і громадських об'єднань, в тому числі з питань забезпечення безпеки держави, суспільства, особистості. Однак, під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, в різних типах демократичних режимів формуються такі системи національної безпеки і способи її забезпечення, які не завжди відповідають ідеальним уявленням про демократію. Нові небезпеки і загрози глобалізації змушують навіть усталені демократичні держави обмежувати свободи і права людини, відходити від демократичних ідеалів. Парадокс, однак, полягає в тому, що ці ситуативні обмеження стають нормою і екстраполюються на повсякденне життя. Відступ від демократичних принципів в ім'я забезпечення безпеки, збереження суверенітету держави, в кінцевому рахунку, створює небезпеку і загрозу як для людини, так і для суспільства й держави в цілому. Тому перед сучасними дослідниками «безпекової» тематики стоїть завдання пошуку балансу між демократією, глобалізацією і безпекою, а також виявлення особливостей системи її забезпечення в нових геополітичних реаліях.

Для дослідження проблем національної безпеки державі факторів, що впливають на неї вагоме значення мають роботи вітчизняних та закордонних дослідників: М. Анохіна, В. Горбуліна, В. Копійки, В. Дворкіна, В. Пугачова, А. Позднякова, С. Модестова, І. Лукашука, В. Андріанова, В. Попова, К. Гаджиєва, П. Фісенко, К. Фролова, В. Кременюка, А. Урсула, В. Сліпченко, Е. Азроянца, В. Кузнецова та ін.

Аналіз змісту робіт вказаних дослідників свідчить про те, що вітчизняна та зарубіжна наука оперує певним емпіричним та теоретичним науковим масивом для аналізу процесів забезпечення національної безпеки, але поки що вони не створюють єдиного змістовного поля дослідження сучасних проблем національної безпеки держав.

Аналіз еволюції підходів до розуміння безпеки показав, що відбувається розширення предметного поля національної безпеки. Сучасні тенденції глобалізації пов'язують рівні безпеки в єдину мережеву структуру, де рівноправне значення має глобальна, міжнародна, державна й особиста безпека. Система забезпечення національної безпеки розглядається як системно-організована діяльність органів, сил, матеріальних ресурсів держави, різних організацій, громадян, що вирішують завдання щодо запобігання, усунення та ліквідації зовнішніх і внутрішніх загроз по відношенню до тих, чи інших об'єктів безпеки. В основі системи забезпечення національної безпеки сучасних держав лежить концепція національної безпеки, еволюційна зміна якої тісно пов'язана, з одного боку – з процесами глобалізації в світі, з іншого – зі зростанням ролі цінностей інститутів міжнародного права, а не військової сили [9, с.31].

У зв'язку з існуванням загроз національній безпеці і динамічним розвитком держави і суспільства, існує необхідність комплексного вивчення і переосмислення питань, що стосуються теоретичних та практичних аспектів національної безпеки, для вироблення нових стратегій протистояння загрозам і викликам національній безпеці в умовах глобалізації.

Тому в даній площині розгляду національної безпеки доречним буде науковий аналіз колосального історичного досвіду, наукового обґрунтування національних пріоритетів держав, а також врахування того факту, що відбулася зміна філософсько – світоглядних, політико – правових уявлень про безпеку в цілому, що знайшло відображення в концепціях забезпечення національної безпеки в різні історичні періоди.

Перші концепції, що стосуються змісту понять «безпека», «національна безпека», «державна безпека» з'явилися ще наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Відомі українські громадсько-політичні діячі, історики – М. Драгоманов, М. Грушевський, І. Франко та багато інших в умовах бездержавності української нації зуміли у низці фундаментальних досліджень окреслити основні віхи

українського народу, проілюструвати фактори, які загрожували безпеці Київської Русі, Галицько-Волинській державі, а також Гетьманщині, привели до занепаду цих держав.

У цей же період українська політологічна та історична думка зазнали значного впливу антиукраїнського законодавства російського царату у національно-культурній сфері, що надовго загальмувало державотворчий поступ, а отже на науковому рівні унеможливило дослідження комплексу проблем пов'язаних із національною безпекою.

Ситуація для українських вчених суттєво не змінилася й напередодні Першої світової війни, хоча відзначимо, що під впливом поляризації Європи (зумовлено діяльністю двох військово-політичних блоків – Антанти та Троїстого Союзу), у Російській імперії все більше ваги у широких колах громадськості приділялося проблемі «безпеки» імперії», захисту громадян перед можливим військовим конфліктом.

Проте у складних суспільно-політичних умовах російський царат не гарантував безпеку етнічним меншинам держави, дбаючи, передусім, про росіян. Ще у 80 – 90-х рр. XIX ст. уряд розпочав дискримінацію німецьких колоністів – їм заборонялося мати власність і селитися за межами міських поселень. Більше того, місцева влада нерідко виселяла німецьких колоністів, які орендували землю згідно зі словесними договорами, забороняла представникам цього народу відкривати нові фабрики, заводи, орендувати підприємства [14,с.79-80].

На початку Першої світової війни у науковому обігу все частіше зустрічаємо термін «безпека» у зовнішньополітичному контексті, що звичайно зумовлено військовим конфліктом. Значне зацікавлення громадськості починають викликати заходи влади щодо забезпечення безпеки громадян у військових умовах, зовнішні загрози та внутрішньополітичні чинники, що загрожували суверенітету та цілісності Російської імперії. В іншій імперії – Австро-Угорській, у складі якої перебували західноукраїнські землі, існували значно кращі умови для національно-культурного розвитку українців, діяльності громадських організацій та політичних партій. Однак незважаючи на цей факт, термін «державна безпека» не розроблявся на науковому рівні українськими вченими, а поразка у державотворчих змаганнях Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) (1918 – 1919 рр.) унеможливили подальші теоретичні пошуки у наповненні реальним змістом цього поняття, адже у Другій Речі Посполитій міжвоєнного періоду XX ст. навіть термін «український» був заборонений на законодавчому рівні. Натомість польські дослідники продовжували теоретичні напрацювання у сфері «національної безпеки». У Другій Речі Посполитій осередком безпекознавчих досліджень стала низка наукових установ, серед яких – Інститут дослідження національних справ та Східний інститут. На сторінках їх друкованих органів – «Sprawy

Narodowościowe», «Wschód/Orient», «Biuletyn Polsko-Ukraiński» – часто аналізували міжнародні відносини в Центрально-Східній Європі, зовнішню політику Польщі, а також деякі аспекти т. зв. «орієнтацій» українського політикуму. Серед польських авторів відзначимо фаховість та обґрунтованість розвідок Є. Гедройця, В. Бончковського, А. Бохенського та інших дослідників [12, с. 44].

Щодо Наддніпряни, нова сторінка у безпекознавстві започатковується після більшовицького перевороту в Російській імперії – невизнання держави європейськими країнами, боротьба на внутрішній арені із національними рухами та політичною опозицією, бажання поширити комуністичні ідеї на інші державифактори привели до початку масового використання цього терміну в тогочасних нормативно-правових актах. Проте тільки у 1934 р. термін «державна безпека» набув нового політичного підтексту, що пов'язано із утворенням при НКВС СРСР Головного управління державної безпеки.

У 1936 р. термін «державна безпека» введено до Конституції СРСР. Зокрема ст. 14 Основного закону констатувала, що до відання Союзу Радянських Соціалістичних Республік в особі його найвищих органів державної влади та органів державного управління підлягають:

- а) представництво СРСР у міжнародних зносинах, висновок, ратифікація і денонсація договорів СРСР з іншими державами, встановлення загального порядку у взаєминах союзних республік з іноземними державами;
- б) питання війни і миру;
- в) прийняття до складу СРСР нових республік;
- г) контроль за додержанням Конституції СРСР і забезпечення відповідності Конституцій союзних республік з Конституцією СРСР;
- д) затвердження змін кордонів між союзними республіками;
- е) затвердження утворення нових автономних республік і автономних областей у складі союзних республік;
- ж) організація оборони СРСР, керівництво всіма Збройними Силами СРСР, встановлення керівних основ організації військових формувань союзних республік;
- з) зовнішня торгівля на основі державної монополії;
- і) охорона державної безпеки [10, с. 67].

У цей же період сформовано перші радянські наукові т. зв. «безпекові школи». Учені починають тлумачити «державну безпеку» як «стан непорушності суспільного-політичного устрою» та комуністичного режиму загалом, територіальної цілісності країни у контексті внутрішньої і зовнішньої політики. У такому симбіозі «державна безпека» – це комплекс заходів, які здійснюються органами державної влади для захисту державного та суспільного устрою, територіальної недоторканності й незалежності держави від «підривної

діяльності ворожих комуністичному ладу буржуазних спецслужб», а також від противників існуючого устрою усередині країни. Під визначення «ворожих» підпадали усі неугодні існуючому радянському режиму: які цілі «буржуазні» держави так і політичні партії, громадські організації. Не стали винятком політичні партії Західної України у міжвоєнний період ХХ ст., які трактувалися режимом як «буржуазно-націоналістичні», антинародні та реакційні. Автори серії брошур «Західно-українська контрреволюція в підготовці війни проти СРСР», «Саботажники визвольного руху-інтервенти», «З хрестом і маузером проти радянської України (про католицькі партії української буржуазії Західної України)» мали на меті ознайомити зі знаряддям підготовки інтервенції, з методами ошукування широких верств трудящих з використанням релігійного та націоналістичного лозунгів, соціальної демагогії, якими послуговуються партії Західної України. Упродовж 1950 – першій половині 1980-х рр. радянські «безпекові школи» починають запозичати провідні ідеї «буржуазних» західних концепцій. Під їх впливом у період «гласності», «перебудови» та «демократизації» в СРСР, особливо на зламі 1980 – 1990-х рр., у країні розгорнулася масова критика органів державної безпеки. Саме тоді термін «державна безпека» (де-факто, безпека політичного режиму й вищої партійної номенклатури) став розглядатися радянськими науковцями значно ширше, ніж «безпека суспільства» [5, с.21].

Відновлення української державності у 1991 р. започаткувало діаметрально протилежний підхід до поняття «безпеки», ніж в останні роки існування СРСР. Тоді ж із наукового обігу практично вийшов доробок радянської історіографії, оскільки тогочасні вчені не розробляли категорію «національна безпека», яку на практиці заміняли терміном «безпека СРСР», «державна безпека». Також залишилися осторонь такі важливі у загальноприйнятому розумінні компоненти національної безпеки, як безпека суспільства й особистості.

Проаналізувавши стан українського безпекознавства, академік НАН України В. Горбулін констатував: «Ефективність функціонування системи управління національною безпекою (СУНБ) значною мірою визначається як станом розробленості теорії національної безпеки, так і рівнем впровадження у практику відповідних методів, методик, моделей, механізмів, принципів тощо.

В сучасній Україні теорія національної безпеки знаходиться в стадії активного формування й динамічного розвитку, що зумовлене стрімким розвитком процесів глобалізації, інтенсивним наростанням загроз у багатьох сферах життєдіяльності особи, суспільства й держави, ускладненням їхніх взаємозв'язків. Водночас спостерігається тенденція зростання складності СУНБ. Вона знаходиться у стадії глибокої трансформації і, з одного боку, набуває багаторівневого, багатоцільового характеру, а з іншого – потребує

розробки нових підходів і методів для забезпечення функцій ефективного передбачення, прогнозування, планування, побудови сценаріїв розвитку тощо» [6, с. 5 – 6].

Починаючи з 90-х рр. ХХ ст. увага вчених приділялася оборонному військовому потенціалу нашої держави. У працях В. Богдановича, О. Бодрука, Ю. Калагіна, В. Ліпкана, Г. Новицького, Л. Хилько та ін. дослідників та публіцистів окреслено складові оборонного потенціалу та шляхи підвищення їх показників. Основна увага сконцентрована на проблемі підготовки силових структур держави до можливого військового конфлікту. Зокрема В. Пасічко констатував, що «проблеми, пов'язані із забезпеченням воєнної безпеки нашої держави, були актуальними з перших днів незалежності України. За нинішньої воєнно-політичної обстановки у світі, коли багато країн не виключає можливості використання збройних сил задля реалізації своїх національних інтересів, та з появою нових загроз, пов'язаних з діяльністю міжнародних терористичних угруповань, саме оборонна сфера стає однією з найважливіших складових забезпечення необхідних умов життєдіяльності і розвитку суспільства» [12, с.77].

Сучасна глобалізація – це незавершений і нерівномірний процес, розвиток якого супроводжується різними за силою контртенденціями й суперечливими явищами.

Глобалізація проявляється насамперед у колосальному ускладненні навколишнього світу, стиранні грані між внутрішньою й зовнішньою політикою, економікою. Глобалізація виступає також як інструмент управління міжнародними процесами, переформатування сформованої міжнародної системи, вона викликає інтенсивну взаємодію й тісну взаємозалежність націй-держав, які утворюють сучасну світову систему [13, с.54].

В умовах глобалізації проявляється здатність національної держави трансформуватися до нових обставин і потреб нової епохи. Всупереч швидким технологічним інноваціям, змінам на внутрішній і зовнішньополітичній арені, національні держави демонструють високий потенціал пристосованості, здатність до отримання додаткових переваг, високий рівень гнучкості. У ХХІ столітті силами державних структур будуть створені набагато жорсткіші правила, спрямовані на вирішення головних суспільних задач. Національна держава постала перед необхідністю відкритися всесвітній взаємозалежності. Вона змушена взяти на себе турботу про соціальний комфорт і матеріальний добробут, особисте благополуччя і безпеку людини, про захист її основних прав і свобод. Одна з основних її функцій – нести нову відповідальність соціального, економічного, технічного і культурного характеру [15, с. 9-10].

Сучасна національна держава – це головний агент розвитку, організатор адміністративно-політичної, юридичної, економічної, культурної сфер, навколишнього середовища у відповідності до вимог ринкового господарства.

Ринок, в умовах глобалізації, сприяє створенню національного багатства. Але така функція під силу лише ринку, який пов'язаний з мережею соціальних і політичних інститутів, що наповнюють його певними цінностями і пріоритетами. В цих умовах національна держава покликана піклуватися про збереження і розвиток національної культури, мови, науки, мистецтва, освіти, охорону приватного життя громадян, забезпечення їх доступ до інформаційних терміналів національного і міжнародного масштабів. В умовах глобалізації зароджуються процеси, здатні в майбутньому призвести до деприватизації держави, тобто перетворити її на практиці в силу, віддану служінню народу [2, с. 39].

Глобалізація, розвиваючись із національного джерела, не може не служити їй, збагачуючи політичні, економічні, технічні, просторові й організаційні можливості її реалізації. Ігнорування національної держави, її суверенітету – це помилковий шлях, що веде до конфліктів. Жодна глобальна система не буде життєздатною, якщо не буде відкритою національним інтересам, не буде побудована на взаємодії національних держав. Тим більше, що сам національний інтерес не виступає чимось чужорідним глобальному, оскільки є синтезом внутрішніх і зовнішніх факторів. В основі глобальної відповідальності суб'єктів міжнародних відносин знаходиться облік і реалізація національних інтересів. Тільки таким методом може бути переборена їх «анархія». Глобалізація і національні інтереси держав і їх суверенітет, – не взаємовиключні, а взаємодоповнюючі структурні елементи глобального міжнародного порядку. Зміцнення позицій держави в системі міжнародних відносин є неминучим, оскільки і в умовах високорозвиненого громадянського суспільства її існування є необхідним [16, с.30-31].

Визначена модифікація параметрів державного суверенітету не призвела до скасування ролі сили ні в середині окремо взятої країни, ні на міжнародній арені взагалі. Влада, наділена монополією на легітимне застосування сили і насильства, продовжує залишатися в руках держави, за винятком тих випадків, коли вона, за взаємною згодою з іншими державами, делегує таке право міжнародним організаціям для проведення спеціальних, обговорених операцій.

Глобалізація є неминучим етапом історичної динаміки. Вона, дійсно, відкриває перед державами нові можливості, але й несе нові виклики. Використання нових можливостей і протистояння новим викликам потребує вироблення кожною національною спільністю свідомої стратегії національної безпеки, яка була б здатна протистояти всім небезпекам і викликам ідеології «глобалізму».

Література

1. Актуальні питання оборонної політики України в контексті нового бачення способів ведення війн і міжнародного тероризму : науково-інформаційний збірник / [за ред. В. П. Горбуліна]. – Вип. 30. – К. : ДП «НВЦ «Євроатлантикформ», 2006. – 272 с.
2. Гаджиев К. С. Конец евроцентрического мира и новая конфигурация геополитических сил. – М.: МГУ, 1993. – 296с.
3. Галузин А. Ф. Правовая безопасность и ее принципы / А. Ф. Галузин. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2008. – 358 с.
4. Глобализация: Контурь XXI века. – М.: ИГП РАН, 2001. – 342с.
5. Гончаров И. В. К вопросу о понятии конституционной безопасности государства / И. В. Гончаров // Государство и право. – 2003. – № 12. – С. 104-108.
6. Губський Б. В. Євроатлантична інтеграція України / Б.В.Губський. – К. : Логос, 2003. – 328 с.
7. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Д. Дайнен. – К. : К.І.С., 2006. – 696 с.
8. Єзеров А. А. Конституційна безпека як складник національної безпеки України / А. А. Єзеров // Стратегічні пріоритети. – 2013. – №2 (27). – С. 120-126.
9. 9.Ефременко Д.В. Ассиметрия мировой системы суверенитета: зоны проблемной государственности / под ред. М.В.Ильина, И.В. Кудряшовой. – М.: МГИМО Университет. – 2011. – 247с.
10. Кордон М.В. Україна – НАТО: історія та сьогодення / М.В.Кордон. – Житомир : Полісся, 2008. – 148 с.
11. Ліпкан В. Національна безпека України / В. Ліпкан. – Київ, 2009. – 356 с.
12. Малик І. Народження «Доктрини інформаційної безпеки України»: від теорії до практики / І. Малик // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2010. – Вип. 22. – С.76 – 81.
13. Марченко М. Н. Государство и право в условиях глобализации. –М.: Проспект, 2008.– 400 с.
14. Манилов В. Исследование проблем национальной безопасности: вопросы методологии / В. Манилов // Военная мысль. – 2005. – № 5. – С. 11.
15. Нарочницкая Е.А. Национальный фактор в эпоху глобализации // Процессы глобализации: экономические, социальные и культурные аспекты. – М., 2000. – С. 102 – 103.
16. Пастухова Н.Б. Проблемы государственного суверенитета. – М.: Норма. – 2006. – 78с.

Архирейський Д. В.

доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри східноєвропейської історії
(Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара)

ДЕМОКРАТИЧНІ ІМПУЛЬСИ МАХНОВЩИНИ

Риторичним для нас є питання, наскільки революція як історичне явище сприяє демократизації суспільства, а наскільки заважає цьому. Досліджуючи Українську революцію 1917–1921 рр. та оцінюючи політичні сили, які брали у

ній участь, маємо звернути увагу на те, як розуміли ці сили необхідність впровадження демократичних норм у життя і чи сприяли цьому. Махновщина, як масштабний народний рух, стала невід'ємною частиною революційних процесів, тому не зайвим буде проаналізувати й її рівень демократичності.

Проблема махновського руху на даний момент має значну бібліографію, але з певних об'єктивних і суб'єктивних причин її демократичні ознаки фактично не стали предметом окремих наукових досліджень.

Махновський рух є недостатньо і не зовсім адекватно оціненим явищем вітчизняної історії. Породжений революцією 1917–1921 рр., цей рух став її важливою складовою, самим фактом свого існування доводячи, що ту революцію слід вважати не тільки національно, але й соціально-визвольними змаганнями. Революція в цілому мала на меті реорганізацію життя на більш справедливих засадах, проте політичні сили, які прагнули перемогти, з різних причин тяжіли до авторитаризму. Перемогли, як відомо, більшовики, ані теорія, ані практика яких нічого спільного з демократією не мали.

Махновський рух, навпаки, асоціюється не з диктатурою, а відчайдушною вольницею, правовим нігілізмом, тягою до кримінального способу дій. Слід зауважити, що махновщина і досі перебуває в полоні зневажливих стереотипів, сформованих її колишніми політичними ворогами. Однією з причин такого зневажливого ставлення було те, що махновський рух, перебуваючи під ідеологічним впливом анархізму, критично ставився до державницьких програм своїх опонентів, у тому числі українських національних режимів. Вітчизняна історіографія традиційно критикує за це махновщину та особисто Н. Махна [Див.: 4], проте відносини між махновцями та репрезентантами молодшої української державності можна і, напевно, необхідно розглядати і в інших ракурсах, наприклад за рівнем орієнтації на відомі тоді стандарти демократії. В умовах сьогодення українська спільнота очевидно схиляється до думки про необхідність громадянського контролю за діями держави, не вважаючи останню абсолютною панацеєю. В такому контексті махновщину, антидержавницький за своєю суттю проект, можна розглядати як модель розвитку громадянського суспільства, звісно у несприятливих, форс-мажорних умовах революції і війни. Від такого вітчизняного історичного досвіду навряд чи розумно відмовлятися.

Безперечно, лівий за ідеологією махновський рух представляв саму революцію, що визначало його радикальний характер. Радикалізм, ясна річ, слабо стикується із демократичними нормами. Проте слід зауважити, що не махновщина спровокувала революцію, а революція породила махновський рух. А революція стала наслідком провальної по всіх статтях політики царського режиму, який відверто зволікав з проведенням необхідних для розвитку суспільства реформ. Отож, в часах революції сили, які хоча б фрагментарно

підтримували дореволюційний правопорядок, не знаходили, як правило, підтримки з боку широких верств трудящих.

Вважати махновщину еталоном демократії – річ безнадійна, втім, порівняно з іншими, більш авторитарними, політичними силами, вона дійсно мала чимало демократичних ознак. Тяга махновського командування до певних демократичних норм (виключно тих, що вкладалися у зміст поняття “революційна демократія”) можна довести за комплексом відомих джерел, серед яких найважливішими є матеріали регіональних з’їздів делегатів та документи органів селянського самоврядування повстанських районів, оригінальні документи махновського руху, включно з агітаційно-пропагандистським матеріалами, спогади та наративи вцілілих діячів махновщини, навіть деякі матеріали, які мають відношення до опонентів повстанців [Див.: 1; 2, с. 54, 55, 73–89, 104, 105, 134, 135, 321–326; 3; 5, с. 68–93, 111, 112, 205, 206, 210–212, 226–235, 247–250, 279–291; 6; 8].

Отже, які саме факти дозволяють говорити про тягу махновського руху до демократії? Перерахуємо найсуттєвіші з них.

Від весни 1917 р. і до приходу на південь України німецько-австрійських військ навесні 1918 р., тобто ще до зародження махновщини як такої, на Гуляйпільщині шляхом самоорганізації сформувалися органи місцевого самоврядування, у чому активну роль взяли Н. Махно та його найближчі соратники [2, с. 19, 20; 3, с. 37–40]. Органи селянського самоврядування району організували зрівняльно-трудоий перерозподіл місцевого земельного фонду серед селян-виробників [1, с. 53; 2, с. 20, 21], що наперед визначило популярність Махна серед південноукраїнського селянства. В районах дії махновських формувань було заведено піклуватися про нужденних, малозабезпечених, родини загиблих повстанців тощо. Н. Махно, як у рідному Гуляйполі, так і в контрольованих повстанцями містах сприяв налагодженню діяльності пролетарських профспілок – абсолютно вільних і самоврядних організацій [2, с. 35; 5, с. 41–44]. Зауважимо, що всі посади як в органах місцевого самоврядування, так і в профспілках, були реально виборними, причому категорично не допускався політичний контроль над самоврядуванням. Махновці до останнього підкреслювали, що вони за радянську владу, але таку, при якій ради є вільними від партійного диктату самоврядними інституціями [1, с. 78; 2, с. 323–326]. На жаль для нас, комуністичний режим повністю дискредитував принцип радянської влади, хоча сучасна Україна від рад як таких не відмовилася й досі. Махновське командування цілком у демократичному дусі підтримувало свободу слова, друку, зібрань, звісно, якщо не йшлося про антимахновську та антиреволюційну пропаганду. На махновських територіях дозволялася повноцінна діяльність осередків революційних партій, навіть більшовицької. Махновці прагнули підтримувати народну ініціативу в

культурно-освітній сфері, виступали категорично проти обмежень за національною ознакою (чого варте негативне ставлення особисто Махна до антисемітизму [1, с. 194–200; 5, с. 63, 64]). Навіть не дивлячись на більш ніж індиферентне ставлення ідейних анархістів до питань релігії, на контрольованих махновцями територіях богослужіння не заборонялося. Враховуючи, яку роль у махновському русі відігравали жінки [Див.: 7], можна стверджувати й про прогресивне в цілому ставлення махновщини до гендерної проблематики. Зрештою, і сама повстанська армія мала демократичні риси, сповідуючи принципи добровольства, виборності командирів та самодисципліни [1, с. 91, 92].

Отже, більш уважне прочитання джерел до історії махновського руху дозволяє стверджувати, що останній не просто не був позбавлений рис демократичності, він навіть випереджав у цьому деякі інші політичні сили революції, зокрема більшовиків, які свідомо пожертвували демократичними цінностями заради розбудови власної партійної диктатури.

Література

1. Аршинов П. А. История махновского движения (1918–1921) / П. А. Аршинов. – Запорожье: Дикое Поле, 1995.
2. Белаш А. В. Дороги Нестора Махно. Истор. повествование / А. В. Белаш, В. Ф. Белаш. – К.: РВЦ “Проза”, 1993.
3. Махно Н. И. Воспоминания / Н. И. Махно; под ред. С. С. Волка. – М.: Республика, 1992.
4. Мицик Ю. Малорос Махно і незалежність України / Ю. Мицик // Вільна думка. – 1992. – № 10. – С. 7.
5. Нестор Махно. Крестьянское движение на Украине. 1918–1921: Документы и материалы / Под ред. В. Данилова и Т. Шанина. – М.: РОССПЭН, 2006.
6. Чоп В. М. Декларації Революційної повстанської армії України (махновців) – головні програмні документи махновського руху / В. Н. Чоп // Наукові записки інституту української археографії та джерелознавства. – Т. 5. – Київ, 1999. – С. 245–255.
7. Чоп В. М. Жінки в історії махновського руху / В. М. Чоп // Жінки України: сучасний статус і перспективи. Тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. – К., 1995. – С. 52–54.
8. Чоп В. М. Проблема місцевого самоврядування в ідеології та політичній практиці махновського руху (1917–1921 рр.) / В. М. Чоп // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – Вип. VIII. – Запоріжжя, 1999. – С. 39–46.

Holovina O. V.

Ph.D, Associate Professor of Department
of Philosophy and Political Science
(*Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs*)

THE NATIONAL AND POLITICAL IDENTITIES IN UKRAINIAN SOCIETY: MODERN VIEWS ON THE PROBLEM

The problem of national and political self-identification of Ukrainian citizens is extremely challenging and urgent in the context of the European political Ukrainian nation-building. As a result of the Russian Empire adopting the lengthy unification state policy on the Eastern Ukrainian lands, the existing identities got blurred, and at the same time the shaping of new, modern identities got crippled causing the identity crisis existing in today's Ukraine. Modern researchers of the ethnopolitical processes in Ukraine emphasize the relevance of the study of the processes of the Ukrainian nation-building and development of the state, considering them through the historical, political, philosophical and even psychological lens (G. Kasyanov, Y. Hrytsak, I. Gyrych, Y. Vermenich, P. Gnatenko, M. Popovich, V. Golovko, T. Voropayeva and others).

As V. Golovko notes, the political identity «has an integrating nature, it feeds on and absorbs other types of identity: regional (distorting it to the state level), religious (as the cult of deification of supreme authority, the introduction of state religion), ethnic (dominant ethnic group as the support of the state or the attraction to the merger of the state and the ethnic community)» [1, 28]. National identity is a «plexus of ethnic and political identities». Among the main attributes of national identity we can highlight one's own name, shared historical territory, shared historical memory and historical myths, common legal rights and obligations, a common economy with the option of free movement within the national territory.

In the process of analyzing political identity, the following characteristics must be considered: historical conditions, specifics of the ethnic composition of the population, the religions and religious denominations of the territory of interest, the level of urbanization, political culture, etc. The phenomenon of multiple identity was typical for the empires of the 19th century. Double identities in the public consciousness of Ukrainians, both collective and individual, became common and widespread phenomenon at the beginning of the 20th century.

The existence of double loyalty and identity of Ukrainians and the influence of these factors on the shaping of the consciousness of modern Ukrainians brings up a range of problems that need to be addressed:

– conditions for the shaping of national and political Ukrainian identity, overall identities in Ukraine;

- the problem of the existence of double (multiple) identities in the collective and individual consciousness of Ukrainians at the beginning of the 20th century;
- the influence of double identities in the public consciousness on the choice of identities in modern Ukraine;
- problems of shaping the Ukrainian identity, which in modern context acts as a factor of national security.

Historians – researchers of public consciousness, and governance experts, exploring this range of issues - offer the practical measures to overcome the existing crisis in the public consciousness, the ways out of a situation marked by blurred identity. The shaping of national consciousness is inextricably linked with the historical memory, and concrete measures for shaping the collective and historical memory in the modern Ukrainian state should include, according to I. Gyrych and Y. Shapoval, such components as the relieving the historical memory of the burden of the remnants of Russian-Soviet ideological influence, through the introduction of educational programs that propagate Ukrainian history and culture, establishing the control over the Ukrainian information space, the priority financing of publishing educational programs, etc. [3, 21-22].

Rethinking the past, the shaping of collective and/or historical memory is a problem that requires a comprehensive solution. Among the modern, new forms of commemoration methods that allow the shaping of public memory, G. Golubchik emphasizes the interactive media projects, reconstructions of historical events, as well as the latest ones: collecting and publishing the thematic memoirs, the documentary theater (verbatim), affecting the viewer by specific methods, broadcasting certain ideas. The mentioned measures «fully meet the demand for demonopolization and democratization of the memory space as a global feature of the present times» [2, 185], thus directly affecting the shaping of national and political consciousness as well - both individual and collective ones.

To sum up, it can be noted that the presence of multiple identities in the public consciousness, due to the geopolitical position of Ukrainian lands in the past, affects the choice of identity in the modern Ukraine. One of the reasons for the crisis of national identity is the affiliation of Ukrainian citizens to various socio-cultural traditions, which manifests itself in the presence of mutually exclusive attitudes in the worldview, therefore the range of issues related to the search for identity in modern Ukraine and the scientific reflection on this issue need to be addressed in context and also with regard to the existing ethnopolitical situation in Ukraine and adequately considering the current geopolitical conditions.

References

1. Golovko, V., “Identity as a Metaphor: The Way From Psychology to Historiography.” *Ukrainian Historical Magazine*, № 3, (2002): 23–34, http://resource.history.org.ua/publ/journal_2002_3_23

2. Golubchik, G., “Governance of the shaping of Public Memory: Modern Practices”, *Public Management: Theory and Practice*, № 1 (2014): 182 – 186.
3. Gyrych, I. and Shapoval, Y., *Why bother rethinking the past?* К. : Konrad Adenauer Foundation, 2010.

Нарижний Ю. О.

кандидат философских наук, доцент,
доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин
(Днепропетровский государственный
университет внутренних дел)

УКРАИНА: ТЕРНИСТЫЙ ПУТЬ К ДЕМОКРАТИИ

1. Эпохи революций. Украина на протяжении четверти века находится в поле радикальных трансформаций: происходит социальная, экономическая, политическая и духовная революция. Из тоталитарного общества болезненно рождается общество посттоталитарное. Будет ли оно демократическим? Сможет ли Украина пройти за несколько лет тот путь, который прошли государства западной цивилизации на протяжении столетий? Решение этой проблемы во многом зависит и от трансформации в сфере образования, внедрения новых педагогических стратегий, способных сформировать у молодых украинских граждан здоровое правосознание, демократические установки и современный тип мышления. Наиболее важными проблемами, на решение которых необходимо сконцентрировать педагогические усилия, являются гражданский инфантилизм, мировоззренческий хаос, крайне низкий уровень религиозной и нравственной культуры, некритичность мышления и диктат суеверий.

2. Пути развития демократии. Органический путь развития демократии – основополагающего элемента западного общества (США, Западная Европа) – предполагает наличие следующих элементов: частная собственность, либеральные ценности, зрелое правосознание, протестантская трудовая этика (М.Вебер). Они являются фундаментальными основами гражданского общества. Плюрализм форм собственности должен обеспечить экономические основания и гарантии личной свободы; либеральные ценностные ориентации – призваны обеспечить идейно-политическое единство общества; наличие правосознания в массовом сознании – создание устойчивой правовой системы; свободное функционирование оппозиции – гарантии незыблемости свободы; свободное функционирование СМИ – реализацию свободы слова; гражданская религия – уважительное отношение к собственному государству и его институтам; наличие национальной идеи – морально-политическое единство граждан.

3. Выбор либеральных установок. Анализ украинских реалий показывает, что базисные основания гражданского общества приобретают специфическую окраску. Различают три типа либеральной установки: **1. Агрессивная, индивидуалистическая, патерналистская.** Ее лозунги: «Свобода для меня», «Каждый за себя», «Мне очень жаль, Билл, что твоя Гнедая сломала ногу, но Боливар не вынесет двоих». «Пусть победит сильнейший, и к черту всех побежденных». **2. Корпоративная.** Ее лозунги: «Свобода для нас». «Мы – семья». В таком случае доминирует клановая, семейная, мафиозная мораль. **3. Универсалистская.** Ее лозунг: «Свобода для всех», а в основу правовых отношений полагается «категорический императив Канта».

В сознании большинства граждан Украины универсалистский тип либеральной установки проявляется в наименьшей степени. Какие бы элементы базисных оснований гражданского общества в Украине мы не взяли – плюрализм форм частной собственности, политический плюрализм, деятельность оппозиции, формы свободного волеизъявления граждан, независимые СМИ, правосознание граждан, гражданская религия, трудовая этика и другие, – мы видим, что все они имеют или имитационный, или совершенно извращенный характер, порою отливаются в откровенно пародийные формы. Демократию в Украине все чаще характеризуют негативно, как эрзац-демократию, квази-демократию, псевдо-демократию, «формальную», «суррогатную», «декоративную», «минималистскую», «транзитивную», «партикулярную», «колониальную», «олигархическую», «процедурную», как «латино-американский или азиатский» вариант демократии и т.д. С позиций неклассической парадигмы анализа западного социума возможны и иные, неорганические варианты его развития. Например, формирование **деструктивных и злокачественных** форм организации власти («клептократия» (власть воров), «плутократия» (власть богатства), «лутократия» (власть грабителей)).

Большинство украинских граждан усвоили либеральную установку агрессивного, индивидуалистического, патерналистского типа. Некоторая часть граждан усвоила корпоративную либеральную установку. Однако этого недостаточно для того, чтобы создать свободное, демократическое общество западного типа. «Освободиться от внешнего гнета можно, лишь освободившись от внутреннего рабства», – писал Н.Бердяев). Гарантией функционирования правового режима является не наличие формальных его признаков, не законодательное закрепление и их институализация, а наличие достаточного количества людей, дающих отпор правовому нигилизму, способных поддерживать правовой режим, уважать право, бороться за него с моральной энергией, т.е. обладающих правосознанием. К сожалению, количество таких людей оказывается в Украине весьма малочисленным.

4. Бегство от свободы – к власти. Для многих украинцев процесс продвижения к внутренней, духовной свободе, к здоровому правосознанию оказался гораздо более сложным, чем движение к внешней политической свободе. Провозглашение независимого украинского государства не привело к автоматическому формированию новых правовых отношений, а задекларированная в конституции Украины свобода граждан постепенно исчезает, вернее, происходит постепенное перераспределение сферы свободы. В сфере материального потребления свобода возрастает лишь для очень немногих, в духовной сфере она сокращается или превращается в иллюзию выбора. Тенденция к формированию свободных индивидов заменена тенденцией ко всё большему их отчуждению. В результате главной ценностью массового общества становится не индивидуальная свобода, а власть, не самоактуализация и реализация творческого потенциала, а воля к власти.

Старая болезнь. По поводу многовековой государственной необустроенности украинского народа В. Липинский сокрушенно писал в 20-е годы XX века: **«Вічна трагедія українська: тупий егоїстичний анарїзм нездатної до самоорганізації старшини і зрадливість темної «черні» та їх безглузда боротьба поміж собою».** Почти через 100 лет эти пророческие слова приобретают зловещий характер, поскольку обретение государственной (формальной) независимости не стало безусловной гарантией обретения гражданами Украины свободы внутренней (личностной). В общественном сознании явно доминирует тенденция движения не к свободе, а к власти.

Ядловська О. С.

кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ІДЕЯ «СРОДНОЇ ПРАЦІ» У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ Г. СКОВОРОДИ

Філософські погляди Григорія Сковороди виокремили найголовнішим вектором у суспільстві як соціальному організмі саме людину та її духовну сутність, внутрішнє єство. Філософ пропагував своєрідним способом мислення свої вчення про власний пошук «божої іскри», про життя та діяльність, крізь призму серця – «кордоцентризм», про важливість «сродної праці» як одного зі своєрідних ключів до щасливого буття особистості.

Із поняттям «сродна праця» ми ознайомлюємось ще за шкільною партою, вивчаючи літературну спадщину Г. Сковороди, зокрема його збірку «Байки

Харківські». На наш погляд, слід повертатись до переосмислення цього терміну (явища) впродовж усього життя, аби віднаходити для себе фундаментальні, базисні підвалини задля розвитку власної праці та досягнення нових висот. Отже, «сродна праця» – це діяльність, що відповідає природнім здібностям, нахилам та уподобанням людини, а також що розкриває здібності людини, дозволяє їх реалізувати, визначає смисл існування.

Сучасні дослідники стверджують, що, не дивлячись на ідеалістичність деяких положень та тверджень, філософська спадщина Г. Сковороди залишається і сьогодні актуальною. У контексті застосування положень філософського вчення для вирішення проблем суспільства, для створення умов гармонійного розвитку особистості та можливостей її самореалізації у суспільстві повинні бути переглянуті теоретичні підходи до розуміння шляхів взаємодії людини, природи, суспільного середовища. Завдяки цьому світ постане у більш оптимізованому та гармонійному існуванні, а людина в ньому буде почувати себе більш самодостатньою та щасливою [1, с. 66].

Якщо людина займається спорідненою діяльністю («сродною працею») працею, спосіб її життя набуває гармонійності. Вона усвідомлює свою значущість, внутрішньо впевнена в тому, що виповнює Божий намір щодо неї, сміливо дивиться у майбутнє, відчуває свою єдність з іншими і прагне зробити якомога більше добра для людей і світу загалом. Люди, котрі пізнали себе, тобто свої природні здібності, здатні розбудувати щасливе життя цілого суспільства. Освіта повинна бути, як вважав Г. Сковорода, доступною для всіх, а її методи сприяти самопізнанню та моральному вдосконаленню; навчаючи, потрібно, головним чином, спиратися на індивідуальні особливості тих, хто навчається. За Сковородою природні обдарування найкраще розвиваються тоді, коли людина виявляє творчість, ініціативу, самостійність у навчанні, коли вона охоплена бажанням знати і бути кращою [2].

Життєве завдання людини – віднайти себе, а знайшовши – не загубити, не нівелювати. Інколи нам здається, що в епоху глобалізації внутрішній світ окремої людини ніяк не впливає на розвиток світу загалом. Однак такий погляд фактично знецінює сутність існування самої людини. Натомість саме «сродна праця» стає механізмом самопізнання та формує основу та сутність людського буття, а також допомагає визначити основи діяльності особистості.

Г. Сковорода виходив із передумови, згідно з якою людина не може виробити об'єктивного погляду на світ, якщо вона не визначить власне місце в природі та суспільстві. Філософ розглядав людину не просто як частину природи, а як особливий «маленький світик» – мікросвіт, який за складністю своєї організації перевершує всі явища природи, і який складається з тих же двох натур (зовнішньої та внутрішньої), що й макрокосм. Ідея перетворення людини із зовнішньої у внутрішню, духовну, спрямована на її внутрішнє життя,

що пролягає через моральне вдосконалення людини, цінність якої визначається її якостями (розумом, знаннями, працьовитістю, вірою, милосердям, справедливістю) і проявляється в її справах. Діяльність усіх в суспільстві повинна визначатись природним покликанням, природними нахилами людини до праці, а праця має бути направленою, перш за все, на благо суспільства. Мета людини – не переробити себе і природу відповідно до надуманих ідей, а розвивати те, що вже закладено в ній, очистити душу, досягти гармонію згідно «сродності» [3, с. 234].

Часто наші сучасники зазначають, що «сродна праця» апріорі неможлива через потужний розвиток інформатизації, технологізації світу, вузьких галузей науки, через виникнення нових професій, що нібито не кореспондуються із зазначеними філософськими поглядами. Заперечимо такі твердження, підкресливши, що за новітнього часу споріднена праця буде досягнути при забезпеченні та реалізації таких сучасних професійних вимог: варіативність, мобільність, інтерактивність, особистісний підхід, критичність мислення, комплексне вирішення проблемних питань та под. Саме врахування особистісних характеристик, унікальних можливостей працівника дозволить піднести виконання роботи на високий, більш якісний щабель. Це і стане виявленням «сродної праці» кожної особистості. До речі, яскраво елементи спорідненої праці у професійній діяльності проявляються в конкуренції.

Конкуренція, у свою чергу, постає джерелом змін у суспільстві з непередбаченим результатом. Тільки завдяки конкуренції ми здатні з'ясувати корисність того чи іншого явища як для суспільства загалом, так для кожної особистості зокрема. «Сродна праця» дозволяє виявити справжні прагнення людини та відстоювати їхнє існування за будь-яких умов. Тим самим конкуренція набуває раціонального характеру існування, оскільки людина усвідомлює свої прагнення, віднаходить легітимні засоби щодо реалізації результатів своєї діяльності. Вона з необхідністю намагається реалізувати те, що створила, те, що було її покликом, виразом її сутності. В такому розумінні конкуренція характеризується як суспільне благо, тобто стає «боротьбою всіх заради всіх», а також сприяє суспільному розвитку і становленню особистості, прояву її творчих та креативних здібностей. Таким чином, конкурентна боротьба спонукає людей до активності [4, с. 173].

Загалом слід підкреслити, що соціальної нерівності не існує. Натомість існує нерівність обдарувань, і ще більше – неоднакова можливість їх реалізації. Найвідоміше кредо українського філософа Г. Сковороди «Світ ловив мене, та не впіймав» – важкий, проте важливий життєвий вибір, що поєднує у собі аскетизм матеріальної життєдіяльності й водночас стає польотом, просвітленням, катарсисом духовного життя. У цьому вимірі саме «сродна праця» виступає засадничою реалізацією існування особистості, а обрання діяльності за

покликом серця та із врахуванням своїх здібностей стає шляхом до щасливого життя.

Література

1. Путіловська Н.Б. Життя і творчість Григорія Сковороди як феномен української культури епохи Просвітництва / Н.Б. Путіловська // Молодий вчений. – Вип. 4. – 2017. – С. 65-69.
2. Лобик Л. Григорій Сковорода про взаємозв'язок сродної праці і освіти та їх роль у житті людини / Л. Лобик [Електронний ресурс]. - Режим доступу http://vlp.com.ua/files/22_39.pdf
3. Харченко Л. Концепція самопізнання у філософії Г.Сковороди / Л. Харченко // Переяславські Сковородинівські студії. Випуск 2. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – С. 232-238.
4. Невмержицька М. В. «Сродна праця» як основа формування конкурентноспроможності / М.В. Невмержицька // Гуманітарний часопис. – Вип. 4. – Харків, 2013. – С. 171-174.

Бурлаку О. М.
слухач магістратури
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Алексєєнко І.В.

БОРОТЬБА З НЕЗАКОННОЮ МІГРАЦІЄЮ

Особливість географічного та геополітичного становища України, наявність кордонів із країнами Західної Європи, недосконалість українського законодавства сприяють переміщенню потоків нелегальних транзитних мігрантів. Незаконна міграція посягає й на основи національної безпеки держави у частині недоторканності її державних кордонів. В умовах розвитку процесів глобалізації, розвитку комунікації та спрощення візових режимів, входження держав до міжнародних союзів, зокрема ЄС, актуальними стають питання законодавчого регулювання як порядку здійснення міграційних процесів, так і захисту країн від незаконної міграції. Особливо важливого значення дослідження шляхів протидії незаконній міграції набуває у зв'язку із значними політичними, правовими та економічними глобалізаційними процесами, які відбуваються останнім часом у нашій державі.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» однією з основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві на сучасному етапі є нелегальна міграція. Відтак одним із

основних напрямків державної політики з питань національної безпеки України визначено участь України в міжнародному співробітництві у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, тероризмом, наркобізнесом, нелегальною міграцією [5]. У п.п. 3.4. Стратегії національної безпеки України однією із загроз національній безпеці України визначено активізацію міграційних процесів унаслідок бойових дій [7].

Складність правового регулювання міграційних процесів полягає у необхідності збалансування обох протилежних тенденцій, таких як забезпечення захисту прав та свобод громадян, створення єдиного економічного простору, який передбачає вільне переміщення трудових мігрантів з одного боку, та ведення об'єктивно обмеженої міграційної політики державами СНД та ЄС, що тягне за собою необхідність посилення боротьби зі злочинністю і тероризмом, з іншого» [12, с. 201]. У законодавстві України незаконна міграція визначається: 1) через незаконне перетинання державного кордону; 2) законне перетинання з подальшим порушенням строку перебування без отримання спеціального правового статусу. До другого випадку віднесено і порушення транзитного проїзду, визначення якого міститься у п. 24 ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», зокрема, транзитний проїзд – це в'їзд іноземця або особи без громадянства в Україну з однієї держави, переміщення в межах визначеного у проїзному квитку часу (а в разі відсутності квитка – строку, фактично необхідного для перетинання території України на відповідному виді транспорту) через територію України та виїзд за її межі до іншої держави [6]. Таким чином, порушення правил транзитного проїзду зумовлює порушення порядку перебування на території держави іноземці та осіб без громадянства [10, с. 249].

Незаконну (нелегальну) міграцію зазвичай характеризують як в'їзд в країну, перебування в ній і виїзд з її території іноземних громадян і осіб без громадянства з порушенням законодавства цієї країни, що регулює порядок в'їзду, перебування, транзитного проїзду та виїзду іноземних громадян, а також довільна зміна ними свого правового становища у період перебування на території цієї країни. В основі незаконної міграції лежить порушення міграційних правил в'їзду, перебування або виїзду з території країни, то кримінальна міграція становить різновид тимчасової міграції, що вирізняється кримінальними цілями [9, с. 262].

Слід вказати, що міграційне законодавство України має ліберальний характер у порівнянні з міграційною політикою країн СНД та країн ЄС. Наприклад, в Україні за певні правопорушення іноземці несуть адміністративну відповідальність на однакових засадах з громадянами України і не розглядаються як кримінальні злочинці, що відповідно позначається на нормах поведження з мігрантами та їх утримання, в країнах СНД та Євросоюзу до мігрантів застосовуються інші правові дії, аніж до громадян країни. Ліберальними є також норми, що встановлюють відповідальність за незаконну спробу перетину

державного кордону та незаконне перебування в Україні. Внаслідок цього наявна в Україні правова база не в змозі належним чином забезпечувати боротьбу з нелегальною міграцією [11].

Відповідно до вимог ст. 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» вільний вибір місця проживання обмежується щодо осіб, до яких згідно із процесуальним законодавством застосовано запобіжні заходи, пов'язані з обмеженням або позбавленням волі [8]. Згідно п. 3 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» підставою для тимчасових обмежень у праві виїзду громадян України за кордон є застосування до такої особи у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, запобіжного заходу, за умовами якого йому заборонено виїжджати за кордон, – до закінчення кримінального провадження або скасування відповідних обмежень [13, с. 289]. Відповідно до Концепції державної міграційної політики, схваленої Указом Президента України від 30 травня 2011 р., основними механізмами реалізації державної міграційної політики щодо тимчасового в'їзду в Україну іноземців та осіб без громадянства є протидія нелегальній міграції, у тому числі вдосконалення роботи державних органів, спрямованої на протидію нелегальній міграції та посилення відповідальності за правопорушення, пов'язані з нелегальною міграцією [4].

Боротьба з нелегальною міграцією здійснюється шляхом імплементації міжнародних стандартів (незалежно від джерела походження: універсальних, регіональних чи двосторонніх) у національне законодавство. У відповідності з Концепцією інтегрованого управління кордонами, схваленою постановою КМУ від 28 жовтня 2015 р., основними проблемами у сфері інтегрованого управління кордонами є: поява нових видів загроз, зокрема агресивні дії Російської Федерації в окремих регіонах Донецької, Луганської областей, тимчасова окупація нею території АРК і м. Севастополя, а також загострення міграційної кризи в державах – членах ЄС, що межують з Україною; незавершеність здійснення заходів щодо договірно-правового оформлення державного кордону; нагальна потреба в імплементації європейських стандартів здійснення прикордонного, митного та інших видів державного контролю на державному кордоні; необхідність удосконалення міжвідомчого та міжнародного співробітництва, запровадження спільного контролю осіб, транспортних засобів і вантажів у пунктах пропуску через державний кордон, організації спільного патрулювання державного кордону. Питанням гармонізації та забезпечення відповідності норм міграційного законодавства, в тому числі і норм КК, які забезпечують охорону міграційних процесів, присвячено і кілька статей Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, ратифікованій ВРУ у 2014 р. Після підписання у 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та ЄС розпочалося значне реформування законодавства, що визначає

порядок в'їзду, перебування на території України та виїзду з території України іноземців та осіб без громадянства з метою лібералізації візового режиму [2].

У Рішенні Ради національної безпеки і оборони від 20 липня 2015 р. «Про додаткові заходи щодо запровадження безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом» передбачено необхідність посилення інституційної спроможності відповідних підрозділів ДМС України щодо протидії нелегальній міграції, налагодження ефективного співробітництва з державами – членами ЄС у зазначеній сфері на міжвідомчому рівні; створення віртуального контактного аналітичного центру та бази даних про міграційні процеси для забезпечення обміну інформацією та моніторингу ситуації у сфері міграції та інші заходи, спрямовані на протидію незаконній міграції [3].

Таким чином, можна зробити висновки, що недооцінка масштабів та наслідків нелегальної міграції, відсутність ефективних механізмів протидії їй, зволікання з реформуванням структури державного управління міграційними процесами шкодить міжнародному іміджу країни, призводить до прямих економічних втрат та буде мати для України незворотні демографічні та соціальні наслідки у майбутньому. Для вдосконалення політики по боротьбі з незаконною міграцією необхідно: розробляти нормативно-правові акти, обов'язкових до виконання й конкретних практичних програм та планів дій по боротьбі з незаконною міграцією; збільшити чисельність різного роду операцій по нейтралізації нелегальних міграційних потоків; посилити охорону кордонів; розширити функціональні обов'язки поліцейських підрозділів щодо боротьби з незаконною міграцією; запровадити єдиний колективний підхід щодо протидії нелегальній міграції (створити спеціальні підрозділи по боротьбі з нелегальною міграцією; запровадити спільні підходи та методи протидії та ін.).

Література

1. Конституція України №254к/96-вр // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
2. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 верес. 2011 р. № 3773-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3773>
3. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей: Закон від 10.10.2017 № 1680-18 // ВВР, 2014, № 45, ст.2043
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. №287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/paran14#n14>
5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квіт. 2014 р. № 1207-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>
6. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 груд. 2003 р. № 1382-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, спрямованих на лібералізацію Європейським Союзом візового режиму для України: проект Закону України від 5 жовт. 2015 р. № 3224 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3224&skl=9
8. Про додаткові заходи щодо запровадження безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом: Рішення Ради національної безпеки і оборони від 20 липня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0012525>
9. Соломко Ю. Ю. Окремі проблеми попередження злочинності мігрантів / Ю. Ю. Соломко // Право і суспільство. – 2014. – № 1. – С. 201–206.
10. Огнєв Т. Є. Щодо гармонізації кримінально-правового захисту від незаконної міграції у нормах КК України з міжнародними зобов'язаннями України у сфері забезпечення права на свободу пересування / Т. Є. Огнєв // Часопис Київського університету права. - 2014. - № 3. - С. 249-254.
11. Захарченко Л. М. Причини і сутність явища незаконної (нелегальної) міграції / Л. М. Захарченко // Митна справа. – 2014. – № 1(2.1). – С. 262-267.
12. Пищуліна О. Інституційне забезпечення міграційної політики / О. Пищуліна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/januar2009/7.htm>
13. Шинкарук О. М. Механізми державного управління у сфері протидії нелегальній (незаконній) міграції на основі оцінки міграційних ризиків / О. М. Шинкарук, В. І. Довгань // Університетські наукові записки. – 2017. – № 1. – С. 289-304.

Гордієнко К. Д.

курсант 2 курсу

Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Науковий керівник

кандидат історичних наук

Головіна О.В.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ

Історія свідчить, що неодмінною умовою становлення демократичної держави і процесу формування нації, зокрема у Європі, нерозривно пов'язано з виникненням системи суспільних інститутів, які утворюють громадянське суспільство. Це зумовлює актуальність даної теми. Сьогодні чимало дослідників вважають громадянське суспільство ключовим поняттям посткомуністичної трансформації. Дослідженням питань громадянського суспільства в Україні займалися такі вчені, як В. Бакуменко, М. Логунова, О. Машкова, А. Романюк, В. Скрипнюк, Т. Кухар, М. Андерсен та багато інших, але проблема сучасного стану та перспектив розвитку громадянського суспільства залишається недостатньо дослідженою на сьогодні.

Процес становлення громадянського суспільства складний і суперечливий. Зародження та розвиток громадянського суспільства відбувається протягом тривалого періоду еволюції сучасної цивілізації. Громадянське суспільство формується в результаті історичного розвитку суспільства, задля забезпечення балансу інтересів і потреб між різними соціальними класами та для їхньої реалізації. Суттєвою ознакою громадянського суспільства є плюралізм інтересів і пріоритетів, які виражають погляди найрізноманітніших верств населення.

Слід зазначити, що громадянське суспільство органічно взаємопов'язане з державою, воно не існувало до держави і поза державою, водночас громадянське суспільство має щодо держави верховний суверенітет, сенс якого полягає в тому, що саме інтереси громадянського суспільства мають у країні пріоритет щодо державних інтересів, структури державного апарату, форм держави, державно-правового режиму тощо. Це особливо наочно виявляється у сфері захисту прав і свобод громадянина, де громадянське суспільство може і повинно діяти як сила, що не залежить від держави. Взаємодія громадянського суспільства та держави складається із взаємопов'язаного впливу: держави на громадянське суспільство й громадянського суспільства на державу, де кожній із взаємодіючих сторін треба розуміти особливості функціонування партнера. Виявлення та дотримання основних особливостей взаємодії організацій громадянського суспільства та органів публічної влади суттєво підвищує ефективність діалогу.

На даний момент в Україні спостерігається процес активного розвитку інституту громадянського суспільства. Основними шляхами побудови громадянського суспільства в Україні може виступати:

- розширення масової бази влади, підвищення політичної культури населення, створення нових можливостей участі громадян в управлінні державними і суспільними справами;
- активізація процесу роздержавлення усіх сфер суспільного життя, формування інститутів громадянського суспільства як ринкового, так і неринкового характеру - благодійні фонди, споживчі товариства, клуби за інтересами, товариства, асоціації тощо, а також розвиток різних форм громадського самоврядування і самодіяльності:
- постійне удосконалення контрольних механізмів;
- максимальне розширення сфери судового захисту прав і свобод людини;
- зміцнення свободи інформації, відкритості суспільства;
- піднесення рівня суспільної свідомості, подолання явищ соціальної пасивності, оскільки справа не тільки в наявності демократичних установ і процедур та інформованості населення, але й в спроможності жити в умовах демократії, користуватися її благами, в готовності до постійного

удосконалення політичної системи відповідно до змін конкретно-історичних умов.

Іншими словами, має відбутися максимальне роздержавлення усіх сфер суспільного життя. Проте це роздержавлення зовсім не означає повної відмови від державного, в межах закону, регулювання соціального життя [3].

Слід підкреслити, що громадянське суспільство в Україні є надзвичайно перспективним і готовим до переходу на новий рівень свого розвитку – європейський, а не пострадянський, як було до того. Для якісної організації переходу слід подолати проблеми, які гальмують розвиток громадянського суспільства. Угода про Асоціацію з ЄС відкриває значні перспективи для розвитку інституту громадянського суспільства в Україні, тож нам потрібно скористатися шансом побудувати справді демократичну державу на рівні з європейськими

Отже, громадянське суспільство необхідне для утвердження демократії. Чим воно більш розвинене, тим легше громадянам захищати свої інтереси, тим більше у них можливості для самореалізації в різних сферах громадського життя й тим менша небезпека узурпації влади й здійснення повного контролю за суспільними процесами.

Література

1. Ставнійчук М. Дефіцити демократії може покрити лише активне громадянське суспільство / М. Ставнійчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://constituanta.blogspot.com/2012/04/blog-post_5454.html.
2. Вітенко О. А. Громадянське суспільство як основа демократичної держави. / О. А. Вітенко // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук. праць. – К. : Управління, 2010.

Кошовець Е. Р.
курсант 1 курсу
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник
кандидат філософських наук, доцент
Стояцька Г.М.

СПІВПРАЦЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Реформування органів внутрішніх справ України обумовлює підвищення актуальності питання налагодження ефективної взаємодії між органами внутрішніх справ і суспільством.

«Налагодження партнерських відносин поліції та суспільства являє собою зміну практики, а не основних цілей поліцейської діяльності», серед яких називаються «забезпечення громадського спокою та правопорядку; захист основних прав і свобод особистості, передусім життя; попередження та розкриття злочинів; надання допомоги та послуг суспільству з метою зниження рівня страху перед злочинністю, можливістю зазнати тілесних ушкоджень та виникнення соціально-побутових безпорядків, а також попередження занепаду районів проживання». Разом з цим, партнерство поліції та суспільства забезпечує «більш ефективну та дієву стратегію досягнення цих цілей» [1, с.12-13].

Так, взаємодія і співпраця органів внутрішніх справ і суспільства є проявом цілісності держави, внаслідок чого має об'єктивний характер. З світової історії відомо, що взаємовідносини влади і населення, поліції і суспільства завжди були багатовіковою проблемою, яка загострилася після Другої світової війни у зв'язку із великою криміналізацією свідомості населення, «страхом перед злочинністю» і «моральної панікою», що мали місце практично у всіх країнах світу [2].

Першу в світі модель поліцейської діяльності, що ґрунтується на підтримці та участі громадськості, було запроваджено Робертом Пілом у Великій Британії 1829 року. Тоді вперше висловлено думку про те, що поліцейська автономія – не виправдана стратегія. Поліція не може виконувати ефективно й своєчасно своїх обов'язків, не спираючись на підтримку громадських об'єднань і мешканців районів, які обслуговують поліцейські підрозділи. Результатом такої політики стало створення так званої нової поліції, яка тісно співпрацювала б з населенням [3]. Сьогодні в розвинених державах ведеться активна робота по вдосконаленню взаємодії, співпраці і партнерства між населенням і поліцією з метою підвищення захищеності громадян, ефективності правоохоронної діяльності, мінімізації незаконних дій поліцейських. Однією із активних стратегій, що розвиваються є «Community policing» [4]. Суть її полягає у створенні і розвитку партнерських відносин між поліцією і суспільством; організації «сусідського контролю» (Neighbourhood-watch) за активної участі поліції. В сучасній Україні головною функцією поліції є захист населення, кожного жителя країни від злочинних посягань, захист законних прав та інтересів громадян. Про це йдеться в ст. 1 закону від 02.07.2015 року «Про Національну поліцію» [5] яка передбачає захист особистості, суспільства, державності від протиправних посягань.

Процес набуття нового статусу поліції, пов'язаний із проведеними реформами у системі МВС України і перетворення її в дієвий орган захисту інтересів громадян, зумовив питання створення шляхів зміцнення взаємин органів внутрішніх справ і суспільства.

Законом «Про Національну поліцію» встановлюється більш цивілізована модель відносин поліції і суспільства, співробітника поліції і громадянина. До співробітника поліції висуваються зовсім нові вимоги. Громадяни також зацікавлені в якісному оновленні роботи органів правопорядку. Закон дає вичерпний перелік обов'язків поліції, та покликаний зробити діяльність співробітника правоохоронних органів прозорою для звичайного громадянина, а для самих співробітників – дає чітко відокремлену систему дій у їхньому профілі.

Разом з тим, органи внутрішніх справ хоч і мають свої чітко визначені напрямки діяльності, втім, здійснюють свою діяльність в рамках різносторонніх зв'язків, взаємин, в тому числі і з суспільством.

«Мета поліцейського нагляду і опіки - надати індивіду загальну можливість для досягнення індивідуальних цілей... Поліцейське піклування здійснює і зберігає насамперед особливості громадянського суспільства загальне як зовнішній порядок і встановлення для захисту і безпеки мас від особливих цілей і інтересів, існуючих в цьому загальному; рівним чином воно в якості вищого керівництва піклується про інтереси, які виходять за межі громадянського суспільства» [6, с.274].

Характеризуючи дане класичне визначення ролі поліції у житті суспільства, можна стверджувати, що сьогодні громадянське суспільство буде ефективно розвиватися лише в правовій державі, де між органами внутрішніх справ і суспільством будуть досягнуті згода і спільні цілі, в основі яких є підтримання громадського порядку, загальної безпеки, забезпечення охорони та захисту прав і свобод громадян, попередження, припинення і боротьба зі злочинністю, розкриття та розслідування злочинів.

Взаємодія і співпраця органів внутрішніх справ і суспільства можуть проявлятися в будь-яких аспектах. Це і використання засобів масової інформації, і відкритість, публічність діяльності поліції, і оцінка діяльності поліції з боку суспільства, її соціальний контроль. Співпраця органів внутрішніх справ і населення необхідна для зміцнення розвитку і співробітництва з інститутами громадянського суспільства.

Процес здійснення спільної діяльності органів правопорядку та громадськості можна визначити як законодавчо закріплені форми спільної діяльності, необхідні для реалізації правоохоронної функції і спрямовані на забезпечення ефективного вирішення поставлених перед ними задач. «Ми вийдемо з великих міст, обласних центрів, підемо в райцентри, міста, селища, села, аби поліцейська присутність була максимально скрізь» [8]. Звісно ж, що для досягнення позитиву у взаємовідносинах органів внутрішніх справ і суспільства, необхідно вибудувати чіткий механізм, який буде містити в собі цілі, завдання, принципи, методи і форми взаємодії і співпраці поліції та

громадськості. Закордонний досвід розбудови цієї сфери суспільної співпраці є надзвичайно актуальним для українських реалій.

Література

1. Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом : Составлено Старшим полицейским советником при Генеральном секретаре ОБСЕ. – 2008. – 81 с.
2. Cohen S. Folk Devils and Moral Panics. St. Albans, Paladin, 1973. P. 74-76.
3. Долгополов А. М. Організаційно-правові питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону в Україні: канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Долгополов Анатолій Миколайович. – К., 2008.
4. Kury H. Konzepte Kommunalen Kriminalprävention. Freiburg, Edition Iuscrim, 1997; Skogan W., Hartnett S. Community Policing, Chicago Style. Oxford University Press; Lab S., Das D. 2003. International Perspectives on Community Policing and Crime Prevention. Prentice Hall. Upper Saddle River, New Jersey, 1997.
5. Закон від 07.01.2015 «Про Національну поліцію». [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> вільний
6. Гегель Г. Философия права / Г. В. Гегель //; пер. с нем. Б. Г. Столпнер, М. И. Левина ; ред., сост. Д. Керимов, В. С. Нерсисянц ; вступ. ст. В.С.Нерсисянц ; АН СССР, Институт философии. – М. : Мысль, 1990. - 527 с. – (Серия «Философское наследие» ; т. 113).
7. Виступ голови Національної поліції України Князева С. М. на прес-конференції 27.10.2017. [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <https://prm.ua/pidsumkova-pres-konferentsiya-kerivnitstva-natspolitsiyi-translyatsiya-pryamogo/> вільний.

Мазенко Н. А.

курсант 4 курсу

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

кандидат філософських наук, доцент

Підлісний М.М.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПОЛІЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Поліцейський – ця професія, яка з'явилась у відповідь на певні суспільні потреби та прийняла на себе важку та небезпечну турботу про фізичне і духовне благополуччя людини, причому іноді тієї людини, яка порушила закон.

В Україні історично склалися негативні стереотипи щодо поліцейських (міліціонерів). Це пов'язано як з наявністю корумпованості в структурі органів, так і з певною негативною пропагандою з боку ЗМІ та кінематографу. Прикладом слугує публікації ЗМІ, що висвітлюють негативні особисті риси працівників міліції: безкультурність, розв'язність, всюдозволеність,

недоброзичливість, пасивність, непрофесіоналізм та неохайний зовнішній вигляд. Адже близько 70% усіх публікацій ЗМІ мають прискіпливий характер стосовно міліціонерів, тим самим дискредитуючи органи внутрішніх справ як суб'єкта владних повноважень, що покликаний здійснювати захист прав, свобод та інтересів громадян [4]. Професія міліціонера поступово вичерпала до себе повагу. Даний вид діяльності вже не ототожнюється із захистом прав особистості і суспільства. Серед громадськості існує певна агресія по відношенню до співробітників, але історія МВС нараховує незліченну кількість прикладів високого професіоналізму, героїзму, мужності й шляхетності особового складу міліцейських підрозділів. Одним із таких можна вважати героїчний подвиг міліціонера з Рівненщини, який побачивши дитину посеред автомобільної дороги, ні на секунду не замислився, а кинувся рятувати життя малюку, на якого рухався автомобіль [3].

І все-таки, коли вимовляють слово «поліція», мається на увазі, перш за все, боротьба зі злочинністю. Звичайні громадяни найчастіше так і думають, що головне завдання поліції — розкривати злочини. Але це лише частина поліцейської діяльності, але інше не менш важке та не менш важливе завдання — запобігати злочину.

Сьогодні основне завдання поліції полягає в забезпеченні охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1].

Тому на разі є дуже важливим та актуальним питання підняття іміджу поліцейського, але, на нашу думку, на імідж поліції в цілому, навряд чи можуть радикально вплинути одні лише кадрові зміни.

Питання формування позитивного іміджу поліції (міліції) України розглядали такі вітчизняні вчені, як: О.М. Бандурка, С.Г. Братель, Є.О. Гіда, І.В. Зозуля, І.Д. Казанчук, Р.А. Калюжний, Я.Ю. Кондратьєв, Ю.Ф. Кравченко, В.І. Олефір, Г.Г. Почепцов, О.Л. Порфімович, Ю.І. Римаренко.

Найважливішим фактором у формуванні іміджу поліції є те, що громадяни негативно оцінюють поліцію в цілому, не беручи до уваги специфіку її окремих підрозділів. Така установа є результатом багатьох факторів: починаючи зі складної економічної ситуації та неефективної законодавчої бази і закінчуючи негараздами безпосередньо в самих практичних підрозділах. Зазначений фактор впливає на негативну установку відносно її працівників і навпаки.

Важливо те, що громадяни низько оцінюють як професійні, так і особистісні якості поліцейських, існуючий імідж сформовано на базі непрямой інформації. Населення через свою некомпетентність схильне неправильно оцінювати факти, що призводить до розриву іміджу та реальності.

Вагомий внесок у формування нового іміджу «нової» поліції в Україні повинні вносити українські засоби інформації, які дуже часто є єдиним

посередником між поліцією та населенням. Тому ЗМІ можуть повною мірою об'єктивно висвітлювати специфіку діяльності органів правопорядку, настрої та результати, буденність і героїчні вчинки.

Для формування позитивного іміджу працівника поліції в Україні слід змінити суспільну думку про нього; міліціонер повинен мати імідж захисника й помічника, а не «ката». На це має бути спрямовано головні зусилля як самої поліції, так і засобів масової інформації та громадськості. Поліцейські мають бути грамотними, професійно підготовленими фахівцями, володіти психолого-педагогічними навичками спілкування з громадянами. Вони повинні бути стриманими й тактовними, що виключає грубе, принизливе поводження з правопорушниками. У формуванні іміджу поліцейського слід перейти на системні засади, використовуючи не лише традиційні засоби (телебачення, пресу), а й нові можливості, зокрема мережу Інтернет [2, с.11]. З метою покращення роботи в цьому напрямі доцільно вивчати та використовувати позитивний досвід поліції демократичних країн. Позитивним є те, що наша країна в умовах євроінтеграції, використовує досвід європейських країн в частині формування правоохоронних органів, але ж слід не забувати про ментальність та правосвідомість українських громадян, які потребують окремого підходу.

Крім того негативний вплив на імідж як «старої міліції» так і «нової поліції» в Україні здійснює неефективна законодавча база та відсутність допоміжних організацій, які могли б частково виправити стан незадоволення суспільства роботою поліції (до таких можна віднести центри реабілітації та допомоги потерпілим особам та ін.), але це потребує дуже великих фінансових витрат.

Таким чином, в процесі спільних узгоджених зусиль держави, поліції, самих громадян і цілеспрямованого вкладу значних фінансових, матеріально-технічних засобів у цивілізованому суспільстві може створитися і підтримуватись привабливий і респектабельний імідж досвідченого, культурного, чесного, справедливого поліцейського-професіонала, який має високий авторитет у населення і пишається своєю професією. Імідж являється чинником, який сприяє успішному вирішенню завдань поліцією і поліпшенню якісного її складу.

Література

1. Закон України «Про національну поліцію» 02 липня 2015 року № 580-VIII// Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Бойко І.В. Основні критерії оцінки діяльності органів та підрозділі внутрішніх справ України // Правова інформатика. – 2013. - №1. – С.9-22
3. Репортаж від 21.02.2015 р. Електронний ресурс : Режим доступу <http://www.rivne1.tv/Info/?id=30613>

4. Корнієнко В. В. **Право – Вісник** Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2014 р. – 167 с.

Москаленко О. Я.
курсант 1 курсу
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник
кандидат філософських наук, доцент
Стояцька Г.М.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У ПЛОЩИНІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РАДИКАЛЬНИХ СУБКУЛЬТУР

Розглядаючи проблему взаємовідносин сучасних правоохоронних органів та агресивно налаштованої радикальної молоді в обличчі футбольних фанатів та прихильників ідей расизму та націоналізму – скінхедів, – нам потрібно спочатку зрозуміти ідеологію цих субкультур, їх цілі та вподобання. Також необхідно зрозуміти обов'язки поліцейських, виконання яких може бути перешкодою для реалізації мети цієї субкультури.

Як відомо, субкультура футбольних фанатів, як і сам футбол, зародилася й прийшла на терени України та країни пострадянського простору із Англії. Праотцями цієї субкультури були представники звичайного англійського робітничого класу, котрі у сірі буденні вечори після роботи, збираючись в барах аби повболівати за свою улюблену футбольну команду, іноді мусили захищати її честь перед вболівальниками іншого футбольного клубу навкулачки. Згодом це вилилося в традицію та цілу субкультуру, характерними ознаками якої була люта ненависть до вболівальників іншого клубу, ідеї братерства та товариства вболівальників.

Відносно скінхедів можна зазначити, що вони також люблять футбол, він їм подобається. Але не можна відкинути факти прихильності цієї групи молоді до ідей расизму, екстремізму та націоналізму. Ці субкультури хоч і тісно взаємопов'язані прагненням до групового об'єднання, жорстокістю та злістю, агресивною неприязню до представників «ворожого» фан-клубу чи ідеології, проте мають і деякі відмінності, адже з однієї сторони присутня любов до футболу, обожнювання окремого півзахисника чи голкіпера, а з іншої – прихильність до ідей расизму та любов до окремих нацистських лідерів, прагнення до очищення нації від людей неслов'янського походження. До останнього часу ці субкультури майже не перетиналися, проте останнім часом, завдяки спільним зв'язкам та знайомим у представників цієї субкультури,

фактично відбулося зрощування цих субкультур в одне ціле. Тобто зараз, молодь, яка бажає долучитися до спорту, ідей товариства та здорового способу життя, зазнає потужної ідеологічної обробки, через що представники зазначеної субкультури є небезпечною на маневровою бойовою одиницею, котра подекуди використовується її представниками навіть у політичних цілях.

Так що ж є перешкодою на шляху порозуміння футбольних фанатів та поліції? Уся справа в несумісності законодавства та Конституції України з ідеями та цілями цієї субкультури. Адже в її основі лежить агресивна неприязнь до інакодумців, що несе за собою масові бійки іноді навіть організованого характеру, котрі, зрозуміла річ, скінчаються травмами та каліцтвами, а подекуди навіть смертю одного чи декількох «бійців». Цьому поліція зобов'язана запобігти, бо це класифікується як правопорушення згідно із ст.121 Кримінального кодексу України «завдання тяжких тілесних ушкоджень», також ці масові «акції» є порушенням громадського порядку що також підпадає під статтю 293 «групове порушення громадського порядку» [1] та під низку інших законів. Особливої уваги заслуговує прагнення цих молодиків до великої мети – очищення суспільства від педофілії, алкоголізму та наркоманії. Проте слід зауважити, що хоча мета і шляхетна, досягається вона занадто радикальними та незаконними методами: фанати вдаються до самосуду, інструментами якого є побиття та приниження, в окремих випадках навіть вбивство людини нехай навіть й не сплановане.

Ще однією антиконституційною метою радикальних націоналістів є очищення нації від людей неслов'янського походження, знову ж таки насильницькими та незаконними, радикальними методами. Також нацизм та націоналізм передбачає зверхність домінуючої нації над іншими, пригнічення прав національних меншин, що є антиконституційним проявом, котрий порушує різноманітні міжнародні договори, зокрема декларація прав людини та конституційні засади про те, що права має в першу чергу людина, а не її національність чи колір шкіри. Також унеможлиблює це вподобання закон України «Про національні меншини», а саме статтю 1 цього закону котра наголошує: «Україна гарантує громадянам республіки незалежно від їх національного походження рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи, підтримує розвиток національної самосвідомості й самовиявлення. Усі громадяни України користуються захистом держави на рівних підставах. При забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин, держава виходить з того, що вон є невід'ємною частиною загально визнаних прав людини» [2].

Гострою, зазвичай, є й реакція агресивних субкультур на забезпечення прав секс меншин, кожна акція чи парад гомосексуалістів у більшості випадків закінчується груповим нападом фанатів.

Отже, поліція – «негативний подразник» для реальних прихильників такої субкультури як скінхеди та націоналістично налаштованих футбольних фанатів, адже представники правоохоронної сфери і загалом поліція як центральний орган виконавчої влади, має забезпечувати правопорядок та виконання прав людини й громадянина, тим самим перешкоджаючи досягненню цієї «нацистської утопії». Оскільки законними методами досягти мети цієї ідеології неможливо, оскільки отримати владу шляхом демократичних виборів чи перевороту представники цієї культури не зможуть, оскільки такі ідеали не отримують підтримки більшої маси населення, а незаконності перешкоджає саме поліція – порозуміння та позитивного контакту між цими суб'єктами суспільного життя не може бути наразі ніяк, оскільки для задоволення вподобань скінхедів потрібно як мінімум обмежити права національних та секс меншин що є неприпустимим для України на шляху до євроінтеграції.

Література

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> вільний
2. Закон «Про національні меншини в Україні» [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12> вільний
3. Закон від 07.01.2015 «Про Національну поліцію». [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> вільний

Рец В. В.

курсант 1 курсу
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

кандидат філософських наук, доцент

Підлісний М.М.

ІМІДЖ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Соціологія вивчає оцінку і ставлення суспільства до тієї чи іншої події або явища. Зокрема, вона аналізує соціальні процеси, що дозволяє передбачити їх перебіг або навіть зрівняти кути у наростаючих суспільних суперечках. Окрім того, соціологія надає конструктивну допомогу в розв'язанні або прогнозуванні розвитку практичних проблем, що виникають у різних царинах суспільного життя: економіко-господарських, політичних, поведінкових тощо. Ця функція називається прикладною, прогностично-перетворювальною або конструктивною [1]. Соціологія має могутню кореневу систему, адже чітко сформована роль і методи, функції і завдання доводять її самостійність і

значущість як науки. Вона користується методами – способи вивчення суспільства, одним із яких є емпіричний.

Емпірія – це людський досвід, сприйняття зовнішнього світу за допомогою органів чуттів; спостереження в природних умовах, на відміну від експеримента [2]. Сьогодні цей метод є досить актуальним і необхідним, адже за будь-яких обставин вирішення якої-небудь соціальної задачі треба знати думку суспільства. По-перше, це значно полегшить вирішення проблеми або просто визначитися в разі виникнення труднощів, по-друге, уникнути конфліктів і ворожнечі соціальних груп: згодних і незгодних. Завдання соціології: врегулювати суперечності, які виникатимуть на соціальному тлі з точки зору розвитку суспільства.

Завдання даної доповіді: дослідити імідж Національної поліції шляхом емпіричного аналізу, для того, щоб зробити доцільні висновки і визначити напрямки роботи щодо удосконалення державного органу.

Національна поліція України – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки [1]. Діяльність Національної поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ згідно із законом.

Поліція призначена для захисту життя і здоров'я, прав і свобод громадян України, іноземних громадян, а також осіб без громадянства; для протидії злочинності, охорони громадського порядку, власності та для забезпечення громадської безпеки [3]. В межах своєї компетенції керівництво діяльністю поліції здійснюють Президент України безпосередньо або через Міністра внутрішніх справ, керівники територіальних органів Міністерства внутрішніх справ і керівники підрозділів поліції.

Але все ж головним критерієм діяльності Національної поліції України є рівень довіри до неї громадян. Саме тому систематично проводяться соціальні опитування, збори даних і показників, оцінки роботи цього органу, а також скарги і пропозиції, які висловлюють пересічні, здавалося б, українці, але від їхнього голосу залежить побудова діяльності і принципи поліції.

Що ж передбачає поняття «імідж працівника органів внутрішніх справ»? Це фактично соціальний портрет державного службовця, який найчастіше ототожнюється із законом і повинен бути наділений найкращими моральним і фізичними якостями. Сьогодні поняття «поліцейський» само по собі нове для суспільства, хоча з'явилося не вчора.

Безперечно, що впровадження будь-чого нового призводить до пошквалювання громадськості, формуванню нової суспільної думки. У 2017 році відбулася експертна дискусія «10 очікувань громадськості від Національної

поліції України в 2017 році», де суспільство мало змогу озвучити свої вимоги щодо подальшого процесу реформування Національної поліції України.

Під час утворення Національної поліції і за всю історію її існування проводиться моніторинг і оцінка діяльності цього органу виконавчої влади. Основна мета наразі – створення нового органу, здатного надати якісний правоохоронний сервіс, відповідно до вимог суспільства. Задля досягнення зазначеної мети Національна поліція проводить глобальну переатестацію своїх працівників для того, щоб підняти рівень поліції на міжнародному рівні.

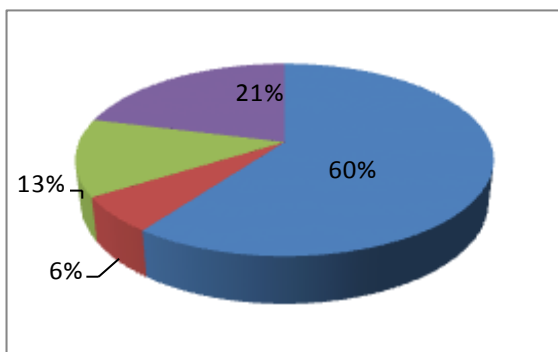
В рамках даної програми запроваджена концепція «100 днів якості Національної поліції України», де висвітлюються наступні аспекти:

1. Кардинальна трансформація критеріїв оцінки роботи поліцейських від кількісного до якісного.
2. Керівники територіальних підрозділів Національної поліції поступово мають стати менеджерами.
3. Проект «Лицарі честі».
4. Рекрутинговий центр.
5. Формування системи внутрішньої безпеки тощо.

Це неповний перелік аспектів, за якими удосконалюватиметься правоохоронна структура, але соціологію цікавитиме саме перший пункт, а саме: результати зовнішнього соціологічного опитування населення; результати внутрішнього опитування працівників Національної поліції.

Національна поліція України відмовляється від статистичних методів оцінки роботи підрозділів і працівників. Для нас важливі не кількісні, а якісні показники роботи працівників поліції.

У ході дослідження я моніторила мережі, виділяючи статті і думки громадськості щодо довіри до нової поліції. За результатами зробленої роботи можу навести такі дані:

- ✓ Повністю довіряють реформі поліції і очікують від неї краще **60%** громадян;
- ✓ Байдуже до реформи поставилося **21%** громадян;
- ✓ Нічого хорошого від реформи поліції і докорінної зміни структури не очікують **13%** громадян;
- ✓ Найактивнішу участь у реформі шляхом проведення опитування, висловлення власних думок щодо діяльності центрального органу виконавчої влади – **6%** громадян.

Отже, визначальним критерієм в діяльності Національної поліції є, звісно, суспільна думка, тому важливу роль у збиранні і опрацюванні результатів рівня іміджу і довіри відіграватимуть саме результати зовнішнього соціологічного опитування.

Література

1. Концепція реформування органів правопорядку в Україні [Електронний ресурс].
2. Закон України «Про Національну поліцію» : від 02.07.2015 р., № 580–VIII // ВВР України. – 2015, – № 40–41. – Ст. 379.
3. Проневич О. С. Функції поліції (міліції): нормативно-доктринальна інтерпретація /О. С. Проневич // Право і Безпека. – 2010. –№ 4. – С. 141–146.
4. Під час написання даної роботи використовувалися матеріали сайтів українських новин і інтерв'ю експертів-соціологів.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Палагута В. И.

доктор философских наук, профессор
(Национальная Металлургическая
Академия Украины)

ПРОБЛЕМНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК СОВРЕМЕННЫЙ ВАРИАНТ СОКРАТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ

В связи с научным, технологическим и социальным развитием общества и совершенствованием всех сфер общества, в том числе и производства, встала необходимость модернизации образования, его технологий и методик обучения. Наиболее продуктивными и перспективными являются такие образовательные подходы, которые позволяют организовать учебный процесс с учетом профессиональной направленности обучения, а также с ориентацией на личность обучающегося, его интересы, затрагивающие его смысложизненные ценности.

Для эффективной подготовки специалистов новой формации немаловажным является не только освоение студентами способов познавательной, гуманитарной или инженерной деятельности, но также и развитие коммуникативной и предпринимательской культуры. Поэтому, важнейшим направлением развития высшего образования и трансформации его в инновационное образование является организация работы студента на протяжении всей его учебы в вузе в комплексных полидисциплинарных практико-ориентированных коллективах, органическое включение студентов в активную творческую деятельность, обеспечение их массового участия в исследовательской работе, создание целеориентированных форм обучения. Все это должно создать предпосылки эволюционного перехода в образовании от учебно-образовательного к научно-образовательному процессу.

Неотъемлемой частью процесса подготовки специалистов с высшим профессиональным образованием является комплексная система исследовательской работы студентов, позволяющая осваивать в процессе обучения формы и методы выполнения научных, исследовательских и проектно-конструкторских работ. Система способствует развитию и реализации творческих способностей студентов, самостоятельности, инициативы в учебе и будущей специальности, она наиболее полно обеспечивает индивидуальный подход к студенту и дифференцированность в процессе обучения.

Осуществление единства обучения и научного творчества студентов создает реальные предпосылки для повышения уровня подготовки выпускаемых специалистов и, кроме того, позволяет отобрать наиболее талантливых студентов для дальнейшего обучения в магистратуре и аспирантуре.

Исследовательская работа студентов в общей структуре их подготовки занимает важное место по нескольким причинам. Так, она позволяет студентам получить дополнительную информацию и знания в области новейших направлений фундаментальных и прикладных исследований, вооружает разнообразными методами исследования, позволяет системно, глубоко и разносторонне осмысливать изучаемые явления и процессы, учит публично представлять результаты научных изысканий на студенческих научных конференциях и олимпиадах. Кроме того, не следует забывать, что привлечение студентов к научно-исследовательской работе имеет важное воспитательное значение для дальнейшей как профессиональной деятельности, так и для жизни в целом.

Учитывая, что исследовательская деятельность является не только звеном учебного процесса, но и дает максимальный развивающий эффект, необходимо внедрение таких форм учебной деятельности, которые позволяют повысить как качество научной работы студентов, так и профессиональное образование в целом. И в этом смысле, важную роль имеет «личностное знание», о котором писал известный философ М. Полани, а именно, – навыки, научная сноровка, мастерство, приобретаемые лишь практическим участием в научной работе [1]. На этом основании М. Полани подвергает критике традиционное разделение процессов научного исследования и профессионального образования, считая их сторонами единого процесса развития человеческого знания.

Так, согласно М. Полани, у каждого познающего есть предпосылки для использования и дальнейшего развития «личностного знания» или неявного, артикулируемого только в процессе решения каких-то нестандартных вопросов, задач, заданий и проблем. Основным стержнем концепции «личностного» или неявного знания является положение о существовании двух типов знания: центрального, или явного, эксплицируемого, и неявного, скрытого, имплицитного. Причем имплицитный элемент познавательной активности субъекта трактуется не просто как неформализуемый избыток информации, а как необходимое основание логических форм знания. Согласно представлениям М. Полани, в каждом познавательном акте познавательная активность субъекта направлена либо непосредственно на объект, либо на систему, включающую этот объект в качестве элемента. Чем более познавательный процесс фокусируется на целом, тем более подчиненным ему, функциональным относительно него становится знание его элементов. Поэтому, при ориентации на целое знание его составляющих приобретает периферический, неявный,

неэксплицируемый характер. Понятие неявного знания включает в себя не только периферическое знание элементов некоей целостности, но и те интегративные процессы, посредством которых оно впоследствии включается в центральное. Процесс познания, таким образом, предстает как постоянное расширение рамок неявного знания с параллельным включением его компонентов в центральное, эксплицируемое знание. Любые определения, считает М. Полани, «лишь сдвигают область неявного, но не могут элиминировать ее». Центральным пунктом полемики М. Полани с традиционной в западной философии эпистемологической установкой является тезис о полной осознанности познающим субъектом собственных ощущений и восприятий в процессе решения той или иной задачи или проблемы. И в этом смысле концепция личностного знания М. Полани наглядно демонстрирует механизм действия знаменитого сократического метода, чаще всего именуемого сократическим диалогом, известного ещё со времен Платона.

А одной из современных вариаций сократического метода является проблемно-ориентированный подход к обучению, который позволяет сфокусировать внимание студентов на анализе и разрешении какой-либо конкретной проблемной ситуации или задачи, что становится отправной точкой в процессе обучения. При этом иногда важно не столько решить проблему, сколько грамотно ее поставить и сформулировать, что является непременным условием сократического диалога. Проблемная ситуация максимально мотивирует студентов осознанно получать знания, необходимые для ее решения. Междисциплинарный подход к обучению позволяет научить студентов самостоятельно «добывать» знания из разных областей, группировать их и концентрировать в контексте конкретной решаемой задачи.

Проблемно-ориентированное обучение (ПОО) – это педагогическая стратегия, особый стиль постижения знаний, при котором возможным становится полноценное овладение проблемой с глубоким, активным, стойким освоением материала, применимого в профессиональной деятельности и в реальных жизненных ситуациях. В ПОО роль преподавателя состоит в координации направления решения студентами той или иной задачи, в помощи в выборе наиболее рационального и эффективного пути и способа решения посредством активного обсуждения со студентами трудностей, возникающих у них в процессе работы над поставленными проблемами.

Способность решать проблемы предполагает большее, чем просто аккумулятивное знание; это развитие гибких познавательных стратегий, помогающих провести анализ непредвиденных, нестандартных ситуаций для выработки осознанных решений. Несмотря на то, что сегодняшний студент вполне способен постичь многие сложные проблемы, для их решения требуются *умения и навыки*, которые нередко выходят за рамки общепринятых инструкций.

Типичный способ решения проблем, предлагаемый в различных центрах обучения, часто подразумевает существование специфической ситуации с ясно обозначенными параметрами, заранее предусматривающей четко определенный, единственный исход с одним правильным ответом. В таких ситуациях для решения проблемы требуется лишь точно следовать данной преподавателем инструкции. К сожалению, студенты, обученные по такому методу, сталкиваясь с самой тривиальной ситуацией, в которой необходимо быстро реализовать свои знания в новой области (т.е. решить другую проблему), оказываются явно недостаточно подготовленными.

В реальной практике приходится решать проблемы, которые редко бывают стандартными; поэтому способность находить единственный правильный ответ в решении традиционных учебных задач мало способствует становлению студента как специалиста. Ведь используя в учебном процессе стандартные проблемы в сочетании с условиями, где существует лишь один правильный ответ, можно просто рассказать студентам о решении задачи, но не научить способам ее решения. В нашей жизни мы редко следуем стандартному алгоритму, более того, в реальной жизни и проблемы представляют собой практически постоянно меняющееся разнообразие условий, целей, контекстов, препятствий и неизвестных величин, влияющих на подход к их решению. Для достижения успеха в выбранной профессии студентам нужно научиться выходить из нестандартных ситуаций, возникающих за стенами аудитории, что, собственно, и является целью проблемного обучения, что его глубоко роднит в экзистенциальном плане с сократическим методом.

На наш взгляд, целесообразно применить проблемно-ориентированные обучающие технологии для организации учебно-исследовательской работы студентов (УИРС). При реализации УИРС с опорой на технологии ПОО ожидается повышение не только качества выполнения заданий студентами, но и общей мотивации студентов к исследовательской деятельности. Исследовательская работа сама по себе предоставляет студентам возможность раскрыть свои научные и творческие способности, привнесение же проблемно-ориентированной составляющей в исследования студентов развивает в них способность к инновационной деятельности, к выгодному использованию полученных знаний, что гарантирует повышение профессиональной и коммуникативной компетентности будущих выпускников.

Основные задачи внедрения проблемно – ориентированного обучения (ПОО):

- вовлечение студентов в процесс анализа реальной ситуации, не имеющей жестких границ, но, безусловно, требующей разрешения (деятельностный подход);

- організація самостійного пошуку рішення задачі (усилення ролі самостійного освіти);

- підвищення рівня освоєння знань;

- розвиток практичних умінь і навчків.

- освічення груповим формам взаємодії і співробітництва студентів як друг з другом, так і з викладачем-керівником (мотивація к освіченню).

- освічення доповільних дисциплін (економіка і право по спеціально розробченій програмі, організаційна психологія, педагогічна психологія і др.), націєнних на розвиток навчків проектної роботи, роботи в команді, спосібності ставити і рішення задачі інноваційного розвитку;

- організація розвернутих науко-освідовальських практик.

При цьому основна задача викладача – звернення к логіці студентів, націєнна корекція руху к спосібу рішення розроблюваної проблеми (викладач є координатором, а не джерелом інформації).

При використанні стратегій ПОО стимулами студентів, зайнятих в проблемно-орієнтованому освіченні, євляються:

- оволадіє творчістю, будь – то інженерно-технічне ілі гуманітарне, і підприємницьким іскусством (високий рівень професійної підготовки);

- розвиток потенціалів, необхідних для інноваційної діяльності, спосібності генерувати інновації (формування дієвих і лідерських якостей лічності);

- проходіє науко-освідовальських практик в вєдущих научних лабораторіях кафедр ВУЗів;

- оволадіє перспективними наукими технологіями і використаніє їх в собствєнній професійній діяльності;

- надієвданіє вєзможності продовження роботи в ВУЗі с перспективою вклюдієня в кадровий резерв вєдущих кафедр.

При цьому основна задача викладача – звернення, як к логіці студентів, так і к єго інтуїції, к єго осіуєннєям і вєспріяттєям, задієвствованих в познавальній діяльності; націєнна корекція руху к спосібу рішення розроблюваної проблеми (викладач є координатором, а не джерелом інформації).

В якості мотиваційних стимулів для викладачів можна вєдєлієти:

- розширєніє професійного пространства і оволадіє новими освідовальними і наукими підходами;

- работа с талантливой молодежью, мотивированной к научно-исследовательской деятельности.

Организация учебного процесса, основанная на технологиях проблемно-ориентированного обучения, предполагает следующие основные этапы:

Первый этап – формирование команд. В рамках практических занятий и УИРС студенты разбиваются на группы и работают над поставленными перед ними проблемами (научными, производственными). При этом проблемы (задачи) могут задаваться в формах по уровню сложности: «первой» сложности – *проблемный вопрос*; средней сложности – *проблемная задача*; высшей сложности – *проблемное задание или проблемная ситуация*. Состав групп определяется или объективным фактором успешности студентов (успеваемостью) или без дифференциации – списочным составом.

Второй этап – обучение работе в команде по научно-практическому и экономическому проектированию в рамках УИРС (второй этап – факультативен). Студенты наряду с обязательными дисциплинами подготовки по специальности, входящими в учебный план, по необходимости – отдельно изучают дисциплины, внесенные в учебный план в рамках реализации проблемно-ориентированного обучения (педагогическая психология, организационная психология, лингвopsихология и др.). Эти курсы дополняют виды учебной деятельности студентов, занимающихся исследовательской работой. Реализация курсов с использованием ПОО осуществляется с привлечением выпускающих кафедр, НИИ, промышленных организаций, предприятий, коммерческих и некоммерческих фирм.

Учитывая все выше перечисленное, на примере разработки проблемы *средней сложности*, а именно, – *проблемной задачи (ПЗ)* продемонстрируем, как надо структурировать этапы её решения:

1. Поиск или постановка проблемы, принятие ее студентами.
2. Анализ проблемы для выявления противоречия.
3. Выявление уровня знаний студентов.
4. Выдвижение гипотезы как предположительного решения.
5. Решение как проверка гипотезы.
6. Перепроверка правильности полученного результата.

При решении *проблемной задачи (ПЗ)* могут возникнуть четыре типа ситуаций:

а) студенты не знают способа решения задачи, не могут ответить на проблемные вопросы, возникающие при решении этой задачи – нет знаний;

б) студенты поставлены в новые условия решения проблемной задачи, а располагают лишь старыми, не артикулированными знаниями;

в) у студентов возникает противоречие между теоретически возможным путем решения задачи и практической неосуществимостью избранного способа;

г) у студентів виникає протиріччя між практично досягнутим результатом виконання завдання і відсутністю знань.

Необхідно, також, використовувати і рекомендаціями по підбору проблемних завдань (ПЗ), які повинні задовольняти наступним умовам:

- 1) повинні викликати інтерес у студентів;
- 2) бути доступні розумінню студентів (т.е. повинні спиратися на вже наявні знання);
- 3) лежати в «зоні найближчого розвитку», т. е. бути одночасно і посилюючими, і не занадто тривіальними;
- 4) надавати предметні знання відповідно до навчальних планів і програм;
- 5) розвивати професійне мислення студентів

Більш складна методика передбачається при розв'язанні *проблемного завдання* або *проблемної ситуації* (ПС).

Дана методика в проблемно-орієнтованому навчанні передбачає використання наступних прийомів і способів для розв'язання проблемного завдання або проблемної ситуації (ПС):

1. Побудження студентів до пояснення явищ, фактів, їх зовнішніх невідповідностей, протиріччя.
2. Побудження до вибору правильного варіанта (гіпотези) і його обґрунтування.
3. Перехід від єдиничних фактів до узагальнень.
4. Сопоставлення суперечливих фактів, явищ.
5. Розв'язання протиріччя між можливими теоретичними способами розв'язання задачі і практико-технічною неможливістю обраного способу розв'язання.
6. Корективна і уточнююча обраного варіанта (гіпотези) в світлі її експериментальної перевірки

Висновок можна сказати, що проведення практичного навчання з використанням проблемно-орієнтованих методів виводить на новий рівень знань, умінь і навичок студентів. Воно формує справжнє особисте знання, яке він постійно, іноді машинально, використовує в своїй подальшій професійній діяльності і особистому житті, стаючи свого роду екзистенціальним мірилом його спеціалізації. В цьому бачиться глибокий зміст і значення дидактичних принципів концепції особистого знання М.Полані.

Література

1. М. Полані Особисте знання. На шляху до посткритическої філософії / Під ред. В. А. Лекторського, В. А. Аршинова. – М., 1995, – 344 с.

Самойлов А. Е.

доктор психологических наук, доцент
заведующий кафедрой педагогики и психологии
(Международный гуманитарно-педагогический
институт Бейт Хана)

ОСНОВЫ ТЕОРЕТИЧЕСКОГО ПОДХОДА К ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ОБРАЗОВАНИЯ

То, что современное образование должно быть качественным, престижным и востребованным ни у кого не вызывает возражения. Однако тому, что эти ожидания требуют организации образовательного процесса, подчиняющейся правилам одновременно трех, взаимоисключающих друг друга логик его функционирования, не уделяется должного внимания. При детальном рассмотрении становится понятным, что это подчинение единству логики объединения индивидуальных усилий в коллективные усилия, логики приведения объединенных коллективных усилий в соответствие с требованиями их общественной полезности и логики приведения общественно полезных коллективных усилий в соответствие с соображениями смысла в получении того или иного образования.

Научная теория современного образования должна исходить из того, что каждый человек, испытывающий потребность в получении образования и каждое учреждение, предоставляющее образовательные услуги, взаимодействуют в ходе образовательного процесса исходя не только из собственных потребностей, но также из потребностей своих государств в тех или иных специалистах и потребностей мирового рынка специальностей в целом. Рынок специальностей устанавливает шкалу их значимости исходя из соображений прогрессивного развития общества в целом и отдельных его институтов. Поэтому, исходя из того, что современное образование имеет своей основой исключительно коллективные усилия преподавательского состава и прилежание учащихся, по меньшей мере, наивно. Образование станет качественным, престижным и востребованным лишь тогда, когда в результате организации процесса образования индивидуальные усилия учащегося и преподавателя будут определяться единством трех оснований: *коллективной деятельностью участников образовательного процесса, общественной полезностью этой деятельности и ее смыслом.*

Коллективизм, как первое основание организации процесса образования, отражает уровень объединения единичных индивидуальных усилий сторонних участников этого процесса. Субъектами этого основания выступают

преподаватели (в том числе и руководство образовательных учреждений) и учащиеся.

Объектами этого основания выступают сами учебные заведения, их структурные подразделения, учебные дисциплины, учебные программы и т.д., а также общественное мнение об особенностях организации встречных действий сторон: предоставляющей образовательные услуги и удовлетворяющей потребность в получении образования.

В качестве своей исходной посылки, логика реализации идеи коллективизма использует очевидность преимущества объединенных усилий над арифметической суммой единичных и преследует цель повышения качества предоставляемых образовательных услуг. Однако, что является весьма существенным, в ходе реализации этой идеи, наряду с этим очевидным свойством процесса предоставления-получения образования, проявляется еще одно весьма важное его свойство – организованность, понимаемую как подчиненность управляющему воздействию центра. В соответствии с законами управления образовательным процессом единичные усилия его участников переходят в свою противоположность – предоставление коллективных образовательных услуг.

Законы управления процессом образования подчинены исключительно решению внутренних задач учебных заведений, управлений образования и соответствующего министерства и направлены на повышение уровня и качества образования. Однако, руководствуясь ими нельзя дать ответ на простой и ясный вопрос: «Зачем совершенствовать направления образования, в которых общество не испытывает потребности?» Ответ на этот вопрос исходит из посылки, внешней по отношению к идее коллективизма и вступает в противоречие с логикой управления образованием, имеющей своим основанием организацию коллективной деятельности сторон-участников. Суть его такова: «Общество выбирает необходимые ему направления образования, подлежащие совершенствованию».

Общественная полезность, как второе основание организации процесса образование, отражает уровень соответствия качества образования требованиям социума. Субъектами этого основания выступают студенты и преподаватели (в том числе и руководство) престижных учебных заведений. Объектами этого основания выступает оценка социумом таких особенностей общественной полезности, как: особенности престижных учебных заведений; особенностей взаимодействия сторон-участников образовательного процесса, направления развития общественного прогресса, требующие специалистов данного профиля.

В качестве своей исходной посылки, логика реализации идеи *общественной полезности* использует очевидную необходимость приведения предлагаемых образовательных услуг в соответствие с потребностями общества

и преследует цель выделения важных для него направлений развития образования. Однако, в ходе реализации этой идеи наряду со свойством важность, значимым для социума, в процессе предоставления-получения образования проявляется еще одно важное свойство, объединяющее в себе стремление стороны, предоставляющей образовательные услуги и желание стороны, испытывающей потребность в получении образования – это престижность того или иного вида образования. В соответствии с законами престижности, предоставление коллективных образовательных услуг превращается в свою противоположность – предоставление общественно полезных коллективных образовательных услуг.

Законы престижности подчинены решению задач выбора направленности образования, его содержательного наполнения и привлечения специалистов необходимого профиля. Однако, руководствуясь ими нельзя дать ответ на вопрос: «Что будет определять выбор учащимися того или иного направления образования?» Ответ на этот вопрос также исходит из посылки, внешней по отношению к идее общественной полезности и вступает в противоречие с логикой управления образованием, имеющей своим основанием приведение целей, стоящих перед индивидом в соответствие с целями, стоящими перед обществом. Суть его такова; «Смысл получения предлагаемого образования».

Смысл, как третье основание организации процесса образования отражает субъективные причины выбора субъектом того или иного направления образования. Субъектами этого основания выступают сторона, предоставляющая общественно полезные образовательные услуги и сторона ответственная за формирование общественно значимых потребностей. Объектами – этапы формирования нового понимания содержательного наполнения образования, основанного на осознании индивидом соответствия собственных побуждений предлагаемым условиям их развития.

В качестве своей исходной посылки, логика реализации идеи *смысла* использует очевидное положение о том, что образование должно соответствовать интересам субъекта и преследовать цель удовлетворения его познавательных потребностей. В ходе реализации этой идеи, наряду с удовлетворением познавательных потребностей, значимых для индивида в процессе предоставления-получения образования, проявляется еще одно важное свойство, объединяющее в себе удовлетворение его познавательных потребностей с потребностями социума – это *востребованность* того или иного вида образования. В соответствии с законами *востребованности* предоставление коллективных общественно полезных образовательных услуг превращается в свою противоположность – предоставление коллективных общественно полезных образовательных услуг, имеющих для индивида *смысл*,

то есть – соответствующих его ценностям, смысловым установкам и побуждениям.

Dysa O. V.
PhD, Associate Professor of the Department
of Philosophy and political science
(*Dnipropetrovsk State University
of Internal Affairs*)

ROLE OF REFLECTION IN OVERCOMING CRISIS SITUATIONS

Analysis of research literature shows that the crisis situation gives each person the opportunity to make a choice in the form of an act, action, or inactivity. The underlying idea of this choice is the meaning of life or its absence. The sum total of the achieved and actualized choices forms the person's «past» that is unchangeable. As for the future, it is a set of potential, expected results of efforts made in specific situations. In this regard, the future is fundamentally open-ended, and various options for the expectation of the future have different motivating attraction [1].

Time is one of the important, but very little used reserves of mental organization of personality, his/her self-realization in society. The problem of «man and time» is apperceived in difficult life situations,. In a situation of instability, a person is differently experiencing the time of his own life, redefining the past, present, and future, sometimes loses a sense of time, and hence the goals of his own being, which may be one of the symptoms of a life crisis. The notion of self is never completed, it is the basis of the process of self-knowledge, constant changes in self-consciousness. One's self-concept becomes particularly sensitive in problematic situations [2].

The idea of our investigation is to compare concepts about one's future (quantitative and qualitative indicators) between two groups of people – those who work stably and those who are in a state of experiencing a life (professional) crisis associated with possible loss of work. One of the objectives of our study was to identify variables that allow individuals to shape their future in a qualitative and optimal manner, notwithstanding the crisis conditions.

Analysis of the results shows that people who are in a situation of uncertainty and possible loss of work do not tend to have long-run plans, and experience of their own life is significantly different from those who have a stable job. For some, planning for the future is totally blocked, which may be a sign of a life-long crisis that is taken seriously.

Thus, in a situation of instability, a person is differently experiencing the time of his own life, redefining the past, present and future, sometimes loses a sense of time, and, therefore, the goals of his own being, which may be one of the symptoms of a life crisis.

The ability to more or less objectively assess the situation that has arisen, see it instantly, but also in the expanded time perspective and find the possibility of setting real goals becomes a necessary and important vehicle for the development of personality [4]. In this process, personal factors play an important role. Personal characteristics such as flexibility, openness to new experiences, and resilience contribute to a successful solution to the problem of job loss.

The next stage of our study is to find personal preconditions that affect the timing of the future planning and help a person to successfully exit the crisis. We have studied the personal characteristics of the subjects: the level of subjective control (J. Rotter), the meaning of life orientation (D.O. Leontiev), and the level of development of reflectivity (A.V. Karpov).

The calculation of the r-Pearson correlation coefficient allows us to find correlation between the planning term of the future and the level of development of reflectivity (statistically significant differences at the level of $p \leq 0.01$) as well as internality and some indicators of meaning-of-life orientations.

The obtained results show the existence of a positive relationship between reflexivity as an integral mental property and the planning of the future in a professional crisis. Investigators, who have a high level of reflexivity, have a higher degree of self-awareness in a crisis situation, which allows them to understand the temporal nature of the events taking place, not to lose self-control and plan their future.

Thus, we can say that among the personal preconditions that allow individuals to optimally plan their future and survive life crises, reflectivity occupies a significant place.

The reflexive mechanisms of experiencing and overcoming crisis situations can be disclosed in two aspects: on the one hand, they appear as a property of the individual, which allows to trace his mental qualities and conditions in difficult life situations, and on the other hand – as a cognitive process that allows you to evaluate properties and processes of varying complexity and, as a consequence, to develop them.

References

1. Antsyferova L.I. Personality in Difficult Living Conditions: Rethinking, Transformation of Situations and Psychological Protection // Psychology. Journ – 1994. – No 1. – P. 3-19
2. Boyko G.V. Transformation of self-concept and loss of work. – Zaporozhye: RA Tandem U, 2005. – 220 p.
3. Vekker L.M. Mental processes. In 3 volumes. – L., 1974. – V.1. – 334 p.
4. Gordienko AA, Poshevnev G.S., Plyusnin Y.M. Structure of the Behavior of the Unemployed // Sociological studies. – 1996. – No. 11.- P. 99 – 109.

Крашеніннікова Т. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри українознавства та іноземних мов
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНОМОВНИХ ДИСЦИПЛІН У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СИСТЕМИ МВС

Методика навчання української мови – наука про загальні закономірності навчання курсантів державної мови (засвоєння ними знань про мову, формування мовних і мовленнєвих умінь і навичок); забезпечує технологію застосування принципів, методів, прийомів і засобів навчання залежно від дидактичної мети й завдань, характеру матеріалу, етапу навчання та інтелектуально-мовного розвитку здобувачів вищої освіти.

До *основних понять* з методики навчання української мови належать: мова, мовлення, спілкування, мовленнєва діяльність, дидактичні основи навчання, психологічні основи навчання, зміст навчання, методи і прийоми навчання, засоби навчання, п/з (технологія п/з), інноваційні технології навчання, індивідуалізація навчання, диференціація навчання.

Структуру курсу складають: загальні засади методики навчання української мови; особливості вивчення основ мовної системи; робота з розвитку зв'язного професійного мовлення; основні напрями роботи зі стилістики; удосконалення знань, умінь і навичок з мови у здобувачів вищої освіти; позанавчальна робота з української мови; методична робота викладача-мовника; кабінет української мови.

Головними завданнями методики навчання української мови: методичне, теоретичне і практичне оновлення змісту мовної освіти; орієнтування на індивідуальний розвиток здобувачів вищої освіти; формування комунікативної компетенції; методика засвоєння професійних знань з мови; ознайомлення здобувачів вищої освіти з історією і культурою народу – творця мови; формування мовних, мовленнєвих і комунікативних умінь і навичок; розроблення й обґрунтування нових технологій навчання мови; створення нових програм, підручників, посібників для навчальних закладів різних типів.

Зв'язки методики української мови з іншими науками: з *лінгвістикою* – у визначенні змісту предмета, у врахуванні закономірностей функціонування мови; з *педагогікою* – у розробці основних освітньо-виховних завдань, спираючись на принципи і закономірності навчання; з *психологією*, спираючись на закономірності мислення і мовлення, а також засвоєння знань, умінь і навичок, на закономірності розумового розвитку дітей, сприйняття, пам'яті та інших психічних процесів.

Методика української мови використовує методи дослідження, які застосовуються у мовознавстві, педагогіці та у психології: спостереження, різні види експерименту (констатуючий, пошуковий, формуючий, контрольний, бесіди й анкетування, аналіз документації, узагальнення досвіду навчальних закладів.

Єдність теорії та практики у навчанні української мови – один із принципів дидактики, який опирається на живе мовлення і на письмовий текст у засвоєнні граматики та інших теоретичних відомостей, а також полягає у застосуванні теоретичних знань у практиці письма, читання, усного мовлення, в оволодінні орфографією, орфоепією, культурою мовлення. Це явище забезпечується системами вправ, коментуванням, побудовою мовних конструкцій – словосполучень, речень, тексту т.п.

Розглянемо *критерії та типи вправ*:

Вправи на прийом та видачу інформації: репродуктивні, рецептивні, рецептивно-репродуктивні, продуктивні, рецептивно-продуктивні.

Вправи на формування умінь і навичок: комунікативні (або мовленнєві), умовно-комунікативні (або умовно-мовленнєві), некомунікативні (або мовні).

За характером виконання: усні та письмові.

За функцією у навчальному процесі: тренувальні, контрольні.

За місцем виконання: групові та домашні.

Отже, специфіка методів навчання мови зумовлюється закономірностями і принципами її вивчення, логічною структурою змісту предмета, характером тих знань і вмінь, яких набувають здобувачі вищої освіти, а також і системою методичних прийомів, характерних для вивчення мови. Важливо пам'ятати, що специфіка методів навчання мови певною мірою залежить і від методів мовознавства.

Література

1. Кочан І.М. Словник-довідник з методики викладання української мови. – Львів: Видав. центр Львівського ун-ту (вид. друге, доповнене і перероблене). – 2005. – 340 с. (у співавторстві).
2. Мельничайко В.Я., Пентилюк М.І., Рожило Л.П. Удосконалення змісту і методів навчання української мови. – К.: Рад.школа, 1982. – 214 с.
3. Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект). – Х.: Основа, 1995. – 240 с.
4. Пометун І.О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. метод. Посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко, За ред. О.І Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
5. Практикум з методики навчання української мови / Колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, А.В. Нікітіна, І.В. Гайдаєнко, Т.Г. Окуневич, З.П. Бакум, Н.М. Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – 302 с.

Маркіна Л. Л.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДИДАКТИЧНІ ОРІЄНТИРИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ

Процес підготовки сучасних юристів здійснюється в умовах інтенсивної інтеграції наукових знань. Міжпредметні зв'язки сприяють реалізації принципу інтеграції, дозволяють будувати навчально-професійну діяльність здобувачів вищої освіти на системній основі.

Освітня функція міжпредметних зв'язків спрямована на формування системи знань, які потребують комплексного застосування у процесі юридичної діяльності. Міжпредметні зв'язки є дидактичною умовою відображення в індивідуальній свідомості здобувача вищої освіти об'єктивних взаємозв'язків між навчальними дисциплінами.

Педагогічний ефект реалізації міжпредметних зв'язків полягає в тому, що розширюються педагогічні функції навчальної дисципліни, з'являється можливість упорядкувати взаємодію з іншими навчальними дисциплінами стосовно забезпечення більш глибокого засвоєння знань та вмінь, формування понять, які мають універсальний характер, тобто використовуються при викладанні різних дисциплін. Наприклад, на основі встановлення взаємозв'язку між навчальними дисциплінами «Психологія», «Соціальна психологія», «Народна психологія», «Юридична конфліктологія», «Юридична психологія» за принципом координації майбутні юристи мають можливість системно використовувати ключове поняття «психіка» в умовах вирішення багаторівневих навчально-професійних завдань. У процесі інтеграції психологічних та правових знань здійснюються взаємопроникнення, ущільнення, уніфікація знань, відбувається поступова зміна окремих дидактичних елементів, які включаються у велику кількість зв'язків.

Отже, систематичне застосування міжпредметних зв'язків допомагає вирішити протиріччя між предметним навчанням і необхідністю системного використання наукового знання в нових практичних умовах.

Розвивальна функція міжпредметних зв'язків полягає у створенні додаткових резервів для розвитку творчої особистості. Організація міжпредметних зв'язків з метою використання висновків (правил, принципів) однієї науки для пояснення висновків (чи фактів) іншої науки (дисципліни) дозволяє науково-педагогічному працівнику розвивати вміння інтегрувати

набуті знання і використовувати їх у практичній діяльності, забезпечити більшу інтенсивність, самостійність пізнавальної діяльності здобувача вищої освіти.

Залучення здобувачів вищої освіти у процес оволодіння навчальним матеріалом на основі міжпредметних зв'язків здійснюється за допомогою певних засобів:

- комплексні проблемні питання (комплексні тому, що відповіді на них вимагають від здобувачів вищої освіти активного залучення знань з різних навчальних дисциплін, а також інших джерел);

- комплексні індуктивні пізнавальні завдання, коли узагальненню піддаються факти з різних навчальних дисциплін;

- комплексні частково-індуктивні пізнавальні завдання, коли відбувається міжпредметне узагальнення вже узагальнених предметних знань (понять, теорій, законів);

- комплексні дедуктивні пізнавальні завдання, які потребують доказів загальнонаукових положень за допомогою інтеграції знань з різних предметів;

- вирішення професійних ситуацій різного змісту (на відміну від комплексної пізнавальної задачі, проблема якої виводиться зі змісту навчальних предметів, професійна ситуація задається як цілком реальна подія);

- практичні ситуації для соціально-психологічного тренінгу у рамках роботи психологічного клубу «Гармонія» (наприклад, для придбання здобувачами вищої освіти досвіду ділових взаємин, характерних для юридичної діяльності, формування комунікативної культури);

- вправи для відпрацювання певного комплексу досить складних професійних дій юристів.

Варто вказати на великі можливості дидактичної гри для інтеграції навчального матеріалу різних предметів, а також (що дуже істотно) різних видів діяльності.

Реальні можливості для розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти надає науково-дослідницька діяльність, яка виступає інтеграційним фактором професійної підготовки. Науково-дослідницька діяльність, як цілісний творчий акт, вимагає від здобувачів вищої освіти осмислення міждисциплінарних проблем на різних рівнях: методологічному, теоретичному, прикладному.

Завдяки укрупненню дидактичних одиниць навчального матеріалу реалізація міжпредметних зв'язків допомагає уникнути психічного перевантаження, психофізіологічного напруження здобувачів вищої освіти. Як зазнає В. Г. Кремень, «для особистісно-орієнтованого навчання далеко не байдуже, яку психологічну ціну платить учень за свої розумові надбання. Зрозуміло, що навчання, яке створює для учня ситуацію психологічного дискомфорту, не можна вважати оптимальним» [1, с. 64].

Необхідно враховувати, що здобувачі вищої освіти мають особистісні ресурси інтеграції наукових знань, які обумовлені задатками, рівнем освіченості і надбаним особистісним досвідом навчальної діяльності. Тому велика роль відводиться виявленню особистісного сенсу учіння та емоційного задоволення від нього.

Завдяки міжпредметним зв'язкам пізнавальна діяльність майбутніх юристів виходить за межі навчальної програми; забезпечується комплексний підхід до мети та завдань професійного навчання, орієнтація на різнобічну глибоку професійну підготовку. Саме у формуванні позитивного оціночного відношення до майбутньої юридичної діяльності відбивається виховна функція міжпредметних зв'язків.

Слід зазначити, що принцип міжпредметних зв'язків корелюється із загальнодидактичними принципами науковості, систематичності та послідовності, свідомості й активності, зв'язку теорії з практикою, мотивації навчання, професійної спрямованості. Виходячи з особливостей кредитно-модульної системи навчання, доцільно дотримуватися наступних принципів: структуризації навчання, оптимальності методів діяльності, гнучкості, усвідомленої перспективи [2, с. 128, 129].

Тобто доцільно використовувати принцип міжпредметних зв'язків можливо лише тоді, коли водночас приймаються до уваги всі інші принципи.

Отже, дидактично обґрунтоване застосування міжпредметних зв'язків забезпечує високий рівень професійної підготовки майбутнього юриста та його професійного мислення.

Література

1. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). / В.Г. Кремень. – Київ: Грамота, 2003. – 215 с.
2. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: Навч. посіб./ В.М. Нагаєв. – Київ: Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.

Підлісний М. М.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та політології
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ ЗАГАЛЬНОЇ СОЦІОЛОГІЇ

З метою використання активних форм і методів у вересні 2016 року мною було проведено опитування 230 курсантів першого курсу (уч. взводи КП-641-645, ПД-641-642, ДР-641-642). Аналіз результатів засвідчив, що 33% респондентів сподобається робота у малих групах, 22% - коли викладач веде

діалог з аудиторією, 17% - коли відбуваються змагання між командами, 12% - мультимедійні заняття, 5% - робота з тестовими завданнями. Отримані результати використовуються для того, щоб коригувати які форми та методи роботи є найбільш оптимальними з урахуванням соціально-психологічної адаптації курсантів першого курсу.

На I семінарському занятті «Соціологія як наука, її предмет і методи» застосовується тест ідентифікації соціологічного терміна (ТІСТ). Запропоновано трьом командам зрозуміти що належить трьом областям знання: соціології, психології, економіки (180 понять). Курсантам слід визначити до якої науки відноситься кожне поняття. Перевага даного способу проведення тестування полягає в тому, що, по-перше, він дозволяє уникнути досить трудомісткої процедури обробки даних, по-друге, курсанти отримують можливість відразу ж ознайомитися з результатами тестування і порівняти свої результати з максимально можливих (120 балів) і з результатами інших курсантів [1].

У 2016 р. підготовлено Соціологічний практикум, призначений для викладачів соціо-гуманітарних дисциплін, курсантів навчальних груп. Мета даної роботи – допомогти майбутнім фахівцям детально вивчити і переосмислити першоджерела, знайти відповіді на запитання, які відносяться до теми, що вивчається. Також підготовлені ситуаційні завдання, навчальні кросворди, пошукові завдання, проблемні питання, витяги з першоджерел класиків соціології. Це розвиває вміння курсантів довести або спростувати соціальні ситуації, твердження, проаналізувати статистичні дані, скласти соціологічний звіт.

Питання і завдання підібрані в такому порядку, щоб охопити основні теми програми з соціології. При складанні посібника використана наукова, навчально-методична література, особистий досвід викладачів і думки курсантів для формування логічного типу мислення. Сподіваємося, що навчально-наочний посібник допоможе формуванню творчого мислення і будемо вдячні за висловлювання критичних зауважень і доповнень для майбутнього перевидання [2].

Спільно з курсантом навчального взводу. ПС-443 Альошиним В. був розроблений сценарій ділової гри «Вгадай епоху», головним завданням якої є вміння знаходити соціальні проблеми і намагатися їх вирішувати, логічно і послідовно виражати свої думки і критично оцінювати інших опонентів.

Важливим творчим рішенням є вміння розглянути і виявити у карикатурі соціальну проблему. Відомо, що карикатура – це своєрідне дзеркало суспільства, у якому показані найбільш типові проблеми економічного, політичного, соціального розвитку. Карикатура – це ознака часу. Про час можна судити з того, як і над чим люди сміються і які виносять уроки. Майстерність карикатуриста – точно підмітити проблеми, що виникають, а курсанта – вміння

її «піймати», виступаючи у ролі дослідників-експертів, та намагатися знайти їх рішення.

Необхідно щоб курсанти вміли розрізняти соціологічну й соціальну проблеми. Відомо, що соціологічна проблема виникає тоді, коли треба пояснити щось у соціальній поведінці за допомогою соціологічної теорії. Соціальна поведінка часто призводить до суспільних чи особистісних суперечностей, дискомфорту і потребує колективних зусиль за їх згодою. У людей багато проблем і їм треба зрозуміти чим вони викликані та що треба зробити для їх рішення. Тому необхідно показати особистісні проблеми (бідність, самотність) як частину спільних, соціальних процесів.

Ефективною формою повторення опорних понять є сінквейн. Це п'ятистрочна віршована форма, що виникла в США на початку ХХ століття під впливом японської поезії.

Перший рядок – тема вірша, виражена одним словом, іменником; друга – опис теми в двох словах – прикметниками; третя – опис дії в рамках цієї теми трьома словами – дієсловами; четверта – фраза з чотирьох слів, що виражає відношення автора до даної теми; п'ята – одне слово – синонім до першого, на емоційно-образному або філософсько-узагальненому рівні, що повторює суть теми.

Наприклад:

Соціологія –
Комплексна, незамінна
Класифікує, прогнозує, направляє
Люди мають потребу в ній
Суспільство

Ефективним якісним методом в соціології залишається фокус-груп. Основною перевагою даного методу є отримання так званої глибинної інформації в невеликій групі респондентів.

Суть методу фокус-груп полягає в тому, що увага учасників фокусується на досліджуваній проблемі, з'ясуванні мотивації тих чи інших дій. На відміну від кількісних методів дослідження, наприклад, соціологічного опитування, який дає відповідь на питання «Хто?», «Скільки?», метод фокус-груп дає відповіді на питання «Як саме?», «Чому?» [3].

При використанні методу «фокус-груп» необхідно дотримуватися таких правил:

- чисельність групи не повинна перевищувати 8-10-ти осіб, щоб усі могли інтенсивно брати участь у дискусії;
- члени групи повинні бути відібрані випадково, але з дотриманням правил методу певної вибірки, а також бути незнайомими один з одним;

- мінімальна тривалість дискусій 50-60 хвилин, максимальна тривалість – 1,5-2 години;
- дискусія має відбуватися за ретельно опрацьованим модератором сценарієм;
- модератор не повинен нав'язувати свою думку респондентам, а тільки керувати дискусією. [4]

Великою популярністю користувалися наступні теми: плюси і мінуси Інтернету, 25 років незалежності України, порівняльна характеристика майданів 2004 і 2014 років, соціальні портрети повії й безхатка, особливості сучасної молоді України, ціннісний світ субкультур України.

Кафедра філософії та політології у 2016 р. уклала творчу співдружність з Центром правової інформації Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки з метою залучення курсантів до роботи в бібліотеці і ознайомлення молоді з іменами видатних українців. Продовжуючи цикл інформаційних зустрічей з курсантами Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ фахівці ВНІБ ознайомили майбутніх слідчих з web-сайтом ДОУНБ та його сервісами і активно популяризували можливості служби «Віртуальна довідка».

Також було проведено семінар-тренінг з оформлення бібліографічного апарату рефератів, докладів, курсових робіт та методики ретроспективного пошуку джерел правової тематики за допомогою видань Державної бібліографії. В режимі реального часу курсанти завантажували на власні смартфони сайт ДОУНБ, шукали інформацію у електронному каталозі, відправляли запити на Віртуальну довідку, заходили на бібліотечні сторінки у соціальних мережах. По закінченню семінарських занять і за умови написання творчих самостійних робіт курсанти отримують заохочування у вигляді безкоштовного читацького квитка ДОУНБ.

Автором зібрана і систематизована база даних інтерактивних методів вітчизняної і зарубіжної педагогіки, філософії, соціології і політології, яка нараховує більш ніж 100 найменувань. В цьому плані хотілося б об'єднати зусилля викладачів кафедри філософії і політології, і всіх інших кафедр юридичного напрямку і створити єдиний електронний банк інформації з інтерактивних методів навчання у ДДУВС.

Курсанти 2 курсу факультету № 3 підготували тези на всеукраїнську конференцію «Актуальні проблеми вітчизняного права в дослідженнях молодих вчених»: Кліценко К. «Молодіжна злочинність в умовах сучасної України: соціологічний аналіз», Волошина Г. «Сучасні проблеми молоді сім'ї», Мазенко Н. «Престиж права в умовах суспільства, що трансформується», Гошуляк Ю. «Образ національної поліції у фокусі громадської думки».

Надзвичайно ефективним для майбутніх слідчих є складання аналітичних таблиць і їх аналіз, що дозволяє знаходити динаміку соціальних явищ. Наприклад, при аналізі причин суперечок і розбіжностей в молодих сім'ях, курсантам пропонується скласти короткий науковий звіт: чим відрізняються думки чоловіків від жінок, які основні причини, чому саме вони стали головними? Або виділити характерні риси кожного типу суспільства, при цьому слід провести їх порівняння або привести приклади суджень. Одні з них правильні, а інші неправильні – слід розібратися і розставити їх за важливістю. Слід проаналізувати статистичні дані в таблиці і скласти науковий звіт на 1-2 сторінки.

Досить продуктивної формою на семінарському занятті з теми «Соціальний контроль і девіантна поведінка особистості» є запрошення фахівців-практиків, які закінчили наш учбовий заклад. Зокрема, на семінар в гр. КП-644 був запрошений дільничний інспектор АНД ВП капітан Войченко Р.Л., який розповідав про нові форми злочинів в Україні, про особливості профілактичної роботи з повіями і бомжами. Не менш цікавою була проведена лекція – діалог з аудиторією (гр. КП-641-643) з інспектором міського відділу моніторингового і аналітичного забезпечення з лейтенантом польції Протанець А.О., яка зараз навчається на заочній формі навчання в ДДУВС. Курсанти з зацікавленням ставили змістовні запитання: «Що змінилося в країні після створення поліції? Які злочини найчастіше скоює сучасна молодь? Які спеціальні засоби має патрульний і як він повинен користуватись зброєю? Яким чином реагує поліція на різні виклики?»

Отже, дана форма роботи є особливо необхідною для молодих викладачів, тому що у ній тісно пов'язані теоретичні знання и практичний досвід фахівців.

Автор прийняв участь у соціологічному опитуванні кафедри Інженерної педагогіки Національної металургійної академії у листопаді 2016р., присвяченому дослідженню проблем впровадження інтерактивних технологій в педагогічну практику вищої школи. Здається, є сенс констатувати у даній статті найбільш значущі інтерактивні методи для ознайомлення молодими викладачами в їх подальшій роботі. Це насамперед:

1. Лекція-бесіда або «діалог з аудиторією»;
2. Робота в парах, трійках;
3. Евристична бесіда;
4. Навчання у співпраці, робота в малих групах;
5. Ігрові технології;
6. «Мозковий штурм»;
7. Дискусія;
8. Аналіз конкретної ситуації або «кейс-метод».

І на останнє, сподіваюсь, що весь досвід і арсенал учбово-виховного процесу у ВУЗі підтверджує той неперевершений факт, що ефективність сучасного викладача неможлива без використання всіх різноманітних інтерактивних методів і форм роботи з курсантами.

Література

1. Кравченко А.И. Основы социологии : Методическое пособие / А.И. Кравченко. – М. : Изд. дом «Академия», 1997. – С. 92-97.
2. Підлісний М.М. Соціологічний практикум : Навчально-наочний посібник у схемах і коментаріях. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. – 126 с.
3. Коляда В.И., Назаренко А.Г. Введение в социологию. Краткий очерк теории и практики в конспективном изложении. – Запорожье : ЧП «АА Тандем», 2009. – С. 86-87.
4. Соціологія : Підручник / За ред. В.Г.Городяненка. – К. : ВЦ «Академія», 2008 – С. 502-505.

Сурякова М. В.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології
(Університет імені Альфреда Нобеля)

САМОІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМИ У КОНТЕКСТІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Людина, як суб'єкт життєдіяльності, має вирішувати численні «завдання на інтерпретацію», що виникають через зміни у навколишньому середовищі, а також у ній самій. Особистість повинна визначатися відносно нового, що з'являється у об'єктивній реальності, та відносно змін у суб'єктивному плані. Це передбачає відповідне інтерпретування та самоінтерпретування особистості. Найбільш суттєві особистісні зміни відбуваються саме у складних життєвих обставинах, пов'язаних з важкими рішеннями. Особливо хворобливо людина сприймає й переживає психологічну травму, яку необхідно подолати. Подолання психологічної травми потребує інтерпретації того, що відбулося, того, що відбувається з людиною в особистісному плані, інтерпретації власних думок, почуттів, дій протягом переживання травми. Саме на основі самоінтерпретації особистість може набути необхідної впевненості через усвідомлення власного ставлення до ситуації, яка стала травматичною, до самого себе. Однак не дивлячись на те, що до самоінтерпретації здатні всі люди, до цього психологічного механізму звертаються дуже неохоче, не усвідомлюючи повною мірою які саме розумові дії мають бути здійсненні, що привело б людину до подолання психологічної травми.

Проблема самоінтерпретації в психології досліджувалася у роботах В. Деймона, М. Кім, Ш. Китаями, Х. Маркуса, О. Славської, Д. Хартома, ін. Психотравма як відносно самостійний психологічний феномен розглядалася А. Кузнецовим, Є. Калмиковою, М. Падун, І. Малкіною-Пих, А. Тхостовим, Ю. Зінченко та ін. Тема психологічної травми розробляється у контексті уявлень про критичні життєві ситуації та кризи або кризові ситуації у роботах Ф. Василюка, Т. Титаренко, Л. Трубіциної та ін.. Грунтуючись на ідеях та дослідженнях науковців, які вивчали феномени самоінтерпретації та психотравми особистості, важливо встановити особливості їх взаємозв'язку, визначити механізм подолання психологічної травми через самоінтерпретацію.

У реальному життєвому просторі, який характеризується мінливістю й нестабільністю, особистість має постійно здійснювати безліч інтерпретацій різноманітних явищ, ситуацій, вчинків, інших людей, власно себе. Метою такої інтерпретаційної діяльності є досягнення особистістю відчуття визначеності, впевненості, впорядкованості, що стає необхідним підґрунтям організації та регуляції власного життя. Однак визначеність не можливо зафіксувати раз і назавжди, оскільки життя людини сповнено несподіванками, нерідко негативними, що потребує від неї постійної інтерпретації нового. Людина й сама не залишається незмінною, статичною, тому змушена здійснювати не тільки розуміння, осмислення, переосмислення світу, який змінюється, а також і власно себе.

Самоінтерпретування можна визначити як своєрідну роботу свідомості, яка дозволяє особистості вибудовувати зв'язок з самою собою, що приводить її власні уявлення до збалансованості з новими відкритими фактами в індивідуальному просторі. Поява особистісної думки, як результат самоінтерпретування, надає впевненості особистості хоча б на деякий час, до появи нових фактів. Завдяки самоінтерпретації особистість досягає ідентичності при змінах дійсності, а також у зв'язку з динамікою життєвого шляху.

Науковці вважають, що в залежності від того, як людина реагує на несприятливі життєві обставини, залежить, наскільки гармонічно розвивається її індивідуальність. Задля збереження самовладання, дієздатності особистість повинна по-новому вирішувати задачу самоінтерпретації, відповідаючи на фундаментальні питання «Хто я?», «Що я можу?», «Чого хочу?» (за С.Л. Рубінштейном). Ці питання постійно актуальні для особистості, оскільки безперервно змінюються життєві, соціальні ситуації, розстановка сил у них, відбуваються нові події, які потребують від особистості визначення її ставлення до них.

Самоінтерпретація лежить в основі самовираження особистості, а також її самореалізації та самоствердженні. Тобто через самоінтерпретацію особистість повною мірою здійснює пізнання себе, а через це отримує можливість

«укорінення» в соціумі. Оволодіння своїми здібностями, можливостями, уміння об'єктивно оцінити власні сили надають особистості своєрідний запас міцності, що дозволяє їй ризикувати у ситуації невизначеності або труднощів, які треба бути розв'язувати. Саме завдяки розвитку цього психологічного ресурсу людина стає спроможною бути автором власного життя, робити вибір життєвого простору, визначити в ньому власну позицію й спосіб поведінки.

Під впливом психотравмуючих подій людина втрачає «авторство» свого життя, впевненість у його контролі, зневірюється у своїй здатності упоратися з важкими обставинами. Психотравмуючі події впливають на значущі сторони існування людини і приводять до глибокого психологічного переживання. Науковці визначають психологічну травму як екстремальну, критичну подію, яка супроводжується сильним негативним впливом, психоемоційною напругою, навіть з загрозою для життя людини, що і вимагає від неї екстраординарних зусиль подолання її наслідків.

У якості психологічних причин травми можуть виступати такі психотравмуючі фактори, як позбавлення, матеріальні й соціальні, а також внутрішні, пов'язані з психологічними самообмеженнями, комплексом неповноцінності; втрати зовнішніх об'єктів або внутрішніх ресурсів; конфлікти, зовнішні і внутрішні. Психологічна травма, на відміну від психічної, будується на суб'єктивній інформації, що передбачає можливість контролювати та регулювати ситуацію, знижувати її невизначеність і вразливість. Тобто сприйняття наслідків травматичних подій певною мірою залежить від особливостей переживання і розуміння ситуації, її оцінки самим постраждалим, ставлення до неї, інтерпретації подій, власної поведінки.

Конструктивна робота свідомості з подолання психологічної травми відбувається через саморозуміння та самоінтерпретацію. У психологічній науці існує уявлення, що самоінтерпретація є спосіб саморозуміння, заснований на питаннях, які звернені особистістю до себе самої, своїм знанням та емоційному досвіду. Особливості самоінтерпретації пов'язані зі своєрідністю питань, які людина формулює, визначаючи тим самим напрямок пошуку ціннісних основ власного життя та окреслюючи контекст, в якому відбувається самоінтерпретація. У процесі подолання психологічної травми суттєві трансформації здійснюються саме у ціннісно-сислової сфері особистості. Відштовхуючись від наявних ціннісних уявлень, особистість через процедуру переінтерпретування себе окреслює коло інших цінностей, породжує інші смисли. Така робота з переінтерпретації може пов'язуватися з емоційним напруженням, негативним переживанням, розпачем, розгубленістю. Однак по мірі того, як людина буде здійснювати перегляд власної життєвої позиції, поглядів, думок, у неї має з'явитися інший образ себе, такий, якого вона ще не знала. Тож завдяки переосмисленню себе самої «оновлена» особистість може

відчуті власні сили до подолання травми. Взагалі на заміну однозначним оцінкам відсутності позитивного впливу наслідків психотравм на успішність самоактуалізації людини у сучасній психології існує уявлення, що наслідки психологічних травм, особливо з соціальним компонентом, можуть бути позитивними, тобто корисними, або навіть приємними, еустресовими, а також збільшувати тривалість життя людини.

Отже, самоінтерпретація, а точніше, переінтерпретація себе виступає механізмом подолання особистістю психологічної травми через процедуру переосмислення своїх властивостей, здатностей, вчинків, думок, цінностей. У самоінтерпретації відбувається нове для особистості бачення себе у нових умовах, що має сприяти визначенню її позиції та впевненості у собі.

Література

1. Решетников М.М. Психическая травма / М.М. Решетников. - СПб: Институт Психоанализа, 2006. – 322 с.
2. Славская А.Н. Личность как субъект интерпретации / А.Н.Славская. – Дубна: Феникс, 2002. – 240 с.
3. Сурякова М.В. Здатність до інтерпретації в контексті особистісного розвитку людини / М.В. Сурякова // Науковий вісник Херсонського державного університету / Серія: Психологічні науки.– Херсон: ХДУ, 2015. – Випуск 5. – С. 65-69.

Шинкаренко І. О.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та політології
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Питання виявлення і попередження суїцидальної поведінки працівників Національної поліції є актуальним на сьогоднішній день. Потрібно вказати, що сьогодні світова практика свідчить, що потреба в наданні психіатричної допомоги працівникам поліції неухильно зростає. І це збігається з державними інтересами багатьох країн, адже належить до сфери внутрішньої національної безпеки.

Випадки самогубств працівників Національної поліції привертають увагу через особливий статус цієї професії. Проблему суїциду серед працівників поліції почали вивчати вітчизняні психологи та конфліктологи, використовуючи досвід американської поліції та поліції країн Європи.

Подібна криза може виникнути раптово, але, як правило, психологічна напруга накопичується протягом тривалого періоду та включає в себе

різноманітні негативні емоції та переживання. Вони накладаються одні на інші, занепокоєння переходить в тривогу, тривога трансформується у безнадійність. Людина втрачає віру в себе, у здатність подолати несприятливі обставини, виникає внутрішній конфлікт «неприйняття самого себе», «самозаперечення», з'являється відчуття «втрати сенсу життя». Давно не секрет, що соціальні проблеми штовхають поліцейського на суїцид, але від цього нестає легше, бо у свідомості пересічних громадян психічно неврівноважена людина з табельною вогнепальною зброєю в руках – явище вельми загрозове. Оскільки, проектуючи поведінку суїцидента в поліцейських погонах, громадянин не може бути стовідсотково впевненим у тому, що завтра психічний розлад не штовхне правоохоронця спрямувати дуло пістолета не в бік власної скроні, а в бік протилежний – в бік тих проблем, які штовхають його на крайній крок.

З огляду на вищевикладене, слід підкреслити, що профілактиці та ранній діагностиці суїцидальних проявів, а також якісному проведенню виховної роботи з особовим складом Національної поліції в значній мірі сприятиме виконання наступних заходів.

Начальникам органів і підрозділів Національної поліції необхідно:

1. Взяти під особистий контроль роботу щодо попередження випадків самогубств серед особового складу. негайно інформувати відділ соціальної роботи та психологічного забезпечення про співробітників з вираженими відхиленнями в поведінці, що висловлюють наміри вкоротити життя самогубством, що зловживають спиртними напоями.

2. З метою профілактики нервово-психічних розладів у співробітників Національної поліції, які працюють в умовах підвищеного фізичного і психічного напруження і ризику, психологам Національної поліції направляти в Центр психологічної допомоги Національної поліції осіб, які побували в екстремальних ситуаціях (застосування зброї на ураження, поранення та виконанні службових обов'язків, що були свідками загибелі товариша та ін.) для поглибленого психолого-психіатричного обстеження і психокорекції.

3. Планування і проведення індивідуально-виховної роботи з особовим складом здійснювати з урахуванням індивідуальних особливостей особистості та даних, отриманих при вивченні морально-психологічної обстановки на службі і в побуті (поведінку співробітників в побуті, морально-психологічна ситуація в родині, міжособистісні відносини в колективі, задоволеність службою, проблеми і потреби співробітників). Для цього психологам організувати якісне вивчення особистісних особливостей співробітників, процесу адаптації в колективі та соціально-психологічний мікроклімат в ньому. Надавати психологічно обґрунтовані рекомендації керівництву по організації ІВР і вдосконалення мікроклімату в колективі.

4. При закріпленні табельної зброї на постійне носіння за співробітником Національної поліції в обов'язковому порядку враховувати рекомендації старшого психолога з додатком до необхідних матеріалів психологічної характеристики.

5. Практичним психологам в системі службової підготовки організувати проведення занять з особовим складом з психологічної підготовки співробітників, в ході яких особливої уваги приділяти питанням:

1) психологічна стійкість і надійність дій працівника Національної поліції в екстремальних умовах професійної діяльності;

2) самоконтроль співробітника Національної поліції та шляхи його формування;

3) вміння професійного спілкування працівника Національної поліції;

4) аналітико-психологічні вміння, розуміння і оцінка обстановки співробітником Національної поліції.

Управлінню по роботі з особовим складом Національної поліції області необхідно:

1. За кожним фактом суїциду проводити ретельне службове розслідування комісією в складі представників інспекції з особового складу, групи психологічного забезпечення.

2. Відділу соціальної роботи та психологічного забезпечення підготувати тематику обов'язкових лекцій з психологічної підготовки з зазначенням списку рекомендованої літератури.

3. Відділу соціальної роботи та психологічного забезпечення підготувати і провести зональні заняття з керівництвом і практичними психологами Національної поліції з конкретними рекомендаціями і практичними прикладами.

4. Підготувати та направити на робочі місця заходи щодо профілактики суїцидів та інших відхилень у поведінці співробітників Національної поліції.

Отже, зменшенню кількості суїцидальних випадків серед особового складу сприяє поєднання таких важливих факторів, як: постійна увага керівництва ГУНП України до питань профілактики загибелі й травматизму серед особового складу органів та підрозділів Національної поліції; спільна робота працівників служби психологічного забезпечення, центрів психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору ВОЗ-СОЗ МВС, підрозділів інспекції з особового складу, спрямована на профілактику самогубств; звільнення з підрозділів Національної справ працівників, схильних до девіантної поведінки (які входили до так званої «групи ризику»); здійснення реальних заходів з питань поліпшення соціально-економічної ситуації в державі, що призвели до суттєвого зняття напруженості, поліпшення психологічного клімату в сім'ях працівників Національної поліції.

Література

1. Порфімович О. Л. Вплив суїцидів серед окремих працівників міліції на формування іміджу системи МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1309>
2. Абрамов А.В., Омелянович В.Ю. До питання про використання психофізіологічних методів дослідження в діагностиці аутодеструктивної поведінки у хворого посттравматичним стресовим розладом // Суїцидологія. Теорія та практика. – К., 2008.
3. Бекешкіна І.Е. Сенс життя і моральна самореалізація // В кн.: Життєвий шлях особистості. Під ред. Сохань Л.В. – К. : Наукова думка, 1987.
4. Бородин С.В., Михлин А.С. Мотивы и причины самоубийств», в сб. Актуальные проблемы суицидологии. – М., 2007. – С. 28-43.
5. Донченко Е.А. Внутрішні психологічні протиріччя як регулятор життя людини // В кн.: Життєвий шлях особистості. Під ред. Сохань Л.В. – К. : Наукова думка, 2008.
6. Коржевская В.Ф. Аналіз причин і мотивів самогубств // Актуальні проблеми теорії і практики судової медицини. – Л., 2008.
7. Мартинюк І.О. Структура і динаміка життєвих цілей особистості. Під ред. Сохань Л.В. – К. : Наукова думка, 2007.
8. Омелянович В.Ю. До питання про дослідження особистісних особливостей співробітників органів внутрішніх справ, які вчинили завершений суїцид в стані алкогольного сп'яніння // Суїцидологія. Теорія та практика. – К., 2008.
9. Полякова І.В. Про некоторые аффективные реакции у суицидентов // Научные и организационные проблемы суицидологии. – М., 2013.
10. Сохань Л.В. Соціальні передумови формування життєвого шляху особистості // В кн.: Життєвий шлях особистості. Під ред. Сохань Л.В. – К. : Наукова думка, 2014.

Клименова О. М.

доцент кафедри українознавства та іноземних мов
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Внесення вивчення іноземної мови до освітніх програм вузів базується на принципах багатокультурності і варіативності освіти. Реалізація процесу навчання у вищій школі англійської мови відбувається в умовах оволодіння новою мовою на основі вже сформованих навичок і вмінь володіння рідною мовою. Незважаючи на значні досягнення у галузі методики навчання іноземної мови, недостатньо вивченими залишаються психолінгвістичні аспекти навчання лексики англійської мови як іноземної після рідної у вузах. Нашою метою є дослідження психологічних і лінгвістичних аспектів формування лексичної компетентності курсантів у процесі навчання англійської мови. Згідно з положеннями Рекомендацій Ради Європи з мовної освіти всебічний розвиток лінгвістичного репертуару, що включає в себе усі мовні здібності, становить

мету навчання іноземних мов. При цьому основою вивчення мов є мультилінгвізм і багатокультурний розвиток студента [3, с.47–49]. Оволодіння іноземною мовою в аспекті багатомовності сприяє розвитку лінгвістичної та комунікативної свідомості майбутнього фахівця, допомагає йому усвідомити спільні та відмінні риси мов, що вивчаються, сприяє поглибленню знань і полегшенню навчання загалом [3, с.15]. Володіння іноземними мовами спрямоване не лише на дію та спілкування мовця, а й на його особистість. Це явище, за твердженням О. О. Леонт'єва, пов'язане з такими особистісними аспектами, як мотивація, установка, проблема особистісної та групової ідентичності, і при цьому вкрай важливими є ставлення людини до мови та її позитивна чи негативна установка на мовлення [5, с.56, 58]. У процесі навчання іноземної мови необхідно враховувати психолінгвістичну специфіку розумової та мовної діяльності курсантів, котрі вже володіють рідною мовою. Під час навчання іноземної мови мовній свідомості особистості протидіють мовні навички рідної мови. У такому разі на вивчення англійської мови значний вплив мають набуті знання, навички й уміння української мови. Внаслідок поєднання двох контактуючих мов одним із психолінгвістичних аспектів навчання англійської мови як іноземної є міжмовний перенос. Психолінгвістика визначає перенос як результат взаємодії існуючих механізмів перенесення навичок за наявності попереднього досвіду вивчення іноземних мов. Урахування специфіки міжмовного позитивного переносу сприяє підвищенню мотиваційної основи навчання лексики англійської мови як іноземної після рідної мови. Отже, ефективність процесу навчання англійської мови як іноземної зумовлена врахуванням природи білінгвізму. Інтерференція та перенос є одними з найважливіших психолінгвістичних аспектів оволодіння іноземною мовою. Під час вивчення іноземної мови врахування ролі рідної мови має бути одним з вирішальних чинників у визначенні вихідних теоретичних положень навчання.

Література

1. Выготский Л. С. Мышление и речь: психолингвистические исследования / Л. С. Выготский. – М.: Лабиринт, 2006. – 416 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / пер. з англ. О. М. Шерстюк; наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвін, 2003. – 273 с.
3. Карлинский А. Е. Специфика естественного и искусственного билингвизма и теория обучения иностранным языкам / А. Е. Карлинский // Зарубежное языкознание и литература. – Алма-Ата, 2012. – Вып. 2. – С. 26–34.
4. Лapidус Б. А. Обучение второму иностранному языку как специальности: учеб. пособие / Б. А. Лapidус. – М.: Высшая школа, 2010. – 173 с.
5. Леонт'єв А. А. Основы психолингвистики: учебник для студ. вузов, обучающихся по спец. «Психология» / А. А. Леонт'єв. – 3-е изд. – М.: Смысл; СПб.: Лань, 2003. – 286 с.

Бабенко В. О.

слухач магістратури
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

кандидат психологічних наук, доцент

Шинкаренко І.О.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Психологічна підготовка працівника правоохоронних органів повинна розглядатися не як бажаний додаток до його професійних якостей, а як обов'язкова складова частина професіоналізму. Без сумніву можна стверджувати: без хорошої психологічної підготовки прокурору і судді, слідчому та інспектору, адвокату і захиснику важко добитися великих успіхів у своїй роботі.

У зв'язку з цим слід мати на увазі три основні групи професійно-психологічної підготовки юридичних кадрів.

Перша група - це професійно-психологічні вміння. Частина дій і прийомів роботи юриста мають переважно психологічну спрямованість і зміст. Для їх успішного виконання психологічні рекомендації мають першорядне значення. Вищий ступінь оволодіння ними і характеризує професійно-психологічні вміння. До найважливіших з них відносяться:

- вміння враховувати і створювати психологічні умови для ефективного вирішення поставленого юридичного завдання. Кожен життєвий випадок, кожна службова ситуація, які стають предметом правового розгляду існують при цілком певних умовах. У комплексі цих умов суттєве місце належить психологічним умовам: об'єктивним (відповідність дій юриста психології тієї особи, з якою він має справу і яка виступає об'єктом його сприйняття вивчення, взаємодії і впливу), установчим (відповідність дій юриста особливостям обстановки, взаємостосунків і т. п.), суб'єктивним (відповідність дій юриста процесу реалізації поставленої цілі та його власної підготовленості, стану, установкам);

- вміння професійно користуватися основними психологічними засобами. Всяка дія, прийом впроваджуються в життя за допомогою певних засобів. В тому числі і психологічних. До них можна віднести і рольову поведінку працівника правоохоронних органів. Справжня майстерність у використанні мови і немовних засобів спілкування, рольової поведінки в юридичній діяльності вимагає знання теоретичних основ спілкування і хорошої практики;

- вміння користуватися особливими психологічними прийомами юридичної роботи: складання психологічно портрету людини чи іншої групи, заяв і повідомлень свідків, потерпілих та інших осіб, встановлення психологічного контакту зі співрозмовником і діагностика брехні приховуваних обставин та ін. [1, с. 38].

Друга група професійно-психологічної підготовленості юриста – професійно розвинуті психологічні якості. Встановлено, що професійно розвинутими у юриста повинні бути сприйняття, увага, пам'ять, уявлення, мислення. Відсутність чи недостатній розвиток цих якостей стримує оволодіння професійними навиками і вміннями, точність дій.

Третя група – професійно-психологічна стійкість. Зв'язок її з загальною психологічною стійкістю особистості безсумнівний, але в той же час це стійкість до специфічних факторів правоохоронної діяльності. Вона передбачає: відсутність психологічних реакцій негативного типу в екстремальних умовах чи при дії стрес-факторів; вміння виявляти розумну настороженість і увагу до ризику, небезпеки, несподіваності, стійкість до психологічного тиску з боку третіх осіб, які намагаються впливати на суворо законне ведення юридичних справ; вміння керувати собою в психологічно напружених, конфліктних ситуаціях та ін. [4, с. 45] Така структура психологічної підготовленості працівників правоохоронних органів має в своїй основі головну особливість їх діяльності - це робота з людьми, серед людей.

Діяльність працівників правоохоронних органів завжди ставила великі вимоги до їх особистих якостей і професійної майстерності. Тому метою курсової роботи є визначення основних психологічних особливостей професійно-юридичних дій працівників правоохоронних органів.

Отже, проблема професійної підготовки сучасних фахівців в умовах ринкової економіки є ключовою й основоположною для вчених різних наукових напрямків. Особливо нагально ця проблема постає при підготовці сучасних юристів, працівників правоохоронних органів, адже від прийнятих правових законів і норм залежить ефективність функціонування всіх систем країни. Правознавець лише тоді зможе ефективно виконувати службові завдання, коли буде всебічно обізнаний із психологією власної діяльності й психологією іншої людини. Саме тому знання із психології особистості й діяльності є вельми важливими в юриспруденції. Йдеться, зокрема, про вивчення людини, її особистісних якостей, можливостей та властивостей [19, с. 38]. Нове бачення юридичної діяльності, новий підхід до юриспруденції чимраз більше базуються на визнанні пріоритету особистості в цьому процесі, знанні типологічних особливостей нервової системи людини, ролі емоцій, мови, пам'яті, мислення, інтуїції у виконанні визначених завдань. Така постановка питання нині складає культуру юридичної праці. В наш час юристу необхідні наукові знання про

психологічні особливості свого «Я». Водночас йому слід враховувати психологію тих осіб, з якими доводиться співпрацювати - представників інших правоохоронних органів, керівників, колег тощо. Отже, важливість психологічної науки в юридичній діяльності очевидна. Вона покликана давати інформацію, що допомагає пізнати внутрішні властивості й можливості кожної людини, спосіб її мислення, зовнішні стимулятори поведінки. Вона також пропонує розглядати людину як особистість, що соціалізується, набуває певних рис, ознак і досвіду в конкретному соціумі [17].

Багатоаспектний характер роботи працівників правоохоронних органів передбачає глибокі знання структури особистості, елементами якої є: загальнолюдські властивості (відчуття, сприймання, уявлення, мислення, пам'ять, воля, емоції); індивідуально-неповторні риси (темперамент, поєднання ролей, самосвідомість); соціально-специфічні риси (соціальні установки, ролі, ціннісні орієнтації). Вона розглядається як багаторівнева система, що об'єднує в собі психофізіологічний, психологічний і соціально-психологічний рівні. Юридична діяльність передбачає оцінку людьми один одного за рівнем інтелекту, який утворюється системою пізнавальних процесів (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, мова, увага, уява), за індивідуально-психологічними властивостями (темперамент, характер, спрямованість тощо) [22, с. 147-148].

Таким чином, розглянувши психологічні аспекти діяльності працівників окремих правоохоронних органів можна зробити висновок про необхідність суттєвих змін у професійній підготовці фахівців.

Психологічна підготовка сприятиме ефективному застосуванню спеціалістами-юристами своїх професійних знань, навичок і вмінь у соціально значущій діяльності задля розвитку правової держави та ствердження демократичних основ суспільства.

Література

1. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология: Учебник. / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2001. – 640 с.
2. Бобечко Н. Основи загальної та юридичної психології [Бобечко Н. , Бойко В, Жолнович І. , Когутич І. ; за ред. В. Т. Нора] // Курс лекцій. - К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 224 с.
3. Бочелюк, В. Й. Юридична психологія : навчальний посібник для ВНЗ / В. Й. Бочелюк. – К. : ЦУЛ, 2010. – 336 с.
4. Васильев В. Л. Юридическая психологии / В. Л. Васильев – 3-е изд. - СПб: Издательство «Питер», 2000. – 624 с.
5. Горбань О. Злочини у сфері економіки // Юридичний вісник України. – 2007. – 28 квітня–4 травня.
6. Гуцалова К. Кримінологічне визначення поняття та ознак економічної злочинності: проблемні питання // Юридичний журнал. – 2009. – №4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=1488>

7. Дурдинець В. В. Боротьба зі злочинністю має бути всеохоплюючою й ефективною// Право України, 2008. - № 1. - С. 27-30.
8. Зелинский А. Ф. Криминальная психология: Науч. -практ. изд. – К. , 1999. – 347 с.
9. Значення професійно-психологічної підготовки у формуванні професійно-важливих якостей працівників дорожньо-патрульної служби ДАІ при забезпеченні безпеки громадян. // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: Зб. Матеріалів наук. -практ. конф. , Київ, 16-17 трав. 2001 р. – К. : Вид-во Європ. Ун-ту, - 2001. – С. 183-189.
10. Кобець О. В. Професіографічний аналіз діяльності суб'єктів правозастосовної діяльності / О. В. Кобець // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. – К. : Наук. -метод. центр вищої освіти – 2010. – Вип. 38. - С. 280-286.
11. Кондюкова В. В. Методика професійно-психологічної підготовки інспекторів дорожньо-патрульної служби ДАІ України. // Актуальні проблеми психології. Том. 1. : Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2005. – Ч. 7. – С. 73-78.
12. Кондюкова В. В. Психологічний аналіз професійної діяльності працівника дорожньо-патрульної служби ДАІ. // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. / За ред. Максименка С. Д. – К., 2002. – Т. 4, ч. 3. – С. 69-74.
13. Кондюкова В. В. Психологічні аспекти взаємостосунків інспектора ДАІ з учасниками дорожнього руху. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – К. : Вид-во НАВСУ, – 2001. – № 5. – С. 203-207.

Климова С. А.
слухач магістратури
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник
кандидат психологічних наук, доцент
Шинкаренко І.О.

ВПЛИВ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ НА ОСОБИСТІТЬ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ

У сучасних умовах від працівників поліції вимагається: посилення професійного потенціалу, забезпечення психологічної готовності до екстремальних ситуацій та уміння своєчасно реагувати на ситуацію, захищаючи правопорядок. У період проведення реформування, яке торкається всієї системи правопорядку МВС психологічне навантаження на працівників системи ще більше зростає.

З огляду на професійну діяльність працівників з оперативно-розшуковими функціями, їх служба є найбільш небезпечною та складною. Ці працівники

повинні мати високу мотивацію досягнень, впевненість у собі, позитивну самооцінку, зокрема рішучість, яка близька схильності до ризику [1].

Відповідно до «Закону про Національну поліцію України» ст. 29 «Основні принципи служби в Національній поліції України» одними з основних принципів є професіоналізм, компетентність, ініціативність відданість справі, а також особиста відповідальність за свої власні дії і за незаконність або бездіяльність.

Тому в екстремальних ситуаціях, коли обмаль часу для прийняття рішень та дій рівень професіоналізму, компетентності є запорукою позитивного результату в випадках ризику.

Ризик – це поняття, яке залежить від емоційної стійкості, від особистісних особливостей особистості, від його інтелектуальних здібностей та деяких інших. Динамічні особливості психічної діяльності залежать від емоції і від волі. Тому вони визначаються відношенням емоційних і вольових особливостей. Ризик може бути і необхідним, і невиправданим [3].

Розумна схильність до ризику – це швидкість реакції, вміння орієнтуватися в складній обстановці.

Ризик – ситуативна характеристика діяльності, що полягає в невизначеності її результату і можливих несприятливих наслідках в разі неуспіху [2].

Ризик характеризується можливістю вибору між менш або більш небезпечними для працівника поліції варіантами поведінки, але розрізняються за ступенем їхньої ефективності з погляду досягнення результатів діяльності.

Часто ризиковане поведінка дає змогу досягти мети діяльності швидше й з мінімальними втратами. Самі види ризику різноманітні: ризик зриву рішення службового завдання, ризик одержання стягнення, ризик звільнення з посади, ризик одержання фізичного ушкодження, ризик для свого життя, ризик для свого авторитету й морального престижу й ін. [4].

За даними І. В. Ващенко, коли дії в ситуації ризику працівника поліції спричинюють неочікуваний результат, а негативні наслідки у вирішенні проблем, в певної особистості виникають «особистісні особливості, що визначають схильність до переживання почуття провини» [5].

Реформування системи МВС України є одним із найпріоритетніших моментів на етапі вступу нашої країни на новий ступінь розвитку. Тому і прийнятий закон про Національну поліцію України 7 листопада 2015 року.

У сучасних умовах від працівників поліції вимагається: посилення професійного потенціалу, забезпечення психологічної готовності до екстремальних ситуацій та уміння своєчасно реагувати на ситуацію, захищаючи правопорядок. У період проведення реформування, яке торкається всієї системи

правопорядку МВС психологічне навантаження на працівників системи ще більше зростає.

З огляду на професійну діяльність працівників з оперативно-розшуковими функціями, їх служба є найбільш небезпечною та складною. Ці працівники повинні мати високу мотивацію досягнень, впевненість у собі, позитивну самооцінку, зокрема рішучість, яка близька схильності до ризику [1].

Схильність до ризику особистості можна прогнозувати залежно від показників психодіагностичного обстеження за допомогою тесту СБМДО (стандартизований багатofакторний метод дослідження особистості) [3].

Функція адаптації визначається переважно двома чинниками, а саме: прагненням особистості до самореалізації, до досягнення мети й задоволення потреб у протидії діючим чинникам середовища, що обмежують самореалізацію особистості, а також тенденцію до підвищеного самоконтролю з відмовою від досягнення потреб заради збереження конкретних відносин з оточенням. Перевага показників стеничної самореалізації може спричинювати порушення адаптації за соціально-поведінковим типом насамперед, гіпостеничний стан означає відмову від самореалізації й перевагу соціального тиску і тиску середовища на особистість, що сприяє виникненню невротичного патерну дезадаптації. В разі перенапруження тих й інших тенденцій відбувається взаємне їхнє зниження. Блоканими виявляються невротичний і поведінковий відвідні канали, які відреагували в емоційному реєстрі, що приводить до дезадаптації.

Сьогодні під час тестування широко використовується комп'ютерна інтерпретація, що виявляє огріхи, закладені в тому або іншому виборі правил і кількісних критеріїв оцінки профілю. Ми враховували те, що профіль СБМДО представляє графічне зображення співвідношень кількісних показників базисних шкал, кожна з яких визначає ступінь виразності тієї або іншої особистісної тенденції. У праці Л. М. Собчик наведено, що про схильність до ризику може свідчити за четвертою шкалою профілю методики СБМДО.

Четверта шкала має назву імпульсивності. Як провідна у профілі, розташованому в межах нормативного розкиду, вона виявляє активну особистісну позицію, високу пошукову активність, у структурі мотиваційної направленості – превалювання мотивації досягнення, впевненість і швидке прийняття рішень [5].

Для осіб цієї категорії характерні нетерплячість, схильність до ризику, нестійкі, доволі часто завищені претензії, рівень яких має виражену залежність від одномоментних збуджень і зовнішніх впливів, від успіху та невдач.

Література

1. Барко В. И. Профессиографическое описание основных видов деятельности в ОВД Украины / В. И. Барко. – К.: КНУВД, ГП Типография МВД, 2007.
2. Платонов К. К. Система психологии и теория отражения / К. К. Платонов. – М.: Наука, 1982. – 310 с.

3. Собчик Л. М. Стандартизированный многофакторный метод исследования личности / Л. М. Собчик. – Санкт-Петербург, 2007.
4. Чернікова О. А. Суперництво, ризик, самовпевненість / О. А. Чернікова. – М., 1980. – 104 с.
5. Следков Е. В. Боева психічна травма (клініко-патогенетична динаміка, діагностика, лікувально-реабілітаційні принципи): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. мед. наук / Е. В. Следков. – СПб., 1997. – 48 с.

Могілевська А. Є.
курсант 4 курсу
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник
кандидат психологічних наук, доцент
Диса О.В.

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ

Наукова і практична актуальність проблеми дослідження професійної деформації працівників правоохоронних органів полягає у тому, що основна цінність в будь-якому суспільстві – це збереження здоров'я людини, створення умов для успішної адаптації до сучасних умов сьогодення, створення перспектив для подальшої творчої реалізації особистості в професії.

Діяльність правоохоронців завжди пов'язана з високою емоційною напруженістю. У своїй щоденній роботі вони повинні уміти управляти своїми емоційними станами, знаходити ефективні способи для емоційної регуляції та саморегуляції професійної діяльності в напружених ситуаціях.

З огляду на означене, обрана проблематика дослідження потребує необхідності додаткового теоретичного узагальнення та докладного вивчення проблеми професійної деформації працівників правоохоронних органів та шляхів її попередження.

Виконуючи професійні обов'язки протягом декількох років, працівники поліції стикаються з різними негативними впливами з боку інших людей (грубість, крики, протидія розслідуванню, агресія тощо), що викликає негативні емоційні стани та переживання. Негативні емоції, які супроводжують роботу поліцейського можуть призводити до виникнення емоційного вигорання. На наш погляд, саме емоційне вигорання може бути основою для розвитку професійної деформації фахівця.

Синдром емоційного вигорання «емоційне згорання» можна охарактеризувати як специфічний стан професійної деформації осіб, які під час виконання своїх обов'язків тісно спілкуються з іншими людьми.

Питанням розвитку та попередження синдрому емоційного вигорання займалися багато вітчизняних та закордонних дослідників серед них: О.Баранов, В.Бойко, Н.Водоп'янова, С.Джексон, Т.Зайчикова, К.Маслач, А.Пайнс, Х.Фрейденбергер, Л.Юр'єва та багато інших [5; 6].

Емоційне вигорання проявляється наступними характеристиками: у фахівця виникає почуття нестачі професійної майстерності до цього приєднується не доброзичливе ставлення до колег та людей, з якими працює правоохоронець. У працівника з'являються ознаки емоційного виснаження, байдужість, яка не дає йому в повній мірі віддаватися роботі, як це було на початку трудової діяльності.

Дослідники виділяють особистісний, рольовий і організаційний чинники, які сприяють розвитку емоційного вигорання.

За В. В. Бойко, емоційне вигорання – це виснаження через стресові ситуації, що спричинені міжособистісним спілкуванням. Емоційне вигорання – це трьохфазна структура, що має характерну для стресу криву розвитку у часі, має три основні компоненти (емоційне виснаження, деперсоналізація, редукція особистісних досягнень) [1].

На відміну від професійної деформації, емоційне вигорання можна певною мірою віднести до випадку повного регресу професійного розвитку, що чинить негативний вплив на професійну діяльність. Професійна деформація характеризується, в першу чергу зміною якостей особистості, які виникають під час тривалої професійної діяльності і є наслідком розвитку синдрому емоційного вигорання.

Ознаки емоційного вигорання спостерігаються у працівників, які змушені весь свій робочий день спілкуватися з людьми. Основними компонентами професійної деформації виступають: синдром хронічної втомленості (або астенія перевтоми) і синдром емоційного вигорання за відношенням до професій типу „людина – людина» [3].

На розвиток емоційного вигорання, так як і на розвиток професійної деформації впливають соціальні, особистісні фактори та фактори середовища. Серед особистісних факторів слід зазначити сумлінне ставлення до справи, професійну самоефективність. Низький рівень заробітної плати працівника поліції, недостатнє матеріальне забезпечення оперативно-службової діяльності може гальмувати успішний розвиток працівника поліції та сприяє розвиткові емоційного вигорання [4].

Важливу роль у розвитку емоційного вигорання відіграє неблагополучна психологічна атмосфера в колективі, неправильна організація діяльності та інші дестабілізуючі чинники.

Правоохоронна діяльність, коли існує чітко та рівномірно розподілена відповідальність, дозволяє не тільки запобігти розвитку професійного вигорання, але і конфліктності та невизначеності в професійній діяльності.

Коли існує чіткий, а головне рівномірний розподіл праці, то емоційне вигорання навіть при значному навантаженні не розвивається. Тільки злагоджені дії всіх працівників в різних юридичних ситуаціях будуть сприяти тому, що підстав для розвитку емоційного вигорання не буде [2].

Оскільки, професійна деформація та емоційне вигорання суттєво ускладнюють здійснення трудової діяльності, це залишається серйозною проблемою у правоохоронній галузі і потребує особливої уваги та розробки критеріїв визначення рівня профдеформації, методів її дослідження, створення науково-практичних рекомендацій щодо її попередження.

Література

1. Бойко В.В. Синдром емоціонального вигорання в професіональному общении / В.В. Бойко. – СПб.: Изд-во Питер, 2009. – 310 с.
2. Водоп'янова Н.Е. Синдром «психического вигорання» в коммуникативных профессиях / Н.Е. Водоп'янова. – СПб.: Изд-во Питер, 2010. – 127 с.
3. Гордієнко В.М. Психологія задоволеності професійно-педагогічною діяльністю/ В.М. Гордієнко. – Іркутськ :АСТ-Пресс, 2009. – 382 с.
4. Гиппенрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию/ Ю. Б. Гиппенрейтер. – М.: Изд-во МГУ, 2008. – 650 с.
5. Дербеньова А.Г., Кунцевська А.В. Профілактика синдрому емоційного вигорання педагогів/ А.Г. Дербеньова, А.В. Кунцевська. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 420 с.
6. Дорфман Л. Я. Индивидуальный эмоциональный стиль / Л. Я. Дорфман // Вопросы психологи- 2009. – №5 – С.71-75.

Нагорна К. Г.

студент 3 курсу

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

Науковий керівник

кандидат психологічних наук, доцент

Шинкаренко І.О.

ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА

Процес національного відродження України, розбудова української держави має на меті створення сучасного громадянського суспільства та

правової держави і розвинутої правової системи. Для досягнення цієї мети необхідні знання не тільки поняття правової системи сучасності, а й тенденції її розвитку у ХХІ ст. та участь у подальшому творенні правової системи.

Сьогодні рівень участі громадян у суспільному житті, не кажучи вже про вплив громадянських організацій на прийняття державою рішень з важливих проблем, залишається, на жаль, низьким через утриманський настрій. Громадяни сприймають себе скоріше «жертвами», а ніж потенційними учасниками політичного процесу. Однією з причин такого фаталістичного настрою суспільства є, насамперед, низька психологічна культура.

Професійна культура юриста – певний різновид субкультури, що «вбирає» в себе елементи різних видів культур, «набір» яких зумовлений особливостями професії юриста. Професійна культура юриста, як комплексна практико-прикладна юридична наука, містить: по-перше, систему знань про певні елементи різних видів культур, які потрібні юристові в його професійній юридичній діяльності, зокрема вчення про правову, політичну, педагогічну, естетичну, психологічну культуру тощо; по-друге – правничу деонтологію як систему знань про формування почуття службового юридичного обов'язку; по-третє – правничу етику як учення про професійну поведінку юриста з погляду морально-етичних вимог. Професійна культура як властивість юриста безпосередньо пов'язана з його певним правовим статусом. Наявність юридичних спеціалізацій зумовлює специфіку професійної культури. Зовнішня професійна культура юриста проявляється в його професійній правомірній діяльності, яка характеризується, насамперед, професійною орієнтацією, професіоналізмом, продуктивністю (ефективністю) його діяльності та тощо

Юрист, формуючи правомірну поведінку людини, обов'язково повинен враховувати те, як психологічні чинники впливають на неї у правовому полі. Загалом правник має постійно перебувати у психологічній готовності діяти в рамках закону й етики.

Зміст психологічної культури правника полягає в тому, що він повинен уміти володіти такими психологічними категоріями, як мотивація, бажання, спонукання, захоплення, натхнення, нахили та ін. Саме вони характеризують психологію юридичної праці та управління. Важливу роль наразі відіграє професійне навчання та наукова організація професійних дій. З психологічного погляду це означає, що юрист повинен вміти знімати напруженість чи долати психологічні бар'єри, на основі власних сформованих позитивних емоцій виявляти професійну зацікавленість, вміло застосовувати владні повноваження. Завдяки цьому збільшується творчий потенціал, з'являється натхнення, підвищується працездатність, саморегульованість та спостережливість, активізуються пізнавальні процеси та гострота почуттів у професійній діяльності.

Психологічна культура юриста — це органічна єдність психологічної освіченості (знань, навичок, прийомів автотренінгу, саморегуляції тощо), волі, відповідних професійно-психологічних якостей, які чинять ефективний вплив на розв'язання правових ситуацій.

Алексеев С. С. говорячи про психологічну культуру, якою повинен володіти юрист, можна сказати, що вона передбачає розвиток високих особистісних душевних якостей. Юристові треба постійно вдосконалювати свої знання з психології з тим, щоб забезпечувати рівновагу між внутрішніми і зовнішніми психічними процесами, що, звичайно, впливає на зміст професійної діяльності. Проте цього недостатньо. Адже юрист як особа може характеризуватися високими душевними якостями, але не вміти втілювати їх у практичну діяльність. У результаті не буде забезпечений ефективний психологічний вплив на громадян, що своєю чергою негативно позначиться на правовій діяльності. Коли йдеться про психологічну культуру, важливо поєднувати теорію і практику [1, с. 712].

Зрозуміло, що психологічна культура юриста не існує абстрактно. Вона виявляється у сукупності видів. Так, при класифікації психологічної культури за юридичними спеціальностями, відповідно виділяються: культура судді, культура слідчого, культура адвоката, культура прокурора, культура працівника міліції тощо як психологічні культури. Ці їх різновиди за змістом мають багато спільного, проте існують й істотні відмінності, які пояснюються специфікою обов'язків.

Як зазначає С. Сливка, функціями моральної культури юриста можна вважати формування поваги до моральних цінностей і норм, почуття моральної відповідальності, усвідомлення власних моральних помилок і шляхів їх виправлення, розуміння величі людини й вартості її життя, віддання всіх сил, здібностей, таланту, енергії для забезпечення правопорядку [3, с. 336].

Натомість А. Опалєв і Г. Дубова вважають, що моральна культура характеризує особистість із погляду її цілісного морального розвитку, свідомості й поведінки, а також відображає сукупність моральних якостей, притаманних людям певного суспільства, класу професії, які засвідчують рівень їхньої моральної свідомості та поведінки [4, с. 523].

В особистій культурі юриста моральна культура займає одне із центральних місць, що пояснюється характером юридичної діяльності, яка пов'язана із забезпеченням прав і свобод людини, виконанням обов'язків перед суспільством та державою. О. Бандурка зазначає, що моральну культуру юриста слід розуміти як характеристику його особистості з позиції цілісного морального розвитку, свідомості й поведінки, а також сукупність моральних якостей, притаманних людям правоохоронної професії, що характеризують рівень їхньої моральної свідомості та поведінки [2, с. 220].

На нашу думку, серед функцій моральної культури юриста можна виокремити такі: формування поваги до позитивного права й моральних цінностей; створення механізму правомірної поведінки в юридичній діяльності; формування почуття моральної відповідальності; формування ступеня усвідомлення власних моральних помилок і шляхів їх виправлення; розуміння величі людини та вартості її життя; запобігання порушенню гармонії між духовним і матеріальним; віддача всіх сил, здібностей, таланту, енергії для забезпечення верховенства права у всіх галузях людської діяльності. Водночас моральна культура дає змогу юристові усвідомлювати власні помилки та виробляти шляхи їх виправлення, відчувати свій моральний обов'язок перед народом – обстоювати правду, забезпечувати цивілізований порядок у державі.

Доцільно розглянути особливості видів психологічної культури за такою ознакою, як темперамент особистості юриста, який характеризує його відносно стабільно з погляду динамічності, тону, врівноваженості психічної діяльності. Мова йде про відомі типи темпераментів (типи нервових систем): сангвінічний, холеричний, флегматичний, меланхолічний. У зв'язку з цим можна говорити про психологічну культуру юриста-сангвініка, психологічну культуру юриста-холерика, психологічну культуру юриста-флегматика, психологічну культуру юриста-меланхоліка.

Так, сутність психологічної культури юриста сангвінічного темпераменту полягає у тому, що його ступінь освоєння психологічних прийомів впливу на людей характеризує велика рухливість, активність, але домінує врівноваженість, планомірність. Такий юрист швидко вступає у контакт зі співбесідниками, швидко знайомиться, активно пропонує свої послуги, динамічно розв'язує проблеми. Набуття відповідних психологічних навичок у нього відбувається без особливих зусиль. В цілому юрист-сангвінік швидко й правильно реалізує правові норми, уміло керує юридичними справами, не створює конфліктних ситуацій та ін.

Кириченко І. Г визначає суть психологічної культури на рівні експектації полягає в оцінці здатностей юриста, які він виявляє у певній ситуації. На цьому рівні можна визначити соціальну роль юриста, його професійні можливості, передбачити наступні дії. Зрозуміло, що соціальне очікування наблизатиметься до реальності тоді, коли людину тривалий час знатимуть і спостерігатимуть за нею. Психологічна культура на рівні експектації дає змогу зробити висновок про судження та вчинки юриста [5, с. 34].

Другий рівень психологічної культури - емпатія визначає здатність юриста розуміти інших людей, їхній внутрішній стан, переживання, хвилювання тощо. Тут виявляється вміння юриста розкрити приховані (особливо злочинні) наміри людей, відчуті їхнє сприйняття суспільних явищ, щирість або нещирість у взаємостосунках. Тобто рівень психологічної культури на цьому етапі повинен

допомогти юристові пристосуватися до співбесідника з метою ефективного психологічного впливу на нього.

Існують певні перешкоди для вияву психологічної культури на рівні емпатії. Спеціальна література фіксує різні джерела таких перешкод. До них можна віднести стандартні образи (стереотипи), враження (думки) інших осіб, психічний стан юриста, тверда націленість юриста на одну із кількох позицій, неадекватне розуміння реальності, спрощене бачення ситуації. Високий рівень психологічної культури допоможе подолати ці психологічні бар'єри. Для цього потрібно пам'ятати про їх існування і відповідно реагувати.

Психологічна культура юриста виявляється через несвідоме, передсвідоме, свідоме, підсвідоме і надсвідоме.

Так, сфера несвідомого характеризується тим, що юрист не підозрює наявність тієї чи іншої події, тобто він розуміє, що усвідомити детально, в повному обсязі всі явища (мікроявища) неможливо. В результаті у пам'ять не потрапляють потрібні відомості.

Сфера передсвідомого визначає той стан юриста, коли він ще не зорієнтувався - усвідомлювати інформацію чи ні. Насправді це початкова стадія формування свідомості. Тут психологічна культура повинна спрямовуватися на психологічне орієнтування в ситуації так, щоб не завдати шкоди справі, що розглядається. Важливу роль у цьому випадку відіграє пам'ять. Якщо добре розвинена пам'ять, то проблем з усвідомленням не існує.

Легше зрозуміти сферу свідомого, коли юрист усвідомлює свою діяльність, може прозвітувати про свої вчинки, а його психологічна культура характеризується стабільністю

Погоджуємося с думкою Кириченко І. Г, що психологічна складова моральної культури юриста – це органічна єдність психологічної освіченості (знань, навиків, прийомів аутотренінгу, саморегуляції тощо), волі, відповідних професійно-психологічних якостей, що можуть позитивно впливати на вирішення правових ситуацій.

Література

1. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М.: Статут, 1999. – 712 с.
2. Бандурка О. М. Професійна етика працівника органів внутрішніх справ: навч. посіб. / О. М. Бандурка. – Х.: Ун-т внутр. справ, 2001. – 220 с.
3. Сливка С. С. Професійна культура юриста (теоретико-методологічний аспект) / С. С. Сливка. – Львів: Світ, 2000. – 336 с.
4. Профессиональная этика сотрудников правоохранительных органов: учеб. пособие / под. ред. Г. В. Дубова, А. В. Опалева. – М.: Щит-М, 2005. – 523 с.
5. Кириченко І. Г. Освіта МВС: закономірності формування та перспективи розвитку / І. Г. Кириченко // Іменем закону. – 2002. – № 15 – С. 34.

Назаренко Ю. А.
слухач магістратури
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник
доктор політичних наук, професор
Алексєєнко І.В.

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ – ЗАПОРУКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ

Пріоритети прав людини є домінуючими в процесі реалізації євроінтеграційних прагнень України. Якість і доступність освіти для кожного є головними критеріями дотримання міжнародних норм і вимог національного законодавства щодо реалізації права громадян на отримання освіти.

Законодавство України про освіту базується на Конституції України і складається з Закону України «Про освіту», Закону України «Про загальну середню освіту», інших нормативно-правових актів і міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Конституція України гарантує право кожного громадянина на доступність якісної освіти. Це в повній мірі повинно стосуватися й дітей з особливими потребами, до яких належать діти з проблемами фізичного та розумового розвитку, з психоневрологічними захворюваннями тощо.

Для забезпечення права на якісну освіту цих дітей міжнародна практика пропонує дітям з особливими потребами широкий вибір доступних форм здобуття освіти, одними з яких є «включені» («інклюзивні») форми навчання. Останні дають змогу дітям із особливими потребами навчатися спільно зі своїми здоровими однолітками, що ефективно впливає на рівень їхньої соціалізації.

Інклюзія (від Inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті, і насамперед, що мають труднощі у фізичному розвитку. Під інклюзивною освітою розуміємо систему освітніх послуг, яка ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу [1].

Сутність теоретичних понять інклюзивної освіти достатньо повно викладена у працях Д. Гарнера, М. Кінг-Сірса, Д. Леско, П. Міттлера. Зарубіжний досвід упровадження інклюзивної освіти систематизовано у працях Д. Бішопа, Х. Вулі, Р. Зіглера, Д. Камерон, Н. Клегга, Б. Крауфа, М. Фореста, Д. Фрайзена, Р. Хайкі. Висвітлювали окреслену проблему на пострадянському

науковому просторі такі вчені, як: В. Ардзінба, С. Колосов, А. Колупаєва, І. Ломакова, М. Сварнік, В. Ткачук, О. Ярська-Смірнова та ін.

Незважаючи на численність праць, проблеми інклюзивної освіти потребують подальшої розробки з огляду на їх актуальність.

Отже, міжнародні стандарти в галузі прав людини ґрунтуються на ідеї участі кожної особи в суспільному житті на засадах рівності. Поширення в Україні процесу інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями фізичного та (або) психічного здоров'я представляє собою ще один крок до забезпечення повної реалізації прав дітей з особливими потребами на якісну освіту, але й є відображенням часу.

В основі інклюзії лежить право людини на освіту, проголошене у Загальній декларації прав людини 1948 р., де зазначається: «Кожен має право на освіту ... освіта має бути спрямована на розвиток людської особистості та посилення поваги до прав людини та основних свобод...» [2]. Зокрема, у ст. 23 Конвенції про права дитини 1989 р. йдеться, що дитина з особливими освітніми потребами повинна мати: «доступ до освіти, виховання, медичного обслуговування, реабілітаційних послуг, професійної підготовки, максимально можливої соціальної інтеграції та індивідуального розвитку, включаючи його чи її культурний та духовний розвиток» [3].

Термін «інклюзивна освіта» є одним із ключових у такому визначальному міжнародному документі як «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» (резолуція 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1993 р.), який наголошує, що держави-учасниці повинні використовувати всі засоби для забезпечення рівних можливостей осіб із особливими потребами/інвалідністю у всіх сферах суспільного життя.

Іншими документами, які усталюють термін інклюзивна освіта, є Саламанкська декларація та «Програма дій щодо освіти осіб із особливими освітніми потребами». Що стосується вищої освіти, то Україна, ратифікувавши Лісабонську конвенцію та приєднавшись до Болонської декларації, зобов'язалась створювати всі навчальні умови для осіб із особливими потребами/інвалідністю.

Та що ми можемо говорити про здобуття вищої освіти особами з особливими потребами, якщо в нашій країні на сьогодні, відсутня усталена національна термінологічна система, яка пов'язана з навчанням осіб із особливими потребами/інвалідністю. Україна повинна законодавчо врегулювати термінологію, яка загальноновизнана в міжнародній практиці та вживається в основних міжнародно-правових актах.

При законодавчому врегулюванні національної термінології, пов'язаної з освітою для осіб із особливими потребами/інвалідністю, слід обґрунтувати необхідність запровадження терміну «інклюзія» як радикально нового підходу до

організації навчального процесу. Україна має свій досвід освіти для осіб із особливими потребами/інвалідністю, що на сьогоднішній день відрізняється від досвіду розвинених країн світу, де соціальна інклюзія є стратегічним пріоритетом суспільного розвитку. Характерно, що навіть в наказах Міністерства освіти і науки України (далі МОН) не існує системного підходу до усталення єдиної термінології. Як підтвердження можна навести положення наказу МОН України № 691 від 2 грудня 2005 року «Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю», де використано низку термінів: «діти з особливими освітніми потребами», «молодь з інвалідністю», «діти з тяжкими порушеннями розвитку», «діти з обмеженими можливостями здоров'я» тощо. Але ці терміни відображають медичний підхід, коли увагу зосереджено на вадах здоров'я, тоді як у міжнародній практиці домінує тенденція до розвитку соціальної моделі створення всіх можливостей для реалізації здібностей і можливостей осіб із особливими потребами/інвалідністю.

Спробу нормативної легітимізації терміна «інклюзивна освіта» здійснено в наказі Міністерства освіти і науки № 855 від 11.09.2009 року, що затверджує «План дій щодо запровадження інклюзивного навчання дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009–2012 роки». Саме в цьому наказі МОН України чи не вперше наголошено на тому, що впровадження інтегрованого та інклюзивного навчання потребує створення відповідного освітнього середовища, забезпечення наукового супроводу, створення навчальних програм, навчальної методичного забезпечення, а ключовим фактором розвитку інклюзивної освіти має бути відповідна підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими потребами.

5 вересня 2017 року Верховна Рада України ухвалила новий Закон «Про освіту», що розширює можливості для розвитку інклюзії в системі освіти України. В вищезазначеному законі визначено термін «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище» та впроваджена ст. 20 в якій затверджена сучасна європейська модель стандартів інклюзивної освіти.

Отже, з вищезазначеного ми можемо зробити висновок, що на сьогодні в нашій країні наявне законодавство, яке декларує права дітей з особливими потребами на розвиток, але водночас повною мірою не вказує на практичні механізми їх реалізації. Незважаючи на певні позитивні результати освітнього експерименту, треба зазначити, що впровадження інклюзивної освіти у нашій країні має ще багато проблем, потребує розробки та вдосконалення законодавчої бази, принципів фінансування, створення у навчальних закладах сприятливого середовища, подолання соціальних та професійних стереотипів.

Література

1. Колупасва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія / А.А. Колупасва. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.

2. Загальна декларація прав людини: Декларація прийнята і проголошена в Резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про права дитини : Конвенція, ратифікована Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91 від 20.11.1989 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Нестерова К. Ю.

студент 4 курсу

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

кандидат філософських наук, доцент

Стояцька Г.М.

ЗАКОНОДАВЧА ТА ПРАКТИЧНА ПЛОЩИНА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК УМОВА НОВАЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

*Ближче всього до великого стоїть чесність
(Віктор Марі Гюго)*

В Україні освіта постає не в якості предмету достатку та розкоші, як це існувало в дореволюційний період, а стає необхідністю. Скорочення професійно-технічних освітніх закладів та розширення мережі вищих навчальних закладів вимагає від останніх підвищення рівня підготовки здобувачів вищої освіти.

Отримання освіти не є тим необхідним явищем, відсутність якого унеможлиблює існування людини в світі. Отримання освіти вже не постає головним джерелом знань, а освіта розглядається як статус у суспільстві, та, подекуди, як певний соціальний ліфт, а не шлях до розвитку та самовдосконалення.

В Україні з одного боку – освітній процес стає чинником до соціалізації особистості, збільшенням розумового потенціалу, отримання етичних навичок, а з іншого – супроводжується падінням рівня надання освітніх послуг, знецінення освіти.

В сфері освіти наразі спостерігаються явища, з якими стикаються всі студенти навчальних закладів, зокрема: різні форми плагіату, хабарництво, суб'єктивне оцінювання, списування тощо. І боротьба з цими явищами майже неможлива, адже формальні відносини не призведуть до продуктивності та спільної роботи усіх складових елементів освітньої діяльності.

Сьогодні вища освіта України потребує того, що англійською мовою називають *agents of change* (чинники змін). Потрібно, щоб хтось став промотором, каталізатором докорінних змін в академічному середовищі. Мова зовсім не йде про якусь руйнівну чи агресивну силу. Йдеться про переконливі приклади того, що моральні принципи, цінності, академічна автономія та якісне викладання й дослідження можуть бути реалізовані в Україні [1].

Актуальність даної роботи полягає у розгляді та дослідженні негативних явищ, що виникають при отриманні та наданні освітніх послуг та знижують коефіцієнт освіченості, що не було досліджено жодним науковцем.

Новий Закон «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, зокрема ст. 42 вводить категорію «Академічна доброчесність». Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [2].

Якщо ж подивитися на систему освіти взагалі, стає очевидно, що академічна доброчесність, як феномен завжди існувала, втім, не була помітно виражена та закріплена законодавчо. Жоден з колишніх студентів не може

покласти «руку на серце» та впевнено стверджувати, що повсякчасно дотримувався академічної доброчесності.

Отже на підставі всього вище викладеного можна зробити висновок, що таке нововведення у законодавстві як академічна доброчесність може формально існувати, як пункт законодавства. Для висування вимог до застосування правил академічної доброчесності необхідно вивести на необхідний рівень освітню галузь. За таких умов санкція не потребуватиме права на існування. На сьогодні використання правил академічної доброчесності буде слугувати зловживанням з боку усіх її суб'єктів.

Література

1. Добко Т. Академічна культура та доброчесність, як соціальний капітал сучасного університету // Т. Добко, В. Турчиновський // Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII: Верховна Рада України [Електронний ресурс]: [Веб-портал]. – Електронні дані. – Київ: Верховна Рада України, 1994-2017. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>, вільний.

Самойлюк Д. В.

слухач магістратури
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

кандидат психологічних наук, доцент

Шинкаренко І.О.

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВИПУСКНИКІВ ВУЗІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зміни, які відбуваються в економічному, соціальному, політичному житті українського суспільства, викликають необхідність у фахівцях високого рівня. Посилення уваги до підготовки професійних кадрів зумовлене потребою сучасного суспільства в розв'язанні проблем у різних сферах життя. Тому сьогодні в сучасному суспільстві є актуальною проблема готовності майбутніх фахівців до продуктивної професійної діяльності. Рівень розумового розвитку, засвоєні знання і вміння тривалий час вважалися основними критеріями готовності людини до професійної діяльності. Проте вимоги, які висувають реалії сучасності до фахівців багатьох професій, нині дуже високі, і це стосується й психологічного компонента (професійна мотивація, ставлення

людини до професії та до себе як професіонала, особистісні та професійні якості тощо).

Як вважає Н.О. Антонова, однією з основних причин того, що випускники вищих закладів не завжди відповідають тим вимогам, які висувують до них як до фахівців майбутня професія та суспільство, є саме низький рівень психологічної готовності до професійної діяльності. У практиці вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) досі відсутня система продуктивного особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця, переважають репродуктивні методи його навчання, які забезпечують «наповнення» студента знаннями. У результаті становлення психолога формування його як суб'єкта обраної діяльності відбувається після закінчення ВНЗ, шляхом спроб і помилок.

На думку С.М.Кучеренко формування психологічної готовності до професійної діяльності – це розвиток, становлення необхідних ставлень, установок, досвіду, майстерності, які дають можливість людині усвідомлено здійснювати професійну діяльність. Виділяють три ступені сформованості психологічної готовності до професійної діяльності: 1) непрофесійний рівень – майбутній спеціаліст не підготовлений, не має досвіду практичної діяльності або ці показники знаходяться на низькому рівні; 2) передпрофесійний рівень характеризується незакінченою підготовкою до виконання спеціальних функцій; 3) професійний рівень розбивається на два підрівня – звичайний рівень і рівень професійної майстерності. Звичайний рівень характеризується можливістю здійснювати спеціальну діяльність, а рівень професійної майстерності – високою якістю виконання діяльності, творчим підходом до її здійснення. Теоретичний аналіз дозволив визначити основні чинники формування психологічної готовності до професійної діяльності, які можна віднести до двох груп: «умовно внутрішні» (індивідуально-особистісні) та «умовно зовнішні» (соціально-педагогічні). До «умовно внутрішніх» чинників відносяться: – внутрішні протиріччя між досягнутим і необхідним рівнями професійного становлення; – мотивація особистості, наявність потреби у постійному самовдосконаленні, чіткість уявлень про сутність майбутньої професії; – рефлексія професійного становлення, ідентифікація з професією; – вік, стать. Відповідно до «умовно зовнішніх» чинників: – включення студентів в активну і різноманітну діяльність; – забезпечення емоційного клімату, залучення до активної діяльності; – особливості функціонування, структура навчального закладу, в якому відбувається підготовка спеціаліста та специфіка навчально-виховного процесу; – спеціальним чином організована професійно-педагогічна підготовка в умовах інформатизації навчального процесу; – використання системи критеріїв адекватного оцінювання рівнів сформованості психологічної готовності до діяльності; – творчий підхід до навчання та підготовки майбутнього спеціаліста.

У свою чергу, І.А. Ревіна виділила умови, що перешкоджають формуванню психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності: – психологічні особливості студентського віку: недостатньо розвинута здатність сполучати ближню та віддалену перспективу; незавершеність розвитку функції планування; протиріччя і неупорядкованість різних «Я»; – умови розвитку суспільства: зміна ціннісних орієнтирів в сучасному суспільстві; поява великої кількості «нових» професій; некерований ріст вищих навчальних закладів; особливості сучасної системи освіти. Психологічна готовність до діяльності найбільш успішно формуються коли зміст навчально-виховного процесу наближений до умов діяльності. Тому, педагогічний процес підпорядковується закону моделювання, згідно з яким усі заходи, що проводяться, мають відбуватися в ситуаціях, максимально наближених до тих умов, в які випускник може потрапити в реальності.

Сучасний етап розвитку суспільства висуває до роботи професіоналів, а значить, і до роботи вищих навчальних закладів, зайнятих їх підготовкою, принципово нові вимоги. Більшість вузів країни в даний час використовує інформаційну модель навчання, яка орієнтує студентів на наступні напрями: прийняти інформацію, переробити її, продемонструвати ступінь її освоєння. Подібна модель сприяє розвитку пасивної ролі студента та формуванню мотивів «уникнення невдачі», спрямована головним чином на придбання знань і слабо націлена на формування готовності до діяльності. Готовність студента-випускника – це істотна передумова ефективності його діяльності після закінчення вузу. Готовність допомагає успішно виконувати обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, зберігати самоконтроль і перебудовуватися при появі непередбачених перешкод. Складність проблеми полягає в тому, що успіх у новій діяльності не гарантується простим перенесенням вироблених раніше якостей і станів в нову ситуацію. Поряд з актуалізацією якостей, досвіду в новій ситуації спостерігається процес входження в неї. Тому важливим показником є як процес придбання професійної самостійності під час навчання у вузі, так і процес адаптації їх як випускників до успішної професійної діяльності. Про готовність, її рівні можна судити за часом, необхідному для придбання професійної самостійності після закінчення вузу. . Формування психологічної готовності до професійної діяльності є цілком і результатом довготривалого процесу підготовки спеціаліста у вищому навчальному закладі, який відбувається згідно з психолого-педагогічним супроводженням навчально-виховного процесу, та являє собою комплекс організаційних, психологічних і педагогічних заходів та здійснюється за наявності й врахування певних психологічних чинників та принципів.

Література

1. Антонова Н.О. Проблеми діагностики психологічної готовності до професійної діяльності у випускників психологічного факультету / Н.О. Антонова // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць. – 2009. – Том X. – Ч. 11. – С. 43–52.
2. Кучеренко С.М. Оценка психологической готовности студентов к профессиональной деятельности как одно из направлений повышения качества подготовки специалистов / Вісник Харківського університету, № 403, Серія психологія, Харків: ХДУ, 1998.
3. Ревина И.А. Исследование готовности школьников к осознанному профессиональному выбору / Пед. обозрение. – 2007. – № 3. – С. 100-106.

Симоненко Т. В.
слухач магістратури
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Маркіна Л.Л.

ПРИНЦИП ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Об'єктивна потреба в підвищенні якості підготовки юристів, формуванні у них готовності до майбутньої професійної діяльності обумовлює необхідність індивідуалізації процесу навчання.

Педагогічний досвід свідчить, що індивідуалізація процесу навчання дає відчутні якісні результати й можливість розв'язати багато суперечностей у навчально-професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Проблема індивідуалізації навчання досліджувалася і висвітлювалася в працях А. О. Богопольського, М. С. Бургіна, В. М. Володька, С. У. Гончаренка, О. С. Дубинчука, І. В. Мороз, П. І. Сікорського та ін. Проте автори науково-педагогічної та методичної літератури мають багато розбіжностей у понятійно-категоріальному аналізі понять «індивідуалізація», «індивідуальний підхід» та пропонують різні підходи до індивідуалізованого навчання.

На думку В.М. Володька, «індивідуалізація – це організація такої системи взаємодії між учасниками процесу навчання, за якої якнайповніше враховуються й використовуються індивідуальні особливості кожного, визначаються перспективи подальшого розумового й гармонійного вдосконалення особистісної структури, відбувається пошук засобів, які б компенсували наявні вади і сприяли формуванню індивідуальної особистості» [1, с.13].

На наш погляд, саме такий підхід надає можливість зрозуміти сутність індивідуалізації навчання як дидактичного принципу. Цікаво і доцільно в цьому

ракурсі проаналізувати специфічні особливості реалізації цього принципу в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Виходячи з позицій Болонського процесу, саме кредитно-модульна система організації навчання є найбільш ефективною. У межах даної системи можливо ефективно вирішити проблеми індивідуалізація навчання, про що свідчить досвід професійної підготовки здобувачів вищої освіти у вищих навчальних закладах [2, с.100-107].

Індивідуалізація є важливою педагогічною умовою організації та здійснення самостійної роботи, яка є однією із провідних ланок перебудови навчально-виховного процесу у вищій школі в контексті кредитно-модульної системи навчання. Реалізація цього принципу дозволяє здобувачу вищої освіти порівнювати плануючу самостійну працю з можливостями її виконання, більш раціонально та повно використовувати бюджет особистого часу, оптимально планувати власну пізнавально-практичну діяльність. У цьому контексті важлива побудова індивідуальної перспективи формування знань і умінь, розвиток самостійності, ініціативності, морально-вольових якостей та формування професійної мотивації здобувачів вищої освіти.

У процесі самостійної роботи здобувач вищої освіти виконує певну систему індивідуальних завдань. Наприклад: відповісти на запитання, скласти план, зробити і записати висновки, зробити бібліографічний опис наукових праць, скласти тези, скласти конспект, підготувати наукове повідомлення, написати реферат, розробити схеми, скласти таблиці, дібрати ілюстративний матеріал та ін. Система індивідуальних завдань має варіативний і творчий характер з урахуванням особливостей здобувача вищої освіти та рівня розвитку пізнавальної самостійності.

Отже, при модульному навчанні індивідуалізація навчання здійснюється, в основному, за рахунок самостійної роботи. Здобувачі вищої освіти вивчають навчальний матеріал оптимальним для них темпом, у зручний для них час, за допомогою методів навчання, які найбільш відповідають їх можливостям.

Важливо зазначити, що реалізація індивідуального підходу до здобувачів вищої освіти у процесі навчання спрямована на професійну результативність, продуктивність навчальної праці, підтримання інтересу до професії юриста, розвитку необхідних професійних якостей.

Література

1. Володко М.В. Індивідуалізація й дифференціація навчання: понятійно-категоріальний аналіз / М.В. Володко // Педагогіка і психологія. – 1997. - №4 . – С.9-17.
2. Мороз І.В. Педагогічні умови запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу: Монографія/ І.В. Мороз – К.: ТОВ «Освіта України», Коо, 2005. – 278 с.

Фурман К. В.
слухач магістратури
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник
доктор політичних наук, професор
Алексєєнко І.В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТИЛЮ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АНАЛІЗ

Міжнародний досвід боротьби зі злочинністю свідчить, що в реаліях сьогодення злочинні прояви створюють реальну загрозу демократичному розвитку та національній безпеці більшості країн світу. В умовах зростання організованої, насильницької та корисливої злочинності у міжнародному масштабі та в Україні зокрема, що спостерігається в останні роки, підвищуються вимоги до професійної діяльності органів Національної поліції та висувуються завдання для ефективної боротьби з цим явищем. У результаті широкомасштабної міграції людей, а особливо нелегальної, тероризму, незаконного перевезення через державний кордон наркотиків (наркотрафіку), та валюти постають серйозні проблеми в країні, що спричиняють зростання злочинності, етнічну напруженість та соціальні конфлікти. Україна бере активну участь у всіх напрямках діяльності ООН, Ради Європи, ОБСЄ, СОТ тощо, долучаючись таким чином, до вирішення глобальних проблем та пошуку шляхів міжнародної боротьби зі злочинністю. Співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю здійснюється на регіональному рівні, шляхом прийняття відповідних міжнародно-правових актів. Продуктивність виконання покладених на поліцейських обов'язків багато у чому залежить від рівня професійно-психологічної підготовленості, адже найчастіше доводиться діяти в складних, екстремальних умовах, пов'язаних з необхідністю прискореного прийняття рішень, затриманням правопорушників та злочинців, наданням невідкладної допомоги особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, опинились в безпорадному стані задля збереження життя чи здоров'я людей та власного життя.

Сучасний науковий досвід із питань, пов'язаних з особливостями діяльності працівників Національної поліції, у складних, конфліктних, екстремальних ситуаціях, базується, головним чином, на роботах В.В. Авдєєва, В.Г. Андросюка, В.Ф. Антипенка, О.Я. Баєва, О.М. Бандурки, В.Л. Васильєва,

Б.Ф. Водолазського, М.І. Д'яченка, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєва, В.О. Коновалової, М.В. Костицького, В.М. Кудрявцева.

Проблема психологічної готовності у діяльності працівників поліції в напружених, екстремальних умовах останнім часом займає чільне місце серед інших завдань забезпечення професійної діяльності органів Національної поліції, адже її відсутність негативно впливає на виконання службових обов'язків та мати небезпечні наслідки. Саме тому одним із головних завдань вивчення психологічних чинників стилю поведінки працівників поліції в екстремальних умовах є формулювання в них професійно – психологічної готовності.

Екстремальними називають неочікувані, раптово виникаючі обставини, які характеризуються невизначеністю, складністю прийняття рішення, стресовим станом та несуть загрозу життю і здоров'ю працівника поліції, вимагають максимальної мобілізації резервних можливостей його організму.

І.І. Пампура визначає дві групи психогенних факторів, що діють на працівників поліції під час виконання ним професійних обов'язків. До першої він відносить фізичну та психічну втомленість (іноді навіть виснаженість) і небезпеку з боку озброєних злочинців, а до другої – високу відповідальність за наслідки дій, страх перед можливим осудом з боку колег та інших осіб; дефіцит часу на прийняття рішення, неприємні психотравмуючі події (страждання людей, важкі тілесні ушкодження, кров, трупи), моральний тиск з боку правопорушників, агресивно настроєного натовпу тощо [1].

Можемо погодитися з думкою Когут О.О. стосовно того, що психологічні закономірності діяльності правоохоронних органів під час виникнення надзвичайних обставин та ситуацій, пов'язаних з підвищеним професійним ризиком, небезпекою для життя і діяльності вивчає екстремальна юридична психологія. Але попри значну кількість досліджень у світовому науковому просторі з екстремальної психології в Україні психологічний напрям ще є недостатньо розвинутим та потребує подальших наукових розробок [2].

На жаль, сумна практика професійної діяльності правоохоронців теж має місце. 25 вересня цього року виповнилась річниця з дня загибелі двох патрульних поліцейських у місті Дніпрі, яких застрелив колишній «торнадівець» Олександр Пугачов. Він раніше був оголошений у розшук за тяжкі злочини, а коли правоохоронці зупинили його за порушення правил дорожнього руху й почали перевіряти документи, поцілів у чоловіка та жінку з пістолета. Таким чином, ми бачимо, що під час виконання своїх службових обов'язків, працівники поліції не очікували таких агресивних дій від особи, яка відмовилась виконати вимогу.

Для ефективного виконання службових завдань (у першу чергу щодо дій в екстремальних ситуаціях) вирішального значення набуває професійна

компетентність і впевненість у собі, вміння мобілізуватися в надзвичайних умовах, тренуваність, витримка і адекватна оцінка рівня обстановки, досягнення яких можливе лише за наявності належного рівня психологічної підготовки працівників Національної поліції.

Система психологічного забезпечення Національної поліції України включає наступні напрямки діяльності:

- 1) психологічне вивчення;
- 2) психологічна підготовка;
- 3) психопрофілактична робота;
- 4) соціально – психологічне супроводження службових колективів;
- 5) психологічна підтримка оперативних заходів та слідчих дій.

В свою чергу, об'єктами системи психологічного забезпечення є психічні процеси, стани, якості особистості, закономірності її розвитку, соціально – психологічні процеси взаємодії та адаптації особи до різноманітних умов професійної діяльності в Національній поліції України [3].

Отже, під час психологічної підготовки особового складу органів Національної поліції слід враховувати індивідуально – типологічні особливості кожної особистості, зокрема те, що в стресових умовах людина аналізує проблемну ситуацію та швидко приймає рішення.

Література

1. Пампура І.І. Формування психологічної готовності працівників органів внутрішніх справ до ефективної діяльності в екстремальних ситуаціях. Наука і правоохорона, 2013, №3 (21).
2. Когут О.О. Дослідження професійних стресових ситуацій працівників Національної поліції в сучасних умовах / Матеріали круглого столу «Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів»/ м. Кривий Ріг, 2017 р/ МВС, ДЮІ. С. 103.
3. Положення про організацію системи психологічного забезпечення Національної поліції України від 28.07.2004 № 842.

Чуприна А. В.
курсант 4 курсу
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник
кандидат психологічних наук, доцент
Диса О.В.

ДО ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Робота працівників Національної поліції пов'язана з постійним контактом з людьми, провокаційними діями в їхню сторону, участю в екстремальних умовах, самопожертвуванням власними інтересами та здоров'ям на користь суспільства. З огляду на таку специфіку професійної діяльності, працівник поліції потребує постійного контролю з боку психологів, а також надання йому вчасної психологічної допомоги підтримки.

Відповідно до п. 51 Положення про Національну поліцію, у підрозділах поліції необхідно організувати систему психологічного забезпечення, діяльність якої має охоплювати такі напрямки:

1. психологічний добір на службу, результати якого зберігаються в особовій справі поліцейського протягом служби;
2. психологічне супроводження проходження служби;
3. професійно-психологічна підготовка;
4. психологічна підтримка оперативно-службових заходів;
5. сприяння здоровому способу життя поліцейського за межами служби [1].

Психологічний добір полягає у роботі з кандидатами на проходження служби в Національній поліції, здійснення психологічного діагностування, вивчення особистісних, інтелектуальних якостей кандидатів на службу, а за результатними перевірки формуються висновки щодо наявності необхідних професійно важливих якостей, ступеня інтелектуально-мотиваційної, психологічної готовності та придатності кандидатів до служби. [2].

Якісний добір кандидатів допоможе зменшити плінність кадрів. Як свідчать реалії сьогодення, багато поліцейський, які тільки починають свою професійну діяльність, не завжди готові до неї і швидко зневірюються у своїх очікуваннях та звільняються. Щоб не допустити цього вже на початку проходження служби здійснюється психологічне супроводження особистості поліцейського.

Відповідно до Положення про Національну поліцію, з метою навчання особового складу методам профілактики та подолання негативних психічних станів, прийомам саморегуляції, розвитку навичок розв'язання проблемних життєвих ситуацій, формування психологічної упевненості у складних ситуаціях професійної діяльності мають створюватись та використовуватись психотренінгові комплекси, кабінети психоемоційної регуляції та психологічні смуги перешкод.

Вчасне виявлення проблем та надання психологічної допомоги працівникам поліції зменшить вплив негативних факторів та розвиток так званої «професійної деформації», яка неминуче настигне кожного хто довгий час працює у правоохоронних органах. Дуже важливим аспектом є психологічна робота з працівниками, які застосували зброю та зазнали поранень. Такі події вкрай негативно впливають на особистість працівника та його бажання подальшого проходження служби. Після знаходження в екстремальній ситуації можливий розвиток посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

Як відомо, стрес є неспецифічною відповіддю організму на будь-яку зміну умов, що вимагають пристосувань. Центральними положеннями в концепції стресу, запропонованої 1936 року Гансом Сельє, є гомеостатична модель самозбереження організму й мобілізація ресурсів для реакції на стресор. Стрес стає травматичним, коли перевантажує психологічні, фізіологічні, адаптаційні можливості людини й руйнує захист, коли результатом впливів стресора є порушення у психічній сфері за аналогією з фізичними порушеннями [3]. Поряд з цим можливий розвиток депресії. Типовими в такій ситуації є думки: «Мені нічого не допоможе», «Це буде тривати завжди», «У мене немає ніякої надії вийти із цього стану».

На емоційному рівні може виникати один із замкнених депресивних циклів: негативні думки провокують негативні емоції (спустошення, безнадія, сум), які, у свою чергу, підтримують негативні думки [4]. Тому дуже важливим є вчасне виявлення, діагностування та надання допомоги, адже поліцейські працюють на користь суспільству і підтримка їх у здійснюваній ними діяльності є запорукою успішної та ефективної боротьби зі злочинністю.

Особливої уваги потребують правоохоронці, яким доводиться працювати у зонах АТО. Але і на «мирних» територіях використання зброї щодо працівників поліції не є чимось екстраординарним. Яскравим прикладом такого є останні події в місті Дніпро, де 5 листопада 2017 працівники поліції, які приїхали за викликом на «типову» крадіжку з проникненням, наткнулись на супротив з боку зловмисників із застосуванням вогнепальної зброї та гранат. Чи в місті Жовті Води, де тижнем пізніше в працівників поліції, які знаходились на власному автомобілі, здійснили постріл з гранатомету.

На жаль, сучасна українська поліція недостатньо використовує ресурси практичної психології. Це пов'язано, перш за все, з недостатнім розумінням ролі психолога у правоохоронних органах, з відсутністю професійних юридичних психологів, які мають відповідну правову і психологічну підготовку тощо.

З огляду на вище сказане хотілось би відзначити особливу актуальність та необхідність психологічного супроводження та надання психологічної допомоги працівникам правоохоронних органів, які не можуть уникнути того негативного впливу, який здійснюється на них кожен день.

Література

1. Сокурєнко В.В. Сучасний стан психологічної роботи в Національній поліції» // Мат. Наук.-прак. конф. «Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу» МВС України, м. Харків. – 2017 р., С. 11 – 13
2. Наказ МВС України від 28.07.2004 № 842 «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1365-04>
3. Оніщенко Н.В. Основні заходи в межах надання екстреної психологічної допомоги родичам загиблих унаслідок надзвичайних ситуацій // Науковий вісник ЛДУВС Вип. 2(1). – 2012, С. 305-311 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_2012_2%281%29
4. Климчук В. О. Мотиваційно-дискурсивна фасилітація у практиці психологічної допомоги при депресії травматичного генезису // Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій. Збірник статей. [За ред. Т. М. Титаренко] – К. : Міленіум, 2015. – С. 14-25.

Шевелуха М. О.

студент 3 курсу

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Науковий керівник

кандидат психологічних наук, доцент

Шинкаренко І.О.

РОЛЬ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Процес розбудови й утвердження суверенної, правової, демократичної, соціально орієнтованої держави органічно пов'язаний із становленням громадянського суспільства в Україні, що передбачає суттєву трансформацію світоглядних орієнтацій та самосвідомості народу. Для України, яка є поліетнічною державою, громадянське виховання відіграє особливо важливу роль ще й тому, що воно покликане сприяти формуванню соборності України,

що є серцевиною української національної ідеї. Саме на базі демократичних цінностей, що мають лежати в основі громадянського виховання, можливе об'єднання різних етносів і регіонів України задля розбудови й вдосконалення суверенної, демократичної держави, громадянського суспільства

Так, на думку Т. Ярошевської, правова культура – це така система правових цінностей, які відображають у правовій формі стан свободи людини і громадянина. Це глибокі знання і розуміння права, ретельне виконання його вимог як усвідомленої необхідності, так і внутрішньої переконаності. Тобто володіючи високою правовою культурою, громадяни спроможні вільно себе орієнтувати, керуючись визначенням соціальної цінності права, власної обраної поведінки [1, с. 149].

Проте, як зазначає А. Кутиркін, правова культура українського суспільства, яка є частиною його загальної культури та одним із головних показників рівня розвитку суспільства, наразі перебуває лише на стадії формування й потребує цілеспрямованої діяльності з її становлення та активного розвитку [2, с. 122].

Правова культура суспільства – різновид і невід'ємна частина загальної культури, що становить систему духовних і матеріальних цінностей у правовій сфері, розвинених суспільством завдяки постійному вдосконаленню заходів просвітницько-освітнього характеру з урахуванням загальнолюдських цінностей, та визначає рівень розвитку правової системи суспільства.

Слід погодитися з І. Голосніченко, що побудова правової держави без поліпшення правової культури та підвищення рівня правосвідомості громадян України є неможливою і великого значення у світлі цього набувають саме правове виховання та правова освіта [3, с. 25].

Правова демократична держава, якою прагне стати Україна, передбачає, що її громадяни не лише добровільно дотримуватимуться чинних законів, але й конституційними методами боротимуться за нові, кращі закони.

Важливе місце у громадянському вихованні особистості посідає правосвідомість – навчання спрямоване на формування знань про права і обов'язки людини. Правосвідомість тісно пов'язана з формуванням соціально-політичної компетентності особистості у правовій сфері.

Формування духовного світу людини, особливо молоді, має актуальне значення для побудови незалежної Української держави з власним державним устроєм, соціальними відносинами і правовою системою. Після проголошення незалежності в Україні розпочався процес переходу до ринкових відносин, який і досі відбувається не послідовно і суперечливо. Деформації в економічній сфері породжують деформовану свідомість, бездуховність і свавілля в різних сферах життя суспільства, особливо в середовищі молоді, що дуже небезпечно для державної розбудови, створення її економічної, політичної та духовної бази.

Ефективним засобом боротьби проти зазначених негативних явищ є формування у підростаючого покоління високої культури, зокрема правової. Високі моральні принципи, естетичні смаки, політична культура молодії людини формуються в нерозривному зв'язку з оволодінням необхідним обсягом правових знань і юридичних норм

Правосвідомість можна визначити як сукупність правових поглядів, що виражають відношення людей до чинного права, його мети, завдань, способів та методів регулювання, до оцінки правомірності його норми та уявлення про майбутню правову систему та окремі її норми.

За сучасною позитивною правовою наукою, що конкретно-історично уособлює лінійний стиль правового мислення, характерними типізованими рисами позитивної правової свідомості або позитивної форми правової свідомості:

1. Є одна з форм суспільної свідомості і разом з політичною, моральною, філософською та іншими формами свідомості відображає суспільне буття.

2. Містить в собі поняття, уявлення, судження, почуття, емоції, концепції, теорії, програми.

3. Зумовлена соціально-економічним устроєм конкретного суспільства, рівнем розвитку його загальної культури.

4. Ідеологічні елементи правосвідомості виступають в якості головних елементів правової культури та правового виховання.

Побудова демократичної, соціальної, правової держави і відповідного громадянського суспільства неможлива без підвищення рівня правосвідомості та правової культури всього населення країни. В умовах економічної кризи, соціальної невлаштованості населення, росту злочинності та криміналізації суспільства певного значення набуває робота з підвищення рівня правосвідомості та правової культури населення України. З цих позицій теоретичний розгляд і осмислення понять, структури і видів правосвідомості та правової культури, форм і методів формування у кожної людини цих правових якостей слід уважати дуже актуальною проблемою.

Дмитрієнко І.В визначає, що правосвідомість розглядають як вид (форму) суспільної свідомості, що криє в собі сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, теорій і компетенцій, а також уявлень і настанов, які характеризують ставлення людини, суспільних груп і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права, форм і методів правового регулювання.

Характерні її ознаки:

– вона є однією з форм суспільної свідомості та вкупі з політичною, моральною, філософською, Іншими формами свідомості відображає суспільне буття;

– вона містить поняття, уявлення, судження, почуття, емоції, концепції, теорії, програми;

– вона обумовлена соціально-економічним устроєм конкретного суспільства, рівнем розвитку його загальної культури;

– ідеологічні елементи правосвідомості виступають головними елементами правової культури та правового виховання.

Існують різні форми суспільної свідомості, серед яких правова свідомість є одним із різновидів ідеологічного і психологічного сприйняття чинного та бажаного права. Правова свідомість характеризується різними підходами до розуміння права. Уявлення про чинне право дає змогу особі не лише сприймати справедливість правових приписів, а й переконуватись у ній. Сприйняття права нами реалізується не через зір, нюх чи слух, а через розуміння законодавчих конструкцій і правил, у яких формулюється обсяг певної поведінки. Праворозуміння особи підкреслюється досягненим рівнем соціально-економічного розвитку, тому що без матеріального забезпечення ніяка програма не може бути реалізована у повному обсязі. В основі правової ідеології лежать правові знання. Рівень таких знань визначає ступінь правової ідеології та правової культури людини. Структуру правової свідомості людини складають правова ідеологія та правова психологія. Перша охоплює сукупність принципів, теорій, концепцій, що формуються внаслідок наукового узагальнення правового розвитку суспільства. Друга характеризується як сукупність правових почуттів, емоцій, оцінок, настрою, які домінують у суспільстві, виявляються у громадській думці.

Правосвідомість може поділятися на: буденну; професійну; наукову. Буденна свідомість - сукупність знань, ідей, теорій, концепцій, почуттів, емоцій та інших ідеологічних і психологічних якостей основної маси громадянського суспільства відносно чинного та бажаного права і правової системи.

Професійна свідомість характеризується як сукупність юридичних професійних правових знань, почуттів, емоцій, оцінок, настанов, мотивів, що характерні для представників відповідної групи та формуються завдяки професійній діяльності й навчанню [4, с. 205].

Наукова свідомість - сукупність наукових знань, теорій, доктрин, оцінок, емоцій і почуттів юристів-науковців відносно чинної та бажаної правової системи громадянського суспільства

Таким чином, погоджуючись з думкою Дмитрієнко І.В., забезпечення знань в необхідних межах закону – це не самоціль, а засіб, за допомогою якого треба досягти такого рівня розуміння права і його принципів, коли молода особа готова слідувати закону, проявляти високу правову активності у повсякденному житті, уміє спів ставляти свою поведінку та поведінку оточуючих людей з принципами та конкретними вимогами закону. Правове виховання є важливим

регулятором поведінки, важливим каналом засвоєння колективного досвіду суспільства.

Література

1. Ярошевська Т. Правова освіта для студентів вищих технічних навчальних закладів // Право України. – 2010. – № 5. – С. 149–154.
2. Кутиркін А. Шляхи розвитку та практики правового виховання населення України // Право України. – 2008. – № 3. – С. 122–125.
3. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави // Право України. – 2005. – № 4. – С. 25.
4. Дмитрієнко І.В. Суперечності та протиріччя української правової свідомості та культури / І.В. Дмитрієнко, Ю.М. Дмитрієнко // Форум права. – 2012. - №2. – С. 205 – 209.

Наукове видання

**ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ
ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ:
ФІЛОСОФСЬКІ, ІСТОРИЧНІ,
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

**Матеріали науково-практичних заходів
кафедри філософії та політології за 2017 рік**

В авторській редакції

У оформленні обкладинки видання використано зображення